

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ»

Ακαδημαϊκό έτος 2021-2022

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Ναταλίας Σαραντή (Α.Μ.: ΜΔΙ2041)

**Η ΕΜΦΥΛΗ ΚΥΒΕΡΝΟΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Λίλιαν Μήτρου

Πειραιάς, Μάιος 2022

Στους γονείς μου, στους φίλους μου, στις αδελφές μου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την οικογένεια και τους φίλους μου για την στήριξη που μου έδειξαν όλο αυτό το διάστημα έρευνας και συγγραφής της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην αλληλέγγυα ομάδα του Μη-Κερδοσκοπικού Οργανισμού DATAWO για τις χρήσιμες συμβουλές και την καθοδήγηση.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Η ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ & Η ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥΣ	5
1.1. Εννοιολογικές Παρατηρήσεις.....	5
1.1.1. Έννοιες που συνδέονται και συγχέονται μεταξύ τους • η έμφυλη βία, η έμφυλη βία κατά των γυναικών, ο σεξισμός και ο μισογυνισμός.....	5
1.1.2. Από την έμφυλη βία στη Γυναικοκτονία	8
1.2. Νομοθετική επισκόπηση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών	13
1.2.1. Το Διεθνές Νομοθετικό Πλαίσιο προστασίας των Γυναικών.....	14
1.2.2. Το Ευρωπαϊκό Νομοθετικό Πλαίσιο προστασίας των Γυναικών	15
1.2.3. Το Ελληνικό Νομοθετικό Πλαίσιο προστασίας των Γυναικών	19
1.2.4. Παρατηρήσεις.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Η ΚΥΒΕΡΝΟΒΙΑ ΩΣ ΝΕΑ ΜΟΡΦΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΒΙΑΣ	21
2.1. Το Έγκλημα στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα και η Πράξη ως εναρκτήριο σημείο της ποινικής ευθύνης	22
2.2. Η βία στο Ποινικό Δίκαιο και οι θεμελιώδεις διακρίσεις της	24
2.3. Κυβερνοβία• ορισμοί και τυπολογία εγκλημάτων.....	25
2.3.1. Η παρενόχληση μέσω Διαδικτύου (Cyberharassment).....	26
2.3.2. Οι σχετιζόμενες με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών παραβιάσεις της ιδιωτικής ζωής.....	27
2.3.3. Η διαδικτυακή σεξουαλική εκμετάλλευση και σεξουαλική κακοποίηση παιδιών	28
2.3.4. Τα σχετιζόμενα με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών εγκλήματα μίσους	29
2.3.5. Οι απειλές ή/και η σωματική βία που σχετίζονται με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών.....	30
2.3.6. Η άσκηση Κυβερνοβίας μέσω της διάπραξης ηλεκτρονικών εγκλημάτων	31
2.4. Οι νομοθετικές εξελίξεις.....	33
2.5. Η έμφυλη διάσταση του φαινομένου της Κυβερνοβίας.....	35
2.6. Χαρακτηριστικά θυμάτων και θυτών στον ψηφιακό Κόσμο.....	39
2.6.1. Τα θύματα αξιόποινων πράξεων στον Κυβερνοχώρο.....	40
2.6.2. Οι θύτες αξιόποινων πράξεων στον Κυβερνοχώρο.....	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΚΥΒΕΡΝΟΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ	47
3.1. Τυπολογία εγκλημάτων έμφυλης Κυβερνοβίας	47
3.1.1. Διαδικτυακή παρενοχλητική παρακολούθηση (<i>Cyber Stalking</i>).....	50
3.1.2. Διαδικτυακή παρενόχληση (<i>Cyber Harassment</i>)	52
3.1.3. Μη συναινετική/εκδικητική πορνογραφία (<i>Revenge porn</i>).....	53
3.1.4. Διαδικτυακός εκφοβισμός (<i>Cyber bullying</i>).....	57
3.1.5. Σεξουαλικός εκβιασμός (<i>Sextortion</i>)	59
3.1.6. Η κακόβουλη διαρροή προσωπικών δεδομένων (<i>Doxing</i>)	60
3.1.7. Η μη συναινετική ηδονοβλεπτική λήψη φωτογραφιών σε δημόσιο χώρο (<i>Creepshot</i> ή <i>Upskirting</i> ή <i>digital Voyeurism</i>) & ο ψηφιακός βιασμός (<i>Cyber rape</i>)	62
3.1.8. Σωματεμπορία μέσω διαδικτύου (<i>Online human trafficking</i>)	64
3.1.9. Η σεξιστική ρητορική μίσους (<i>Online hate speech</i>)	65
3.1.10. Η παιδική πορνογραφία μέσω διαδικτύου και η διαδικτυακή προσέλκυση ανηλίκων για γενετήσιους λόγους (<i>Online Grooming</i>).....	66
3.2. Έμφυλη Κυβερνοβία* το ισχύον Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό Νομοθετικό πλαίσιο	68
3.3. Έμφυλη Κυβερνοβία* το ισχύον Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό Νομολογιακό πλαίσιο	77
3.3.1. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	77
3.3.2. Νομολογία Ελληνικών Δικαστηρίων	82
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	101
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	109

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της Έμφυλης Κυβερνοβίας σε βάρος των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών και αναλύεται σε τέσσερα κεφάλαια. Αρχικά, γίνεται λόγος για την έμφυλη βία και τις έννοιες που σχετίζονται με αυτή καθώς και για τη Νομοθεσία προστασίας των θυμάτων. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η Κυβερνοβία, οι εκφάνσεις της και το Νομοθετικό πλαίσιο αντιμετώπισής της. Το τρίτο κεφάλαιο αποτελεί τον συνδυαστικό κρίκο πρώτου και δεύτερου κεφαλαίου καθώς, εντοπίζοντας το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της έμφυλης διάστασης του φαινομένου της Κυβερνοβίας, παρουσιάζει λεπτομερώς την Έμφυλη Κυβερνοβία, αναφέροντας όλες τις μορφές που έχουν έως και σήμερα εμφανισθεί, επισκοπώντας κάθε σχετικό και εξειδικευμένο Νομοθετικό κείμενο και σχολιάζοντας την τρέχουσα Νομολογιακή πρακτική. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο, ακολουθούν συμπερασματικές παρατηρήσεις και συστάσεις.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σήμερα, εξαιτίας της ταχύτατης ανάπτυξης της τεχνολογίας και των δικτύων επικοινωνίας, η κάθε είδους πληροφορία ψηφιοποιείται και διαχέεται ραγδαίως σε παγκόσμια κλίμακα. Βάσει αυτής της νέας πραγματικότητας, η ζωή των ατόμων συνδέεται άρρηκτα με τον Ψηφιακό Κόσμο, ίσως και εξαρτάται από αυτόν, με αποτέλεσμα όλο και περισσότεροι να συμμετέχουν στην Ψηφιακή Κοινωνία που εν καιρώ δημιουργείται. Όπως σε κάθε Κοινωνία, έτσι και σε αυτή που βρίσκεται «εντός σύνδεσης», δεν παύουν να εμφανίζονται αποκλίνουσες εγκληματικές συμπεριφορές, που στοχοποιούν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Έτσι, παρατηρείται πως το Διαδίκτυο αποτελεί, πλέον, ένα πρόσφορο πεδίο εκδήλωσης ποικίλων εγκλημάτων, τα οποία, ενώ μέχρι πρότινος, διαπράττονταν σε περιβάλλοντα «εκτός σύνδεσης», τώρα μεταφέρονται διαδικτυακά.

Η άσκηση βίας στον Κυβερνοχώρο ή αλλιώς, η Κυβερνοβία, αποτελεί ακόμη ένα νεοπαγές φαινόμενο, με πολλές διαστάσεις, η βασικότερη των οποίων σχετίζεται με τα έμφυλα χαρακτηριστικά των προσώπων. Συγκεκριμένα, μεγάλη μερίδα γυναικών και ανήλικων κοριτσιών, τον τελευταίο καιρό, έρχεται αντιμέτωπη με περιστατικά άσκησης σε βάρος τους ψηφιακής βίας, με σοβαρές επιπτώσεις στην σωματική και ψυχική τους υγεία αλλά και στην οικονομική και κοινωνική ζωή τους.

Η παρούσα διπλωματική αποτελεί δημιούργημα ακριβώς της ανησυχίας μου και της προσπάθειάς μου να εντοπίσω, να κατανοήσω και κατοπινά να εξηγήσω το φαινόμενο καθαυτό της έμφυλης Κυβερνοβίας σε βάρος των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών, τους τρόπους, τις περιστάσεις και τα μέσα με τα οποία εκδηλώνεται, αλλά και να αναδείξω ποια είναι μέχρι στιγμής τα νομικά «εργαλεία» πρόληψης και αντιμετώπισής του.

Τί είναι η έμφυλη βία; Τί είναι η Κυβερνοβία; Τί είναι η έμφυλη Κυβερνοβία; Πώς εκδηλώνονται; Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά των θυμάτων και των δράστών; Έχει υιοθετηθεί από τη Διεθνή και την Ευρωπαϊκή κοινότητα ένα πλαίσιο νομοθετικών διατάξεων για τη βία στον κυβερνοχώρο κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών; Υπάρχει στην Ελλάδα συγκεκριμένο Νομοθετικό πλαίσιο; Ποιές είναι οι ευθύνες των Κρατών και των διαδικτυακών πλατφορμών για να αποτρέψουν το φαινόμενο; Πώς καθίσταται εφικτή η πρόληψη και η αντιμετώπισή του; Υφίστανται αποτελεσματικά μέτρα προστασίας των θυμάτων;

Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα, στα οποία γίνεται προσπάθεια να δοθεί απάντηση. Ουσιαστικά, η διπλωματική αυτή εργασία βασίζεται στην ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, συμπεριλαμβανομένων ερευνών που διεξήχθησαν από την ακαδημαϊκή κοινότητα, εκθέσεων, ψηφισμάτων, συστάσεων και πολιτικών για τη διαδικτυακή βία κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών που εκπονήθηκαν από Διεθνείς Οργανισμούς και Ευρωπαϊκούς Φορείς, νομικών διατάξεων που κατοχυρώθηκαν σε Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο και αποφάσεων Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Εθνικών Δικαστηρίων. Στόχος είναι να αποτελέσει τόσο έναν αναλυτικό οδηγό, που να απαντά στα πιο βασικά ερωτήματα μίας γυναίκας που θέλει να μάθει ποιές είναι οι μορφές που εκδηλώνεται η έμφυλη κυβερνοβία και πώς μπορεί να προστατευθεί σε περίπτωση που έχει βιώσει κάτι αντίστοιχο, όσο και ένα νομικό εγχειρίδιο, που παραθέτει με εξαντλητικότητα το υπάρχον πλαίσιο κανόνων Διεθνούς, Ευρωπαϊκού και Ελληνικού δικαίου προστασίας, εντοπίζει τα κενά αυτών και ταυτόχρονα αναλύει την υπάρχουσα Νομολογία, που αποτελεί ίσως το βασικότερο εργαλείο των νομικών στην πράξη των Δικαστηρίων και της άμεσης και αποτελεσματικής προστασίας των θυμάτων.

Η παρούσα διαρθρώνεται σε τέσσερα Κεφάλαια. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο αυτής και προς εξοικείωση των αναγνωστών, αναπτύσσεται το φαινόμενο της έμφυλης βίας και το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών. Το δεύτερο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στη νέα μορφή άσκησης βίας, όπως αυτή έχει εμφανιστεί παράλληλα με την είσοδο των ατόμων στον ψηφιακό κόσμο, την Κυβερνοβία. Γίνεται εξαντλητική αναφορά στους τρόπους με τους οποίους εκδηλώνεται, στις νομοθετικές διατάξεις που την αντιμετωπίζουν καθώς και στα επιμέρους χαρακτηριστικά των θυμάτων και των δραστών αυτής, ενώ εντοπίζεται και η έμφυλη διάστασή της. Στο τρίτο κεφάλαιο, που αποτελεί «κράμα» των δύο προηγούμενων κεφαλαίων, παρουσιάζεται λεπτομερώς η έμφυλη κυβερνοβία. Συγκεκριμένα, παρατίθενται οι εκφάνσεις της, γίνεται λόγος για το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών ειδικά για το συγκεκριμένο ζήτημα και σχολιάζεται Νομολογία. Τέλος, η διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται με το τέταρτο κεφάλαιο των συμπερασματικών παρατηρήσεων, όπου αναπτύσσεται κριτική επί όλων των ανωτέρω και παρατίθενται συστάσεις αντιμετώπισης και πρόληψης.

Να σημειωθεί πως η γράφουσα αναφέρεται στην «έμφυλη κυβερνοβία κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών» ως τον πιο περιεκτικό όρο, αλλά χρησιμοποιεί παράλληλα και

τους όρους «έμφυλη κυβερνοβία» ή «ψηφιακή έμφυλη βία», ως πιο φιλικές προς τους αναγνώστες εκφράσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Η ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ & Η ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥΣ

1.1. Εννοιολογικές Παρατηρήσεις

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης¹ ή αλλιώς, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας αποτελεί τη Συνθήκη-σταθμό, που έθεσε ξεκάθαρα νομικά κριτήρια για την τιμωρία των δραστών εγκλημάτων έμφυλης κυβερνοβίας και σκιαγράφησε επιμελώς το πλαίσιο λήψης μέτρων πρόληψης του φαινομένου και προστασίας των θυμάτων. Σύμφωνα με το Προοίμιό της, «η βία κατά των γυναικών είναι εκδήλωση των ιστορικά άνισων σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες, σχέσεων που έχουν οδηγήσει στην κυριαρχία των αντρών απέναντι στις γυναίκες, στις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών και στην παρεμπόδιση της πλήρους ανάπτυξής τους, (...) η βία κατά των γυναικών είναι ένας από τους καίριους κοινωνικούς μηχανισμούς μέσω των οποίων οι γυναίκες τοποθετούνται εξαναγκαστικά σε υποδεέστερη θέση σε σχέση με τους άντρες.». Τα αποσπάσματα αυτά υπερτονίζουν ότι η βία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την εξουσία και την ανισότητα, πως χρησιμοποιείται σαν «εργαλείο» για τη συγκρότηση και τη διατήρηση σχέσεων ιεραρχίας αλλά και ως μέσο πειθάρχησης των φερόμενων ως «αδύναμων» από τη μερίδα των «ισχυρών», Η βία, όμως, δεν είναι «φυσική» ούτε πρέπει να γίνεται αποδεκτή ή ανεκτή, επηρεάζει ανισόρροπα τις γυναίκες και τα ανήλικα κορίτσια και είναι διαδεδομένη και ριζωμένη στις -ιστορικά- άνισες εξουσιαστικές σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα².

1.1.1. Έννοιες που συνδέονται και συγχέονται μεταξύ τους· η έμφυλη βία, η έμφυλη βία κατά των γυναικών, ο σεξισμός και ο μισογυνισμός

Τόσο η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών (εφεξής ΟΗΕ) για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεως Κατά των Γυναικών³, όσο και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής

¹ Council of Europe, *Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, Istanbul, Council of Europe Treaty Series - No. 210, 2011, Available at: <https://rm.coe.int/168008482e> [Accessed 12 May 2022].

² Νικολέττα Γαβριήλ, *Εγχειρίδιο για Καθηγητές/Καθηγήτριες: Έμφυλη βία και ασφάλεια στο διαδίκτυο*, εκδόσεις Μεσογειακού Ινστιτούτου Σπουδών στο φύλο, (Βαρσοβία: εκδ. Feminoteka, 2014), σελ. 9-10, Διαθέσιμο σε: <https://medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/Textbook-GR.pdf> [Τελευταία πρόσβαση 12 Μαΐου 2022].

³ United Nations, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, New York, 1979, Available at: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm> [Accessed 12 May 2022].

βίας⁴, καταδεικνύουν ότι η έμφυλη βία και η βία κατά των γυναικών είναι συνηθισμένα φαινόμενα δομικού χαρακτήρα.

«Έμφυλη βία», σύμφωνα με τον ΟΗΕ αποτελεί «πράξη βίας που στρέφεται εναντίον ενός ατόμου λόγω του φύλου του και των προσδοκιών του για το ρόλο του/της σε μια κοινωνία ή πολιτισμό». Συνεπώς, άνδρες και ανήλικα αγόρια, καθώς και γυναίκες και ανήλικα κορίτσια αποτελούν υποψήφια θύματα μορφών βίας με βάση το φύλο. Μάλιστα, η Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2012 για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου παρέχει μια ευρύτερη προοπτική, καθώς ορίζει πως «η βία που στρέφεται κατά προσώπου λόγω φύλου, ταυτότητας ή έκφρασης του φύλου του εν λόγω προσώπου ή θίγει δυσανάλογα πρόσωπα συγκεκριμένου φύλου νοείται ως βία λόγω φύλου», περιλαμβάνοντας έτσι, και άτομα της ΛΟΑΤΚΙΑ⁵ κοινότητας. Εντούτοις, αυτή η έκφραση βίας επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες και έχει τις ρίζες της στις διακρίσεις που αντιμετωπίζουν ιστορικά οι γυναίκες σχετικά με τις κοινωνικές προσδοκίες και τους κοινωνικούς κανόνες που αποδίδονται σε αυτές. Πρόκειται για τη λεγόμενη «έμφυλη βία κατά των γυναικών», η οποία και είναι ευρέως αναγνωρισμένη ως μορφή έμφυλης βίας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 3δ της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, «ως βία με βάση το φύλο κατά των γυναικών θα νοείται η βία που καταφέρεται εναντίον μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα ή που επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες.». Στη βία κατά των γυναικών συγκαταλέγονται πράξεις όπως η σεξουαλική κακοποίηση, ο βιασμός, ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων ή/και άλλα εθιμοτυπικά τελετουργικά επιβλαβή για τις γυναίκες, η σεξουαλική παρενόχληση και ο εκφοβισμός στη εργασία, σε εκπαιδευτικά ιδρύματα ή αλλού. Ακόμη, περιλαμβάνει κάθε μορφή ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και κάθε μορφή σωματικής και ψυχολογικής βίας εκτός του πλαισίου της οικογένειας.⁶ Να

⁴ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 1.

⁵ Η συντομογραφία αποτελεί μετάφραση της με λατινικούς χαρακτήρες συντομογραφίας LGBTQIA+, η οποία αναλύεται σε: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender/Transsexual, Queer/Questioning, Intersex, και Allied/Asexual/Aromantic/Agender.

⁶ Μαρία Κράνη, «ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ: Ρητορική μίσους και εγκλήματα μίσους κατά των γυναικών», σε: Ντίνα Βαϊού, Γεωργία Πετράκη και Μαρία Στρατηγάκη (επιμ.), *Έμφυλη βία-Βία κατά των γυναικών*, (Αθήνα: εκδ. Αλεξάνδρεια, 2021), σελ. 229 επ.

σημειωθεί πως πολλές φορές, οι όροι «έμφυλη βία» και «(έμφυλη) βία κατά των γυναικών» χρησιμοποιούνται εναλλακτικά.⁷

Ο «σεξισμός» συνιστά όρο, που δημιουργήθηκε κατ' αναλογία προς τον «ρατσισμό». Βασίζεται στον συλλογισμό της ύπαρξης δύο βιολογικών και κοινωνικών φύλων, των ανδρών και των γυναικών, που στο καθένα από αυτά αποδίδονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, προδιαθέσεις και ικανότητες και πως εξαιτίας αυτών, οι άνδρες και οι γυναίκες δεν είναι και δεν μπορούν να είναι ίσοι. Η απόδοση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και ικανοτήτων στους «άντρες» ή στις «γυναίκες» οδηγεί αναπόφευκτα στη δημιουργία έμφυλων προσδοκιών και από τους δύο ενώ, τους δίνονται διαφορετικές δυνατότητες και ευκαιρίες στη ζωή τους. Ειδικότερα, στην Ελληνική κουλτούρα, η αρρενωπότητα συνδέεται με τη δύναμη, την εξουσία και την κυριαρχία και η θηλυκότητα, από την άλλη, συνδέεται με την αδυναμία, την υποταγή και τη φροντίδα. Πρόκειται για αντιλήψεις βαθιά ριζωμένες στην Ελληνική Κοινωνία, που δημιουργούν εμπόδια σε κάθε πτυχή της ζωής των γυναικών και καθιστούν κολοβή την προσωπική, οικογενειακή, επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική τους ανέλιξη.

«Μισογυνισμό» αποτελούν το μίσος και η αντιπάθεια για τις γυναίκες, αισθήματα που βασίζονται σε σεξιστικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις, ως απόρροιας του κοινωνικού φύλου και των απαιτήσεων αυτού. Δηλαδή, με τον όρο αυτό, ορίζεται το μίσος, η περιφρόνηση ή η προκατάληψη εναντίον ατόμων του γυναικείου φύλου. Ο μισογυνισμός επιβάλλει τον σεξισμό και εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως, όπως, λόγου χάρη, με τον κοινωνικό αποκλεισμό, τις διακρίσεις λόγω φύλου, την εχθρότητα και τον ανδροκεντρισμό, την πατριαρχία, τα προνόμια των ανδρών, την υποτίμηση των γυναικών, την αποξένωση και την αφαίρεση των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών, τη βία κατά των γυναικών και τη σεξουαλική τους αντικειμενοποίηση.⁸ Ο μισογυνισμός είναι αδιαμφισβήτητο πως παρατηρείται κατεξοχήν στους άνδρες καθώς πρόκειται για έναν τρόπο έκφρασης και υπεράσπισης της κυρίαρχης θέσης που θεωρούν πως κατέχουν. Ο μισογυνισμός μεταξύ γυναικών είναι σπάνιο φαινόμενο και όταν συμβαίνει, αποτελεί απλώς μία στρατηγική στον άνισο αγώνα τους για τη θέση που θα κατακτήσουν σε ένα σεξιστικό περιβάλλον με

⁷ European Parliamentary Research Service, *Gender-based violence as a new area of crime listed in Article 83(1) TFEU - European added value assessment*, PE 662.640 – June 2021, Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662640/EPRS_STU\(2021\)662640_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662640/EPRS_STU(2021)662640_EN.pdf) [Accessed 12 May 2022].

⁸ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 6, σελ. 230 επ.

κυριαρχική κουλτούρα, που με την πρώτη ευκαιρία, διαρκώς, τους υπενθυμίζει πως η γυναικεία φύση δεν αποτελεί υπολογίσιμη δύναμη, καθιστώντας τες, έτσι, μαρτυρικές φιγούρες, απολογήτριες της πατριαρχίας.

1.1.2. Από την έμφυλη βία στη Γυναικοκτονία

Ακραία μορφή και έσχατο σημείο της έμφυλης βίας αποτελεί η «γυναικοκτονία» (femicide). Στην Ελλάδα, χρησιμοποιείται και ο όρος «θηλυκοκτονία», προς διεύρυνση του εννοιολογικού φάσματος του φαινομένου, καθώς, ο τελευταίος αυτός όρος, αφορά τη σκόπιμη δολοφονία των θηλυκών βρεφών λόγω έντονης μεροληψίας γονέων και κοινοτήτων υπέρ των αγοριών και σε βάρος των κοριτσιών.⁹ Παρ' όλο που η γυναικοκτονία συνιστά ένα παλαιάς προέλευσης φαινόμενο, η κοινωνική του αναγνώριση είναι πολύ πρόσφατη και μάλιστα, σε ορισμένες μόνο Χώρες παγκοσμίως. Πρόκειται για ένα φαινόμενο με «πολιτική» διάσταση, ξεπερνώντας τη σημασία αυτού καθαυτού του εγκλήματος και προτρέποντας σε πολιτισμική αλλαγή ενάντια στην έμφυλη ανισότητα και βία.¹⁰

Στα διεθνή επιστημονικά κείμενα κυρίως των Δυτικών Χωρών, η γυναικοκτονία αποδίδεται με τον όρο «*femicide*». Ο όρος αυτός καταγράφηκε για πρώτη φορά στη νομική ορολογία εν έτει 1801 στην Αγγλία, με σκοπό να ορίσει «τη δολοφονία μιας γυναίκας», ενώ το έτος 1848 έλαβε χώρα η πρώτη δημοσίευσή στο νομικό λεξικό Wharton αλλά εγκαταλείφθηκε εν καιρώ¹¹. Στη σύγχρονη επιστήμη, από την εγκληματολογία υιοθετήθηκε μετά το 1992, χάρη σε μία συλλογή δοκιμίων σε επιμέλεια της ακαδημαϊκού Jill Radford (Τζίλ Ράντφορντ) και της εγκληματολόγου Diana Russell (Νταϊάνα Ράσελ), που εκδόθηκε -επίσης το 1992- σε βιβλίο με τίτλο «*Femicide: The politics of woman killing*». Σύμφωνα με την ομιλία της Diana Russell, στο Συμπόσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναικοκτονίες το έτος 2012, η πρώτη φορά που επανήλθε στην επιφάνεια ο όρος «*femicide*» και χρησιμοποιήθηκε σε κοινό στη σύγχρονη εποχή, ήταν εν έτει 1976, στο Βέλγιο, στο Διεθνές Δικαστήριο για τα θανατηφόρα εγκλήματα εναντίον των γυναικών, κατά τη διάρκεια μιας τετραήμερης φεμινιστικής γυναικείας συνάντησης, την οποία και χαιρέτησε η ινδαλματική φιγούρα Simone de Beauvoir

⁹Μαρία Γκασούκα, «ΠΑΛΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΕ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΛΑΙΣΙΑ: ΘΗΛΥΚΟΚΤΟΝΙΑ/ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑ “Πώς να μιλήσουμε για το ανείπωτο;”», σε: Γεωργία Πετράκη (επιμ.), *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*, (Αθήνα: εκδ. Gutenberg, 2020), σελ. 56 επ.

¹⁰Αθανασία Κοντοχρήστου, «ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΣΤΗ ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑ: Το παράδειγμα της Ελλάδας μέσα από το μοντέλο της Ιταλίας», σε: Ντίνα Βαϊου, Γεωργία Πετράκη και Μαρία Στρατηγάκη (επιμ.), *Έμφυλη βία-Βία κατά των γυναικών*, (Αθήνα: εκδ. Αλεξάνδρεια, 2021), σελ. 213 επ.

¹¹ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 9, σελ. 57.

(Σιμόν ντε Μποβουάρ) ως «την αρχή της ριζοσπαστικής αποαποικιοποίησης των γυναικών». Τότε, λοιπόν, η Diana Russell, εισήγαγε το όρο, επεξηγώντας πως πρόκειται για το φαινόμενο του να δολοφονούνται γυναίκες από άνδρες, επειδή είναι γυναίκες.¹²

Στη διεθνή βιβλιογραφία της Λατινικής Αμερικής, χρησιμοποιείται ο όρος «*femicidio*» ή/και «*feminicidio*». Πρόκειται για όρο ευρύτερο, μιας και ο ορισμός του περιλαμβάνει και την ατιμωρησία των δραστών από τα συστήματα απονομής της Δικαιοσύνης. Για τη διεύρυνση του όρου της «*γυναικοκτονίας*» στη Λατινική Αμερική είναι ιδιαίτερος σημαντική η προσφορά της ανθρωπολόγου Marcela Lagarde y de los Ríos (Μαρθέλα Λαγάρδε ι δε Λος Ρίος), η οποία, λαμβάνοντας υπόψη τις μαζικές εξαφανίσεις και δολοφονίες γυναικών σε πόλη του Μεξικού, από το έτος 1993, διεύρυνε τον όρο, ώστε να περιλαμβάνει και τις εξαφανίσεις γυναικών, για τις οποίες συνευθυνόμενοι, πέρα από τους θύτες, είναι και οι θεσμοί της πολιτείας, που δεν προστατεύουν τις γυναίκες λόγω της ανδροκρατικής νοοτροπίας που δεσπόζει. Αν, λοιπόν, η Diana Russell, αποτελεί τη «θεωρητική του *femicide*», με τη συμβολή της στην πολιτική νοηματοδότηση του όρου και στην υποδήλωση του θανάτων των γυναικών επειδή ακριβώς είναι γυναίκες για σεξιστικούς ή/και μισογυνιστικούς λόγους, η Marcela Lagarde y de los Ríos, είναι η «θεωρητική του *feminicidio*», που έδειξε τη «*συστημική μήτρα*» της *γυναικοκτονίας* και την ευθύνη των θεσμών.¹³

Παρατηρώντας από τη ιστορική εξέλιξη του όρου της «*γυναικοκτονίας*» πως δεν πρόκειται για νεολογισμό και προχωρώντας στην αναλυτικότερη επισκόπησή της, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (εφεξής ΠΟΥ) ορίζει πως «*γυναικοκτονία είναι η ανθρωποκτονία από πρόθεση γυναικών και κοριτσιών επειδή είναι γυναίκες -με ευρύτερους ορισμούς να περιλαμβάνουν κάθε ανθρωποκτονία γυναίκας ή κοριτσιού-. Η γυναικοκτονία συνήθως διαπράττεται από άντρες αλλά κάποιες φορές συνεργούν και γυναίκες, συνήθως μέλη της ίδιας οικογένειας. Στις περισσότερες περιπτώσεις γυναικοκτονία διαπράττει σύντροφος ή πρώην σύντροφος που συνήθως είχε και μακρόχρονη κακοποιητική συμπεριφορά, απειλούσε, κακοποιούσε ή/και εκφόβιζε τη γυναίκα, η οποία πολύ συχνά βρίσκεται σε θέση φυσικής ή/και οικονομικής αδυναμίας σε σχέση με αυτόν.*»¹⁴. Στην ουσία, διακρίνεται σε τέσσερις βασικές

¹²Γεωργία Πετράκη, «ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΑΟΡΑΤΟΙ ΦΟΝΟΙ», σε: Γεωργία Πετράκη (επιμ.), *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*, (Αθήνα: εκδ. Gutenberg, 2020), σελ. 19 επ.

¹³ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 10, σελ. 214.

¹⁴World Health Organization & Pan American Health Organization, *Understanding and addressing violence against women: Femicide*, (World Health Organization, 2012), available at:

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf [Access 12 May 2022]

κατηγορίες: α) όταν διαπράττεται από τον σύντροφο του θύματος, β) όταν διαπράττεται από άγνωστο στο θύμα δράστη και συνοδεύεται -κατά κύριο λόγο- από σεξουαλική βία, γ) όταν σχετίζεται με ζητήματα προίκας και δ) όταν ανήκει στα «εγκλήματα τιμής». Την τυπολογία αυτή των γυναικοκτονιών, εμπλούτισε η Διακήρυξη της Βιέννης για τις Γυναικοκτονίες¹⁵ του έτους 2012, κατά την οποία αναφέρθηκαν ένδεκα είδη γυναικοκτονιών: 1) η δολοφονία γυναικών ως αποτέλεσμα ενδοοικογενειακής ή συντροφικής βίας, 2) ο βασανισμός και η μισογυνιστική δολοφονία γυναικών, 3) η δολοφονία για λόγους τιμής, 4) η στοχευμένη δολοφονία γυναικών και κοριτσιών στο πλαίσιο πολεμικών συρράξεων, 5) η δολοφονία γυναικών και κοριτσιών για λόγους σχετικών με την προίκα, 6) η δολοφονία γυναικών και κοριτσιών για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού και σεξουαλικής ταυτότητας, 7) η δολοφονία ιθαγενών/γηγενών γυναικών και κοριτσιών λόγω φύλου, 8) η παιδοκτονία θηλέων και η άμβλωση λόγω φύλου του εμβρύου, 9) η δολοφονία λόγω κλειτοριδεκτομής, 10) οι κατηγορίες για μαγεία και 11) άλλες δολοφονίες που συνδέονται με συμμορίες, το οργανωμένο έγκλημα, τη διακίνηση ναρκωτικών, ανθρωπίνης σωματεμπορίας και όπλων.¹⁶

Συμπερασματικά, τα κοινά σημεία των ορισμών για τις γυναικοκτονίες εξαντλούνται στα εξής: i) τις έμφυλες διακρίσεις ως το υπόβαθρο για τη διάπραξη των ανθρωποκτονιών με θύματα γυναίκες, ii) τους άνδρες ως αποκλειστικούς δράστες των εγκλημάτων αυτών και iii) την ύπαρξη πρόθεσης εκ μέρους του δράστη για τη διάπραξη του εγκλήματος.¹⁷

Εν συνεχεία, παρά την πρόσφατη ίδρυση Παρατηρητηρίων για την παρακολούθηση του φαινομένου στην Ευρώπη και παρότι ο ΟΗΕ, ο ΠΟΥ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχουν προσδιορίσει όχι μόνο την ύπαρξή του αλλά και τις επιμέρους όψεις, την τυπολογία και τις στρατηγικές πρόληψης και αντιμετώπισής του, τα Κράτη-μέλη, σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο δεν έχουν προσαρμόσει ακόμα τις εθνικές νομοθεσίες και πολιτικές τους σύμφωνα με τις συστάσεις των παραπάνω οργάνων. Πρόκειται για μία προβλέψιμη νομοθετικά εξέλιξη, καθώς τα κείμενα αυτά έχουν τη μορφή συστάσεων και το μόνο υποχρεωτικό και

¹⁵Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, *Statement submitted by the Academic Council on the United Nations System, a non-governmental organization in consultative status with the Economic and Social Council*, E/CN.15/2013/NGO/1, (Vienna: Economic and Social Council of the United Nations, 2013), available at: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_22/E-CN15-2013-NGO1/E-CN15-2013-NGO1_E.pdf [Access 12 May 2022]

¹⁶Βασιλική Αρτινοπούλου, «ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΕΣ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ», σε: Γεωργία Πετράκη (επιμ.), *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*, (Αθήνα: εκδ. Gutenberg, 2020), σελ. 34-35.

¹⁷ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 16.

νομικά δεσμευτικό κείμενο είναι η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, για όσες Χώρες την έχουν κυρώσει με ειδική εθνική Νομοθεσία.¹⁸

Επιπρόσθετα, οι Κυβερνήσεις των Κρατών αλλά και η μεγαλύτερη μερίδα των πολιτών φαίνεται να μην έχουν συνειδητοποιήσει το μέγεθος του προβλήματος. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τα στοιχεία του Γραφείου Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα¹⁹, «κάθε μέρα, σε όλο τον κόσμο, δολοφονούνται 137 γυναίκες, κατά μέσο όρο, από -πρώην ή νυν- συζύγους ή συντρόφους ή από κάποιο μέλος της οικογένειάς τους. Από τις 87.000 δολοφονίες γυναικών παγκοσμίως, το 58% διαπράχθηκε από -πρώην ή νυν- συζύγους ή συντρόφους ή μέλη της οικογένειάς τους. Σύμφωνα με την έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 15^{ης} Νοεμβρίου 2017 με τίτλο «Η βία κατά των γυναικών και η προσχώρηση της Ε.Ε. στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης», η έμφυλη βία και συγκεκριμένα η ενδοοικογενειακή βία, έχει καταστεί για τις Ευρωπαίες, μεταξύ 15-44 χρόνων, η πρώτη αιτία αναπηρίας και θανάτου.²⁰

Προχωρώντας στην Ελληνική Επικράτεια, σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, φαίνεται πως κάθε μήνα μία γυναίκα δολοφονείται από κάποιο μέλος της οικογενειάς της. Επιπλέον, από τα στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, προκύπτει ότι στο μεσοδιάστημα των ετών 2010 έως 2019 δολοφονήθηκαν συνολικά 106 γυναίκες με αιτία την ενδοοικογενειακή βία, ποσοστό 30,4-50% ετησίως του συνόλου των γυναικών θυμάτων ανθρωποκτονιών.²¹ Πρέπει δε να καταδειχθεί πως το έτος 2021 στην Ελλάδα, έγιναν γνωστές 17 (ή κατ' άλλους 18)²² γυναικοκτονίες με θύτες τους (πρώην ή μη) συντρόφους ή συζύγους των θυμάτων.

Τέλος, τόσο στην επιστημονική κοινότητα όσο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην Ελλάδα δεσπόζει λογομαχία για το αν χρειάζεται να γίνεται χρήση του όρου «γυναικοκτονία» ή αν επαρκεί η χρήση του όρου «ανθρωποκτονία» για τις συγκεκριμένες περιπτώσεις. Ανατρέχοντας στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα και στους επιμέρους Ειδικούς

¹⁸ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 16, σελ. 33.

¹⁹ <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/Booklet1.pdf> [Τελευταία πρόσβαση 12 Μαΐου 2022]

²⁰ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 12, σελ. 21.

²¹ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 10, σελ. 216.

²² Δάφνη Σκαλιώνη, «Γυναικοκτονίες στην Ελλάδα το 2021: Μια μαύρη λίστα που τελειωμό δεν έχει», ERTNEWS, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022, <https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/oi-gynaikoktonies-stin-ellada-to-2021-mia-mayri-lista-poy-teleiomo-den-echei/>

Νόμους, μπορεί να γίνει αντιληπτό πως τα περισσότερα εγκλήματα είναι άφυλα, αφορούν άνδρες και γυναίκες. Ωστόσο, ένα από τα έμφυλα εγκλήματα είναι αυτό του άρθρου 303 ΠΚ, η παιδοκτονία. Λαμβάνοντας το ανωτέρω αδίκημα ως παράδειγμα, παρατηρείται η επιθυμία και συνειδητή απόφαση του Έλληνα Ποινικού Νομοθέτη να δώσει μία ιδιαίτερη απαξία στο συγκεκριμένο έγκλημα καθώς αναγνωρίζει την ιδιαίτερη θέση που βρίσκεται η γυναίκα το διάστημα κατά ή μετά τον τοκετό και εξ αυτού του λόγου ορίζει μια διαφορετική ποινική αντιμετώπιση για τη μητέρα δράσιδα της παιδοκτονίας. Δηλαδή, ο Νομοθέτης λαμβάνει υπόψη τους παθολογικούς, ψυχιατρικούς, ψυχολογικούς, κοινωνικούς ή/και πολιτισμικούς παράγοντες που δύνανται να οδηγήσουν μία μητέρα σε ένα τέτοιο ειδεχθές έγκλημα και προβλέπει ποινή χαμηλότερη από αυτή της ισόβιας καθείρξεως που προβλέπεται για την ανθρωποκτονία εκ προθέσεως στο άρθρο 299 ΠΚ. Όπως, λοιπόν, στο έγκλημα της παιδοκτονίας κοινωνικοί και ιατρικοί όροι επιβάλλουν την διαφορετική ρύθμιση του φαινομένου της παιδοκτονίας, ανάλογοι λόγοι θα πρέπει να συντρέχουν και στην περίπτωση της γυναικοκτονίας. Οι λόγοι αυτοί πρέπει να αναζητηθούν ακριβώς στα κίνητρα του δράστη της γυναικοκτονίας, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση των εγκλημάτων με ρατσιστικά χαρακτηριστικά, που ρυθμίζονται στο άρθρο 81Α ΠΚ.²³ Εύλογα, το έγκλημα της γυναικοκτονίας υπάγεται στη ρύθμιση της ανθρωποκτονίας από πρόθεση, η οποία και τιμωρείται με την ποινή της ισόβιας καθείρξεως, όπως προαναφέρθηκε. Εντούτοις, πρέπει να αναγνωριστεί η ιδιαίτερη απαξία του εγκλήματος βάσει των κινήτρων του δράστη και να υιοθετηθεί ένα αυστηρότερο θεσμικό πλαίσιο, όπως για παράδειγμα α) να τυποποιηθεί διακριτά, β) να εισαχθεί ως διακεκριμένη παραλλαγή του άρθρου 299 ΠΚ ή γ) να προστεθεί ως διάκριση λόγω φύλου στο άρθρο 81Α ΠΚ κατά την επιμέτρηση της ποινής.

Προς επίρρωση των ανωτέρω, αξίζει να επισημανθεί πως ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, Βασίλης Πλιώτας, με την από 3 Νοεμβρίου 2021 Εγκύκλιο με θέμα «Ενδοοικογενειακή Βία»²⁴, που απέστειλε στους Εισαγγελείς Πρωτοδικών της Χώρας, επεσήμανε πως: «Με αφορμή αυτές τις καταστάσεις και στη χώρα μας, ευρέως, οι περιπτώσεις αφαίρεσης της ζωής γυναίκας, ιδίως από σεξιστικά κίνητρα, “λόγους τιμής”, σκοπούς εμπορίας ανθρώπων και

²³ Φωτεινή Μηλιώνη, «ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑ: ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ», σε: Γεωργία Πετράκη (επιμ.), *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*, (Αθήνα: εκδ. Gutenberg, 2020), σελ. 106-107.

²⁴ Βασίλειος Πλιώτας, «Εγκύκλιος με θέμα: “Ενδοοικογενειακή Βία”», (Αθήνα: Εισαγγελία Αρείου Πάγου, 2021), Διαθέσιμο σε:

<https://eisap.gr/%ce%b5%ce%b3%ce%ba%cf%8d%ce%ba%ce%bb%ce%b9%ce%bf%cf%82-12-2021/>

[Τελευταία πρόσβαση 12 Μαΐου 2022]

οικονομική εκμετάλλευση, αποδίδονται με τον όρο “γυναικοκτονία” και γίνεται λόγος για ανάγκη διακριτής τυποποιημένης ποινικής πρόβλεψης ή και για αναγωγή αυτής ως διακεκριμένης παραλλαγής της ανθρωποκτονίας του άρθρου 299 ΠΚ. Διεθνώς, σε αρκετές χώρες, καθώς το φαινόμενο δεν είναι μόνο ελληνικό αλλά έχει προσλάβει παγκόσμιες διαστάσεις, υιοθετήθηκε και νομοθετικά η θεώρηση αυτή». Επιπλέον, η Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κατερίνα Σακελλαροπούλου, σε δημόσια ανάρτησή της στην πλατφόρμα του μέσου κοινωνικής δικτύωσης «Facebook» με αφορμή την Διεθνή Ημέρα Εξάλειψης της Βίας κατά των Γυναικών, ήτοι την 25^η Νοεμβρίου, επεσήμανε πως: «Ο φετινός τρομακτικός απολογισμός – 13 γυναικοκτονίες μετράμε ως σήμερα στη χώρα μας – μας συγκλονίζει. Δεν πρόκειται για απλές ανθρωποκτονίες, αφού εδράζονται σε σχέσεις εξουσίας και εξάρτησης μεταξύ θύτη και θύματος και προϋποθέτουν ανισότητα σωματική, κοινωνική ή οικονομική, επικυριαρχία παρωχημένων κοινωνικών αντιλήψεων και έμφυλων στερεοτύπων. Πρόκειται για εγκλήματα στα οποία εγγράφονται τα πρότυπα ηθικής των δραστών, η ιεραρχία των φύλων και η κατανομή των εξουσιών στον οικογενειακό μικρόκοσμο, η ιδιοκτησιακή νοοτροπία σε σχέση με τα θηλυκά μέλη της οικογένειας, η εσωτερικευμένη, από πλευράς των δραστών, νομιμοποίηση της διαπροσωπικής βίας. Όπως εξάλλου συμβαίνει και με άλλες, εγκληματικές, μορφές έμφυλης βίας, με τον βιασμό ή τους ξυλοδαρμούς.»²⁵.

1.2. Νομοθετική επισκόπηση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών

Η βία κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών, ως η πιο ακραία έκφραση της ανισότητας των φύλων, συνιστά ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο και παράλληλα κοινωνικό πρόβλημα, που παρατηρείται ιστορικά από τις απαρχές της κοινωνίας. Εξαιτίας των ποικίλων μορφών με τις οποίες εμφανίζεται, είναι ιδιαίτερος δύσκολη η συλλογική θεσμοθέτηση κανόνων δικαίου για την αντιμετώπιση του συνόλου του φαινομένου, γι’ αυτό και μέχρι σήμερα, η προσπάθεια προστασίας των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών από κάθε μορφή έμφυλης βίας εξαντλείται σε διάσπαρτες Νομοθεσίες με διαφορετικό αντικείμενο η κάθε μία, που, φυσικά, δεν καλύπτουν συνολικά το ζήτημα και καθιστούν αβοήθητα τα θύματα σε πολλές περιπτώσεις.

²⁵«Σακελλαροπούλου: Η ενδοοικογενειακή βία δεν είναι ιδιωτική υπόθεση αλλά κοινωνική παθολογία», CNN Greece, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022, <https://www.cnn.gr/politiki/story/290835/sakellaropoyloy-h-endooikogeneiaki-via-den-einai-idiotiki-yphthesi-alla-koinoniki-pathogeneia>

1.2.1. Το Διεθνές Νομοθετικό Πλαίσιο προστασίας των Γυναικών

Η νομική κατοχύρωση της προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών σε διεθνές επίπεδο διασφαλίζει τόσο τη δυνατότητα παροχής δικαστικής προστασίας σε θηλυκότητες που έχουν υποστεί βία υπό τις διάφορες μορφές εκδήλωσης του φαινομένου, όσο και την τιμωρία των δραστών με σκοπό την αποτροπή τέλεσης ομοειδών πράξεων βίας.

Επί της αρχής, στην προσπάθεια καταπολέμησης και πρόληψης κάθε είδους έμφυλων διακρίσεων και ειδικότερα αυτών σε βάρος των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών, αφετηρία αποτελούν τα σημαντικά νομοθετήματα του ΟΗΕ. Πιο συγκεκριμένα και ξεκινώντας από τις απαρχές, δηλαδή από την κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα σημαντικότερα Νομοθετήματα είναι: α) η *Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, β) το *Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)*, γ) το *Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (ΔΣΟΚΠΔ)*, δ) τη *Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών*, που υιοθετήθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 1979 και τέθηκε σε ισχύ στις 3 Σεπτεμβρίου 1981, ε) το *Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών*, που υιοθετήθηκε 6 Οκτωβρίου 1999 και τέθηκε σε ισχύ στις 22 Δεκεμβρίου 2000, στ) η *Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού* και ζ) το *Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία*. Συνεχίζοντας, ο ΟΗΕ δεν έχει παραλείψει να θεσπίσει εξειδικευμένα Νομοθετήματα σχετικά με την έμφυλη βία και τη σωματεμπορία, ήτοι η) τη *Γενική Σύσταση με Αριθ. 19 για την βία κατά των γυναικών*, θ) τη *Σύμβαση κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και τα τρία Πρωτόκολλα αυτής (Σύμβαση του Παλέρμω)* και ια) το *Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ιδίως γυναικών και παιδιών*, το οποίο συμπληρώνει τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (*Πρωτόκολλο του Παλέρμω*).

Αναλυτικότερα, με το *Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)* και το *Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ΔΣΟΚΠΔ)* ο ΟΗΕ κατοχυρώνει πανηγυρικά την αρχή της μη διάκρισης και την αρχή της ισότητας ενώπιον του Νόμου, αποτελώντας το νόμιμο έρεισμα για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών ως μορφής διάκρισης και παραβίασης της ισότητας.

Στην κατεύθυνση της παροχής ειδικότερης έννομης προστασίας, σημαντική συμβολή ως προς τη νομική δεσμευτικότητα της προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών αποτελεί φυσικά η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, που αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο που θέτει κριτήρια για την πρόληψη της έμφυλης βίας και υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2011, τέθηκε σε ισχύ το 2014 και υπογράφηκε από την ΕΕ το 2017. Τα κεφάλαια της Σύμβασης περιγράφουν τους σκοπούς της ως προς την προστασία των γυναικών έναντι κάθε μορφής βίας, την εξάλειψη των διακρίσεων, την προαγωγή της διεθνούς συνεργασίας και τις πολιτικές και τα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν από τα Κράτη, για τον συντονισμό, την πρόληψη και την υποστήριξη των θυμάτων. Επιπλέον, περιλαμβάνονται διατάξεις του ουσιαστικού Αστικού και Ποινικού δικαίου, δικονομικές εγγυήσεις, προβλέψεις αναφορικά με τους τομείς της μετανάστευσης και του ασύλου, διατάξεις για τη διεθνή συνεργασία και για τον μηχανισμό παρακολούθησης της επίτευξης των στόχων.

Εξίσου σημαντικό βήμα ως προς την ενίσχυση της νομικής κατοχύρωσης του φαινομένου συνιστούν και οι προστατευτικές διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών καθώς και της Σύμβαση 190 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ILO) για την εξάλειψη της βίας και της παρενόχλησης στον κόσμο της εργασίας.

Περαιτέρω, πρέπει να αναφερθεί ειδικά πως σε επίπεδο διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου η νομική προστασία των γυναικών που υφίστανται βία κατά τη διάρκεια των ενόπλων συρράξεων παρέχεται από το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, την Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα I και II της ως άνω Σύμβασης.

1.2.2. Το Ευρωπαϊκό Νομοθετικό Πλαίσιο προστασίας των Γυναικών

Σε περιφερειακό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής ΕΕ) με όλα τα κύρια θεσμικά της όργανα, δηλαδή το Συμβούλιο της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έχει συμβάλλει ριζικά και ουσιαστικά στην θέσπιση κανόνων δικαίου και κατευθυντήριων γραμμών για την «χαλιναγώγηση» ενός μεγάλου μέρους του προβλήματος της έμφυλης βίας σε βάρος των θηλυκοτήτων.

Η συμβολή της ΕΕ στην αντιμετώπιση του φαινομένου, μπορεί να εντοπιστεί επιδηρμικά σε τέσσερις (4) βασικές κατηγορίες, στις οποίες θεσπίζονται συγκεκριμένοι κανόνες για 1) την

ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων, 2) τη βία κατά των γυναικών καθαυτή, 3) τη σεξουαλική παρενόχληση και 4) την σωματεμπορία.

Πιο συγκεκριμένα, για την ισότητα και την απαγόρευση διακρίσεων, υψίστης σημασίας Νομοθετήματα αποτελούν: α) η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)* και ιδιαίτερα το άρθρο 2 για το δικαίωμα στη ζωή, το άρθρο 5 για το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, το άρθρο 3 για την απαγόρευση των βασανιστηρίων, το άρθρο 14 για τις διακρίσεις λόγω φύλου καθώς και τα *Πρωτόκολλα 7 και 12* στα οποία γίνεται ρητή αναφορά στην ισότητα των δύο φύλων, β) ο *Ευρωπαϊκός Χάρτης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων* και ειδικότερα το άρθρο 21 για την απαγόρευση των διακρίσεων και το άρθρο 23 για την ισότητα των φύλων, γ) η *Σύμβαση για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, δ) η *Σύμβαση για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)* και συγκεκριμένα τα άρθρα και 153 για την ισότητα μεταξύ αντρών και γυναικών καθώς και τα άρθρα 10 και 19 για την απαγόρευση των διακρίσεων, ε) η *Οδηγία 97/80/ΕΚ του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 1997 σχετικά με το βάρος αποδείξεως σε περιπτώσεις διακριτικής μεταχείρισης λόγω φύλου*, στ) η *Οδηγία 2004/113/ΕΚ του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2004 για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών*, ζ) η *Οδηγία 2002/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Σεπτεμβρίου 2002 για την τροποποίηση της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας* και η) το *Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 13ης Φεβρουαρίου 2019 σχετικά με την εναντίωση στα δικαιώματα των γυναικών και την ισότητα των φύλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 2018/2684(RSP)*.

Όσον αφορά την εν γένει βία που ασκείται σε βάρος των γυναικών, σπουδαιότερες θεσμοθετήσεις συνιστούν α) το *Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 12ης Σεπτεμβρίου 2017 σχετικά με πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για τη σύναψη, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) 2016/0062(NLE)* και β) η *Απόφαση- Πλαίσιο του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2001 σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες*.

Σε αυτό το σημείο ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στο Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 16ης Σεπτεμβρίου 2021 που περιέχει συστάσεις προς την Επιτροπή σχετικά με τον χαρακτηρισμό της έμφυλης βίας ως νέου τομέα εγκληματικότητας που περιλαμβάνεται στον κατάλογο του άρθρου 83 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ (2021/2035(INL)). Συγκεκριμένα, την Πέμπτη 16 Σεπτεμβρίου 2021, οι ευρωβουλευτές ενέκριναν, με 427 ψήφους υπέρ, 119 κατά και 140 αποχές, νομοθετική πρωτοβουλία με την οποία ζητείται στοχευμένη νομοθεσία και πολιτικές για την αντιμετώπιση όλων των μορφών βίας και διακρίσεων λόγω φύλου (κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών, αλλά και κατά ατόμων ΛΟΑΤΚΙΑ+), εντός και εκτός διαδικτύου. Καλούν την Επιτροπή να συμπεριλάβει τη βία λόγω φύλου ως νέο τομέα εγκληματικότητας βάσει του άρθρου 83 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ, στην ίδια κατηγορία δηλαδή με άλλα εγκλήματα που πρέπει να καταπολεμηθούν σε κοινή βάση, όπως το εμπόριο ανθρώπων, ναρκωτικών και όπλων, το ηλεκτρονικό έγκλημα και η τρομοκρατία. Το Ψήφισμα αυτό θα πρέπει να αποτελέσει τη νομική βάση για μια οδηγία της ΕΕ με επίκεντρο τα θύματα, η οποία θα χρησιμοποιεί τα πρότυπα της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης και άλλα διεθνή πρότυπα. Τα Μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καταγγέλλουν, επίσης, τη γυναικοκτονία ως την πιο ακραία μορφή έμφυλης βίας κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών και επισημαίνουν ότι η άρνηση ασφαλούς και νόμιμης φροντίδας για τις αμβλώσεις αποτελεί μορφή έμφυλης βίας. Επισημαίνουν δε, τις πολυάριθμες δυσμενείς προσωπικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της βίας λόγω φύλου και αναφέρονται στην έλλειψη εμπιστοσύνης όσων έχουν βιώσει έμφυλη βία προς τις αρχές επιβολής του νόμου και το δικαστικό σύστημα ως σημαντικό παράγοντα που συμβάλλει στην ελλιπή αναφορά περιστατικών.

Για την σεξουαλική παρενόχληση και την σωματεμπορία ως ειδικότερες πραγματώσεις της έμφυλης βίας, οι Νομοθετικές προβλέψεις της ΕΕ είναι οι εξής: α) η προαναφερθείσα Οδηγία 2002/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, για την τροποποίηση της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισεως ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας, β) το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 11ης Σεπτεμβρίου 2018 σχετικά με μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της ηθικής και σεξουαλικής παρενόχλησης στον χώρο εργασίας, στους δημόσιους χώρους και στην πολιτική ζωή της ΕΕ, 2018/2055(INI), και γ) η Οδηγία 2011/36/ΕΕ

του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της.

Στο πεδίο στρατηγικών, η Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων για τα έτη 2020-2025 και η Στρατηγική της Επιτροπής για την Ισότητα των Φύλων για τα έτη 2020-2025, αποτελούν τις σημαντικότερες στρατηγικές που πρόκειται να χαραχθούν σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Πιο συγκεκριμένα, η Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025) συνιστά την πρώτη ολοκληρωμένη και συστηματική προσπάθεια για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων εγκληματικών ενεργειών. Η ΕΕ δεσμεύεται να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας λόγω φύλου και για την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων τέτοιων εγκλημάτων. Η Στρατηγική βασίζεται στη διττή προσέγγιση α) της ενδυνάμωσης των θυμάτων της εγκληματικότητας και β) της συνεργασίας για τα δικαιώματα των θυμάτων, ενώ θέτει πέντε βασικές προτεραιότητες, ήτοι: 1) την αποτελεσματική επικοινωνία με τα θύματα και την παροχή ασφαλούς περιβάλλοντος για την καταγγελία εγκλημάτων από αυτά, 2) την βελτίωση της παροχής υποστήριξης και της προστασίας στα πλέον ευάλωτα θύματα, 3) τη διευκόλυνση της πρόσβασης των θυμάτων σε αποζημίωση, 4) την ενίσχυση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ όλων των σχετικών φορέων και 5) την ενίσχυση της διεθνούς διάστασης των δικαιωμάτων των θυμάτων.²⁶

Η νέα Στρατηγική της Επιτροπής για την Ισότητα των Φύλων για την περίοδο 2020-2025 έχει ως κύριο σκοπό την υλοποίηση μίας Ένωσης ισότητας των φύλων, όπου η έμφυλη βία, οι διακρίσεις λόγω φύλου και η διαρθρωτική ανισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών θα αποτελούν παρελθόν. Μίας Ένωσης, δηλαδή, στην οποία οι γυναίκες και οι άνδρες, τα κορίτσια και τα αγόρια, σε όλη την πολυμορφία τους, θα είναι ελεύθεροι να χαράξουν την πορεία που αυτοί επιλέγουν στη ζωή τους, θα έχουν ίσες ευκαιρίες ανέλιξης και θα μπορούν να συμμετέχουν ισότιμα και να αναλαμβάνουν ηγετικό ρόλο στην ευρωπαϊκή κοινωνία μας. Εξ αυτού του οράματος η Στρατηγική βασίζεται στη διττή προσέγγιση α) της συνεκτίμησης της διάστασης του φύλου σε συνδυασμό με στοχευμένες δράσεις και της διατομεακότητας

²⁶Ανδρέας Ντούνης, «ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΒΙΑΣ», σε: Ντίνα Βαΐου, Γεωργία Πετράκη και Μαρία Στρατηγάκη (επιμ.), *Έμφυλη βία-Βία κατά των γυναικών*, (Αθήνα: εκδ. Αλεξάνδρεια, 2021), σελ. 213 επ.

ενώ, οι κύριοι στόχοι είναι 1) ο τερματισμός της έμφυλης βίας, 2) η αμφισβήτηση των έμφυλων στερεοτύπων, 3) η γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων στην αγορά εργασίας, 4) η επίτευξη ίσης συμμετοχής σε διάφορους τομείς της οικονομίας, 5) η αντιμετώπιση του μισθολογικού και του συνταξιοδοτικού χάσματος μεταξύ των φύλων, 6) η γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων όσον αφορά τη φροντίδα και 7) η επίτευξη ισόρροπης εκπροσώπησης των φύλων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στην πολιτική.²⁷

1.2.3. Το Ελληνικό Νομοθετικό Πλαίσιο προστασίας των Γυναικών

Στην Ελλάδα παρατηρείται μία συνεχής προσπάθεια κατοχύρωσης Νομοθετημάτων προς προάσπιση των δικαιωμάτων των θηλυκοτήτων. Ήδη, θεμέλιο της προστασίας τους αποτελεί το Σύνταγμα της Ελλάδος και συγκεκριμένα δύο διατάξεις του, αυτές της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 4 και της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 116. Πρόκειται για την ύστατη προσπάθεια από πλευράς του Συνταγματικού Νομοθέτη να αναδείξει την ισότητα μεταξύ των φύλων και να μεριμνήσει για τα κάθε είδους μέτρα που ενδέχεται να παρθούν για την πραγμάτωση αυτής.

Προς ενίσχυση της Συνταγματικής ασπίδας προστασίας, ο Ελληνικός Ποινικός Κώδικας προβλέπει ειδικές τιμωρητικές νομοθετικές διατάξεις για την εμπορία ανθρώπων (ΠΚ 323Α), το βιασμό (ΠΚ 336), την προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας (ΠΚ 337), την κατάχρηση σε ασέλγεια (ΠΚ 338), την αποπλάνηση παιδιών (ΠΚ 339), την απατηλή επίτευξη συνουσίας (ΠΚ 341), την ασέλγεια παρά φύση (ΠΚ 347), τη μαστροπεία (ΠΚ 349), την εκμετάλλευση πόρνης (ΠΚ 350) και την σωματεμπορία (ΠΚ 351).

Τέλος, εξίσου σπουδαία Νομοθετήματα έχουν ανά τον καιρό θεσμοθετηθεί με σκοπό την έμπρακτη προστασία των γυναικών, με σπουδαιότερα να είναι τα εξής: 1) ο Ν. 3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, 2) ο Ν. 4604/2019 για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας, 3) ο Ν. 4808/2021 για την προστασία της Εργασίας και την κύρωση της Σύμβασης 190 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για την εξάλειψη της βίας και παρενόχλησης στον κόσμο της εργασίας, 4) ο Ν. 4531/2018 για την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη

²⁷ «Στρατηγική για την ισότητα των φύλων - Επιτεύγματα και βασικοί τομείς δράσης», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_el

και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, 5) ο Ν. 4216/2013 για την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων και 6) Ν. 4198/2013 για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής.

1.2.4. Παρατηρήσεις

Τόσο σε διεθνές όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο, καθίσταται ευδιάκριτη η απουσία μιας συνεκτικής και στοχευμένης νομοθεσίας για την αντιμετώπιση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών. Βεβαίως, η προβληματική του φαινομένου έχει εκφραστεί με περίσσεια λεπτομέρεια στην Διεθνή Κοινότητα, όμως, τουλάχιστον από τη σκοπιά της ΕΕ, η έλλειψη μια σαφούς και συμπεριληπτικής Οδηγίας είναι εμφανής. Αυτό το σημαντικό έλλειμμα οφείλεται στην ασαφή νομική βάση αναφορικά με την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας και υπό αυτό το δεδομένο, η δημιουργία σημαντικών «κενών» είναι αναπόφευκτη, εξέλιξη που καθιστά τις πολιτικές καταπολέμησής της αναποτελεσματικές. Ακόμη, μάλιστα, και στο πλαίσιο σχεδιασμού στρατηγικών δεν υφίσταται μια αυτοτελής στρατηγική καταπολέμησης όλων των εκφάνσεων του φαινομένου. Γενικότερο χάσμα, δε, δημιουργείται και με τη μη συμπερίληψη της φεμινιστικής οπτικής και της ειδικότερης διάστασης του φύλου και των έμφυλων σχέσεων κατά τον σχεδιασμό των ευρωπαϊκών πολιτικών για την καταπολέμηση της έμφυλης βίας.

Όσον αφορά την Ελλάδα, παρ' όλο που έχει ενσωματώσει και νομοπαρασκευάσει ορισμένα Νομοθετήματα, δεν παύουν τα τελευταία να αποτελούν το αναγκαίο κατώτατο επίπεδο ασφαλείας και προστασίας των θυμάτων, ενώ είναι πολυάριθμα και διασκορπισμένα. Εντούτοις, παρά την ύπαρξη αυτού του -ελάχιστου και διάσπαρτου- νομοθετικού πλαισίου, πολλές φορές το τελευταίο έρχεται σε σύγκρουση με άλλα Νομοθετήματα, όπως για παράδειγμα με το Ν. 4800/2021, που θεσμοθετεί την «συνεπιμέλεια» τέκνου και αφήνει ανοικτά «νομικά παράθυρα» για τη δικαστική διεκδίκηση της τελευταίας από τον εν διαστάσει ή πρώην βίαιο σύζυγο ή σύντροφο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ΚΥΒΕΡΝΟΒΙΑ ΩΣ ΝΕΑ ΜΟΡΦΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΒΙΑΣ

Διασχίζοντας με ιλιγγιώδεις ρυθμούς την εποχή των Νέων Τεχνολογιών τις τελευταίες δύο δεκαετίες, οι ραγδαίες εξελίξεις σε όλα τα επιμέρους τεχνολογικά πεδία εφαρμογής αυτών έχουν συμβάλλει στη διάδοση προσωπικών πληροφοριών σε όλο το φάσμα του Διαδικτύου και εντονότερα, στις διάφορες ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης. Με το Διαδίκτυο να είναι προσβάσιμο στη μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού παγκοσμίως, η δημιουργία εξάρτησης από τη χρήση υπολογιστών, φορητών υπολογιστών, κινητών τηλεφώνων και άλλου είδους σχετικών συσκευών είναι αναπόφευκτη και μάλιστα, οδηγεί τους χρήστες όχι μόνο σε έναν ειδυλλιακό διαδικτυακό «παράδεισο» αλληλεπιδράσεων αλλά τους καθιστά, παράλληλα, εν δυνάμει θύματα πράξεων βίας που διαπράττονται από την ψηφιακή κοινότητα, στην οποία κατ' επιθυμία έγιναν μέλη.

Πράγματι, η «ψηφιακή» κοινωνικοποίηση που λαμβάνει χώρα αποκλειστικά μέσα σε επιγραμμικά (online) περιβάλλοντα διευκολύνει την εμφάνιση αλληλεπιδράσεων, που ναί μεν, προορίζονται πρωταρχικά ως μοναδικό μέσο κοινωνικοποίησης, αλλά μπορούν να προκαλέσουν επιθετικές συμπεριφορές και να οδηγήσουν στη θυματοποίηση των χρηστών. Πρόκειται για μία δυστοπική εξέλιξη, που πλέον φαντάζει το λιγότερο εύλογη, μιας και οι ευαίσθητες και άκρως προσωπικές πληροφορίες των ατόμων ρέουν σε όλο τον Ψηφιακό Κόσμο εκθέτοντας την ιδιωτική σφαίρα τους σε σημαντικά υψηλό βαθμό επικινδυνότητας.

Πλέον, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως είναι οι πλατφόρμες ανταλλαγής μηνυμάτων, τα ιστολόγια, οι μηχανές αναζήτησης, τα φόρουμ ή και οι ιστότοποι γνωριμιών αυξάνουν σταδιακά την πιθανότητα θυματοποίησης κάθε χρήστη, ανοίγοντας το δρόμο για τη διάδοση βίαιου περιεχομένου, επιθετικών συμπεριφορών και ρητορικής μίσους στο Διαδίκτυο, οδηγώντας, τελικώς, στην εμφάνιση φαινομένων «ηλεκτρονικής επιθετικότητας»²⁸ (electronic aggression). Οι δράστες της έως τώρα δια ζώσης επιθετικής συμπεριφοράς χρησιμοποιούν πλέον τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να προβούν σε βίαιες δραστηριότητες. Συμμορίες του δρόμου, καρτέλ ναρκωτικών και τρομοκρατικές ομάδες προβάλλουν τη δύναμή τους μέσω βιντεοσκοπημένου υλικού δολοφονιών, βασανιστηρίων και απειλών, στρατολογώντας χρήστες προς βίαιο εξτρεισμό. Ομάδες μίσους χρησιμοποιούν τους διαδικτυακούς χώρους κοινωνικής αλληλεπίδρασης για να

²⁸ Corinne David-Ferdon & Marci Feldman Hertz, "Electronic media, violence, and adolescents: An emerging public health problem", *Journal of Adolescent Health*, 41 (2007): S1-S5, doi: <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.08>

ενθαρρύνουν τη φυλετική βία, μέσοι χρήστες ζητούν παράνομες σεξουαλικές υπηρεσίες στο διαδίκτυο ενώ, παιδόφιλοι και βιαστές εισέρχονται στο Διαδίκτυο για να εντοπίσουν ευάλωτα εν δυνάμει θύματα²⁹. Επιπλέον, εντοπίζεται συσχέτιση μεταξύ της θυματοποίησης εκ της «ηλεκτρονικής επιθετικότητας» και μιας σειράς ψυχοκοινωνικών δυσκολιών, όπως η συναισθηματική δυσφορία και τα προβλήματα συμπεριφοράς, ευρήματα που υποδηλώνουν ότι υπάρχει ένα αναδυόμενο ζήτημα δημόσιας υγείας και ότι οι ευάλωτες ομάδες χρηστών χρειάζονται προσοχή³⁰.

Είναι γεγονός πως πλέον η ανθρωπότητα έρχεται αντιμέτωπη με ένα πρωτόγνωρο είδος άσκησης βίας, την Κυβερνοβία, η οποία είναι δύσκολο να προσδιοριστεί, πόσο μάλλον να αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής παρακολούθησης. Το μόνο σίγουρο είναι πως μπορεί να οδηγήσει σε παρόμοια ή και επακριβώς ίδια επίπεδα φόβου και αγωνίας με αυτά της βίας που εκδηλώνεται στον «πραγματικό κόσμο»³¹.

Εναρκτήριο σημείο, αποτελεί, εντούτοις, η ανθρώπινη συμπεριφορά καθαυτή, που αποτελεί το έναυσμα για να ξεκινήσει η μεγάλη συζήτηση περί της τέλεσης των κάθε είδους εγκλημάτων σε οιαδήποτε κοινωνία. Είναι εκείνη, που συνιστά την ποινικά κολάσιμη πράξη και με την οποία εκκινεί η Ποινική Διαδικασία απονομής της Δικαιοσύνης. Μάλιστα, σε αρκετές περιπτώσεις, η πράξη, ως -εκούσια- ανθρώπινη συμπεριφορά, εκδηλώνεται με τη μορφή της άσκησης βίας.

2.1. Το Έγκλημα στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα και η Πράξη ως εναρκτήριο σημείο της ποινικής ευθύνης

Σύμφωνα με τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα³² (εφεξής ΠΚ), και συγκεκριμένα στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 14 αυτού³³, *έγκλημα αποτελεί μία πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο. Από τον ως άνω ορισμό του «εγκλήματος», προκύπτει ότι η έννοια αυτή είναι θεμελιωμένη σε τέσσερα βασικά επίπεδα, το καθένα από τα οποία αποτελεί το λογικά πρότερο στάδιο του επόμενου. Αναλυτικότερα, το αρχικό στάδιο καταλαμβάνει η πράξη, που πληροί την τυπική υπόσταση ενός εγκλήματος και όταν*

²⁹ Jillian Peterson & James Densley, "Cyber violence: What do we know and where do we go from here?", *Aggression and Violent Behavior*, 34 (2017): 193-200, doi: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.01.012>

³⁰ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 28.

³¹ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 29.

³² Βλ. Ποινικός Κώδικας (ΠΔ 283/1985), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³³ Βλ. άρθρο 14 παρ. 1 ΠΚ, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

αυτό συμβαίνει, τότε αποτελεί ένδειξη για το καταρχήν άδικο της συμπεριφοράς που καταλογίζεται στον δράστη. Ακολούθως, στο δεύτερο επίπεδο εξετάζεται αν συντρέχει λόγος άρσεως του κατ' αρχήν αδικού και σε αρνητική απάντηση καταφάσκει το τελικά άδικο της συμπεριφοράς. Η διαπίστωση του τελικά αδικού της συμπεριφοράς αποτελεί ένδειξη ότι η πράξη είναι καταρχήν και καταλογιστή στον δράστη της, οπότε και σε τρίτο επίπεδο ελέγχεται αν συντρέχει λόγος άρσης του καταλογισμού του και σε αρνητική απάντηση καταφάσκει το τελικά καταλογιστό της συμπεριφοράς του. Ως τέταρτο και τελευταίο επίπεδο εξετάζεται το τιμωρητό της πράξεως, δηλαδή το εάν υπάρχει λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου ή προσωπικός λόγος απαλλαγής του δράστη από την ποινή παρότι έχει στοιχειοθετηθεί ένα πλήρες έγκλημα βάσει των προηγούμενων τριών επιπέδων ελέγχου³⁴. Επομένως, λαμβανομένης -παραλλήλως- υπόψη της ανωτέρω επεξήγησης, έγκλημα αποτελεί μία πράξη τελικά άδικη και τελικά καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο, ενώ παράλληλα δεν συντρέχει λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου ή προσωπικός λόγος απαλλαγής του δράστη από την ποινή.

Αποτελώντας αφετηρία της έννοιας του εγκλήματος, ως εκδήλωση του εγκληματικού λογισμού, εναρκτήρια της ποινικής ευθύνης, η πράξη, συνιστά ένα από τα βασικότερα μεγέθη του ποινικού δόγματος. Μάλιστα, σύμφωνα με την δεύτερη παράγραφο του άρθρου 14 ΠΚ³⁵, συμπεριλαμβάνει τόσο τη θετική ενέργεια όσο και την παράλειψη. Ως «πράξη» καλείται η εκούσια ανθρώπινη συμπεριφορά, η οποία έχει πάντοτε ορισμένο κοινωνικό νόημα. Ως έννοια του ποινικού δικαίου, δηλαδή, δεν είναι ταυτόσημη προς την φυσική μορφή μιας εξωτερικής κινήσεως, αλλά αποτελεί έννοια αξιολογική, δηλαδή ανθρώπινη συμπεριφορά με μορφή κοινωνικής λειτουργίας, από την οποία και προσλαμβάνει το αληθές νόημά της³⁶. Περαιτέρω, προϋποθέσεις της θετικής ενέργειας ως πράξης είναι οι εξής: α) να είναι ανθρώπινη, δηλαδή να μην πηγάζει από μεταβολές του εξωτερικού κόσμου που προκαλούνται από φυσικές δυνάμεις ή ζώα β) να είναι εξωτερική, δηλαδή να εξωτερικεύεται επιδρώντας στον κοινωνικό χώρο και γ) να είναι εκούσια, δηλαδή ο δράστης να προκαλεί τη μυϊκή κίνηση του σώματός του, ανεξαρτήτως του εάν επιθυμεί να επιφέρει τα αποτελέσματα που προκαλεί η τελευταία. Όσον αφορά την παράλειψη, αυτή δεν αποτελεί αρνητικό

³⁴ Αριστοτέλης Χαραλαμπίδης, *Επιτομή Ποινικού Δικαίου – Γενικό Μέρος*, (Αθήνα: εκδ. Π.Ν. Σάκκουλας, 2016), σελ. 92 επ.

³⁵ Βλ. άρθρο 14 παρ. 2 ΠΚ, «Στις διατάξεις των ποινικών νόμων ο όρος “πράξη” περιλαμβάνει και τις παραλείψεις», ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁶ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 34.

μέγεθος της ενέργειας, αλλά για να νοείται, θα πρέπει να υπήρχε αντικειμενική δυνατότητα προς ενέργεια, ήτοι ο δράστης της παράλειψης να μπορούσε -σύμφωνα με τις ικανότητές του- να ενεργήσει και να μην υπάρχει ανώτερη βία, ενώ, παράλληλα, θα πρέπει ο δράστης να έχει υποχρέωση προς ενέργεια³⁷.

2.2. Η βία στο Ποινικό Δίκαιο και οι θεμελιώδεις διακρίσεις της

Μετουσίωση της έννοιας της πράξης αποτελεί η βία, η οποία δύναται να οδηγήσει σε κοινωνικές αναταράξεις και στην προσβολή θεμελιωδών αρχών εις βάρος ασθενέστερων μερίδων πολιτών, εξ' ου και η άσκησή της απαιτείται να λαμβάνει χώρα, κατ' αρχήν, μόνον από εξουσιοδοτημένους κρατικούς φορείς και μόνο μέσα στο αυστηρό πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους. Αντιθέτως, τα λοιπά -μη εξουσιοδοτημένα από το Κράτος- πρόσωπα δύνανται να την ασκήσουν νόμιμα μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, που απαριθμούνται εξαντλητικά από τον Έλληνα Νομοθέτη και πάντοτε η ενέργειά τους αυτή απαιτείται να αποτελεί το έσχατο μέσο επιβολής τους. Σε όλες τις ως άνω αναφερόμενες περιπτώσεις, δεν πρέπει να λησμονείται πως η ασκούμενη βία τηρείται απαρέγκλιτα εντός των ορίων του νόμου, άλλως καθίσταται αξιόποινη.³⁸

Πιο συγκεκριμένα, στον Ελληνικό ΠΚ ένα πλέγμα διατάξεων έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό τους την ποινική τιμώρηση πράξεων που εμπεριέχουν στην ειδική τους υπόσταση τα στοιχεία της βίας και του εξαναγκασμού. Στις ρυθμίσεις αυτές, δηλαδή, η βία τιμωρείται ως μέσον που τείνει σε κάποιο σκοπό, σε ένα ορισμένο αποτέλεσμα και δη στην υπερνίκηση μιας προβαλλόμενης ή αναμενόμενης αντίστασης του άλλου και στον συνακόλουθο εξαναγκασμό του άλλου σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή³⁹. Σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις η βία αποτελεί μεν το συνηθισμένο μέσο για την τέλεση εγκλημάτων, δεν είναι, όμως, και το μοναδικό μέσο τέλεσης τους, γι' αυτό και δεν περιλαμβάνεται ως στοιχείο στην

³⁷ Ιωάννης Μπέκας, *Πρακτική Διδασκαλία Ποινικού Δικαίου*, (Αθήνα: εκδ. Π.Ν. Σάκκουλας, 2005), σελ. 49 επ.

³⁸ Νέστορας Κουράκης, «ΠΕΡΙ ΒΙΑΣ - Μορφές, έννοια, διακρίσεις και έκταση της σύγχρονης βίας», *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, τ. Β', 2005, σελ. 19-39.

³⁹ Τέτοια εγκλήματα είναι π.χ. η εσχάτη προδοσία (ΠΚ 134), τα βασανιστήρια (ΠΚ 137Α), οι προσβολές κατά του Προέδρου της Δημοκρατίας, της Βουλής ή της Κυβέρνησης και οργάνων τοπικής αυτοδιοίκησης (ΠΚ 157), η βία κατά εκλογέων (ΠΚ 161), η βία κατά υπαλλήλων και δικαστικών προσώπων (ΠΚ 167), η στάση κρατουμένων (ΠΚ 174§1), η αρπαγή (ΠΚ 322), η παράνομη βία (ΠΚ 330), ο βιασμός (ΠΚ 336), η ληστεία (ΠΚ 380), η εκβίαση (ΠΚ 385), η παρακώλυση συναγωνισμού (ΠΚ 395), κ.λπ.

ειδική τους αντικειμενική υπόσταση⁴⁰. Τέλος, υπάρχουν και περιπτώσεις εγκλημάτων στα οποία η βία δεν τιμωρείται ως μέσο προς σκοπό, αλλά καθαυτή ως βιαιοπραγία, χωρίς δηλαδή να λαμβάνεται υπόψη για την τιμώρηση το τυχόν υπάρχον στοιχείο του σκοπού, του εξαναγκασμού^{41, 42}

Η βία, υπό τη γενική της έννοια, διακρίνεται σε -σωματική και ψυχολογική- βία κατά προσώπων και σε βία κατά πραγμάτων. Η σωματική βία αφορά την άσκηση δύναμης, η οποία επενεργεί άμεσα ή έμμεσα σε άλλο ανθρώπινο σώμα και η άσκησή της μπορεί να επιτευχθεί είτε με «απόλυτη», ακαταμάχητη, μηχανιστική βία, δηλαδή με πλήρη εξουδετέρωση της θέλησης του άλλου (Vis Absoluta), είτε με «εξαναγκάζουσα», ψυχολογική βία που τείνει δηλαδή να εξωθήσει τη θέληση του άλλου σε ορισμένη διαγωγή (Vis Compulsiva). Τέλος, η βία κατά πραγμάτων μπορεί να εκδηλωθεί είτε στο πλαίσιο εγκλημάτων που διαπράττονται γενικά με χρήση βίας, είτε και στο πλαίσιο της σωματικής βίας, εφ' όσον όμως στην τελευταία αυτή περίπτωση το προσβαλλόμενο πράγμα επιτελεί λειτουργίες του σώματος.

2.3. Κυβερνοβία: ορισμοί και τυπολογία εγκλημάτων

Ο πρώτος επίσημος ορισμός της έννοιας της Κυβερνοβίας αναδείχθηκε το 2018 από την Ομάδα Εργασίας για τον διαδικτυακό εκφοβισμό και άλλες μορφές διαδικτυακής βίας, ειδικά κατά των γυναικών και των παιδιών κατόπιν της μελέτης χαρτογράφησης για την Κυβερνοβία που επιμελήθηκε για να τη λάβει υπόψη η 19^η Ολομέλεια της Επιτροπής της Σύμβασης για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο⁴³. Κατά την Ομάδα Εργασίας, «Κυβερνοβία είναι η χρήση συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών για πρόκληση, διευκόλυνση ή απειλή βίας κατά ατόμων που οδηγεί ή είναι πιθανό να οδηγήσει σε σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή ταλαιπωρία και μπορεί να περιλαμβάνει την εκμετάλλευση των περιστάσεων, των χαρακτηριστικών ή των ευάλωτων σημείων του ατόμου»⁴⁴.

⁴⁰ Τέτοια εγκλήματα είναι π.χ. η ανθρωποκτονία από πρόθεση (ΠΚ 299επ.), η σωματική βλάβη από πρόθεση (ΠΚ 310), η φθορά ξένης ιδιοκτησίας (ΠΚ 381) κ.λπ.

⁴¹ Τέτοια εγκλήματα είναι π.χ. οι προσβολές κατά των εκπροσώπων άλλου κράτους (ΠΚ 153), η προσβολή διπλωματικών αντιπροσώπων (ΠΚ 154), η αντίσταση (ΠΚ 167 στοιχ. β'), η διατάραξη κοινής ειρήνης (ΠΚ 189) κ.λπ.

⁴² Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 38.

⁴³ "Cybercrime Convention Committee", Council of Europe, access 12 May 2022, <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/tcy>

⁴⁴ Cybercrime Convention Committee (T-CY), Working Group on cyberbullying and other forms of online violence, especially against women and children (CBG) *Mapping study on cyberviolence (Draft)*. Strasbourg:

Στην πράξη, τα αδικήματα Κυβερνοβίας περιλαμβάνουν διαφορετικούς τύπους παρενόχλησης, παραβίασης της ιδιωτικής ζωής, σεξουαλικής κακοποίησης και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, αδικήματα μεροληψίας κατά κοινωνικών ομάδων, άμεσες απειλές ή σωματική βία ή και διάφορες μορφές Κυβερνοεγκλημάτων. Το μόνο σίγουρο είναι πως δεν υπάρχει ακόμη επίσημη τυπολογία αδικημάτων Κυβερνοβίας, ενώ πολλές μορφές της είναι αλληλένδετες ή αλληλεπικαλύπτονται ή αποτελούνται από συνδυασμό πράξεων. Την πραγματική αυτή συνθήκη επιτείνει και το ότι πολλές μορφές Κυβερνοβίας καλύπτονται ήδη από το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο κατά τις διατάξεις του «πραγματικού κόσμου». Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, όταν οι υπολογιστές χρησιμοποιούνται για την πρόκληση ή τη διευκόλυνση της βίας μέσω της μετάδοσης μηνυμάτων που προκαλούν ψυχολογική βλάβη ή μέσω διαφήμισης για φόνο, βιασμό, απαγωγή ή εμπορία ανθρώπων. Τέτοιες περιπτώσεις, δηλαδή, είναι δυνατό να διωχθούν ως βασικά εγκλήματα του Ποινικού μας Κώδικα, χωρίς να καθίσταται απαραίτητη η θεσμοθέτηση ενός διαφορετικού νομικού πλαισίου.

Οι μορφές Κυβερνοβίας δεν αντιμετωπίζονται όλες με τον ίδιο τρόπο και την ίδια αυστηρότητα· ναι μεν η βαρύτητα και η απαξία τους παραμένει ίδια και δεν υπάρχει ανάμεσά τους οιαδήποτε κλίμακα «σπουδαιότητας», εντούτοις η καθεμία έχει τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και άρα την μοναδική μέθοδο πρόληψης και αντιμετώπισής της. Πιο συγκεκριμένα, η Κυβερνοβία μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε έξι επιμέρους μεγάλες κατηγορίες: 1) στην παρενόχληση μέσω διαδικτύου, 2) στις παραβιάσεις της ιδιωτικής ζωής που σχετίζονται με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών, 3) στη διαδικτυακή σεξουαλική εκμετάλλευση και σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, 4) στα εγκλήματα μίσους που σχετίζονται με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών, 5) στις απειλές ή τη σωματική βία που σχετίζονται με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών καθώς και 6) στο ηλεκτρονικό έγκλημα εν ευρεία εννοία.⁴⁵

2.3.1. Η παρενόχληση μέσω Διαδικτύου (Cyberharassment)

Η παρενόχληση στον Κυβερνοχώρο είναι ίσως η πιο διαδεδομένη μορφή Κυβερνοβίας και περιλαμβάνει την επίμονη και επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά του δράστη, που στοχεύει

Cybercrime Convention Committee (T-CY), 2018, Available at: <https://rm.coe.int/t-cy-2017-10cbg-study/16808b72da> [Accessed 12 May 2022].

⁴⁵ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 44.

σε ένα συγκεκριμένο άτομο και η οποία προκαλεί σοβαρή συναισθηματική δυσφορία και φόβο σωματικής βλάβης από την πλευρά του θύματος.

Συχνά, αυτή η μορφή Κυβερνοβίας επιτυγχάνεται μέσω πολλαπλών και διαδοχικών παρενοχλήσεων· οι θύτες τρομοκρατούν τα θύματά τους απειλώντας με βία ή δημοσιεύοντας ψευδή γεγονότα μεταξύ φίλων, οικογένειας ή συναδέλφων των θυμάτων έτσι ώστε να τους προκαλέσουν αμηχανία και να τα συκοφαντήσουν. Άλλες φορές οι δράστες υποδύονται τα θύματα σε διαδικτυακές διαφημίσεις (online ads) και προβαίνουν – ψευδώς– σε προτάσεις για σεξουαλική επαφή (sex) με αγνώστους. Επιπλέον, οι παρενοχλητές χειρίζονται με τέτοιο τρόπο τις μηχανές αναζήτησης, ώστε να εξασφαλίσουν την προβολή των συκοφαντικών δυσφημήσεων στις αναζητήσεις των ονομάτων των θυμάτων, ενώ, δεν είναι λίγες και οι περιπτώσεις που εισβάλλουν στην ιδιωτική ζωή των τελευταίων δημοσιεύοντας ευαίσθητες πληροφορίες τους.

Ένα χαρακτηριστικό υποσύνολο εγκλημάτων της ανωτέρω κατηγορίας είναι αυτό που περιλαμβάνει -επιγραμματικά- την δυσφήμιση και άλλες επιβλαβείς ενέργειες στην τιμή και την υπόληψη του ατόμου, τον διαδικτυακό εκφοβισμό, τις απειλές σεξουαλικής ή μη βίας, τον βίαιο καταναγκασμό, τις προσβολές ή απειλές, την υποκίνηση σε βία, το εκδικητικό πορνό και την υποκίνηση σε αυτοκτονία ή αυτοτραυματισμό.

2.3.2. Οι σχετιζόμενες με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών παραβιάσεις της ιδιωτικής ζωής

Η κατηγορία αυτή εδράζεται στην προσβολή της ιδιωτικότητας του προσώπου. Πρόκειται για μία ιδιαίτερα σοβαρή παραβίαση καθώς το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου έχει κατοχυρωθεί πανηγυρικά στο άρθρο 9⁴⁶ παράγραφος 1 του Συντάγματος της Ελλάδος, στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του ανθρώπου (εφεξής ΕΣΔΑ)⁴⁷ και

⁴⁶ Βλ. άρθρο 9, Σύνταγμα της Ελλάδος, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, «1. Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας.

2. Οι παραβάτες της προηγούμενης διάταξης τιμωρούνται για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας και υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος, όπως νόμος ορίζει.»

⁴⁷ Βλ. άρθρο 8 ΕΣΔΑ, διαθέσιμο σε: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf [τελευταία πρόσβαση στις 12 Μαΐου 2022], «1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αύτη προβλέπεται υπό τον νόμον και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την

στο άρθρο 7 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ΧΘΔΕΕ)⁴⁸, αποτελώντας ένα από τα πιο κομβικά ανθρώπινα δικαιώματα. Συγκεκριμένα, το δικαίωμα αυτό θα μπορούσε να περιγραφεί συνοπτικά με την γνωστή φράση των Warren και Brandeis⁴⁹ ως το δικαίωμα «να μένει κανείς μόνος του» (the right to be left alone).

Τα πιο χαρακτηριστικά εγκλήματα της ανωτέρω κατηγορίας συνοψίζονται στις παράνομες εισβολές σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές, στη λήψη ή/και κοινή χρήση ή/και τον χειρισμό δεδομένων ή εικόνων, στον σεξουαλικό εκβιασμό, στην ηλεκτρονική καταδίωξη, στην συλλογή και δημοσίευση προσωπικών πληροφοριών στο διαδίκτυο με σκοπό την υποκίνηση παρενόχλησης στην πραγματική ζωή, στην κλοπή ταυτότητας και στην πλαστοπροσωπία.

2.3.3. Η διαδικτυακή σεξουαλική εκμετάλλευση και σεξουαλική κακοποίηση παιδιών

Οι ανήλικοι αντιπροσωπεύουν μια μεγάλη ομάδα θυμάτων Κυβερνοβίας, ιδίως όσον αφορά τη διαδικτυακή σεξουαλική βία. Σαφώς, η διαδικτυακή σεξουαλική εκμετάλλευση και η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών δεν αποτελούν νέες και διακριτές μορφές, εντούτοις, οι Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (εφεξής ΤΠΕ) έχουν διευκολύνει την προσέγγιση των παιδιών από άτομα που επιθυμούν να τα κακοποιήσουν και να τα εκμεταλλευτούν γενικότερα. Αυτό συμβαίνει διότι, οι ΤΠΕ, ανοίγουν τον δρόμο για την ταχύτερη και χωρίς εμπόδια ανταλλαγή σχετικών εικόνων και βίντεο ενισχύοντας έτσι, τις μακροχρόνιες επιβλαβείς επιπτώσεις της κακοποίησης παιδιών ενώ, εκ παραλλήλου, συμβάλλουν στην αύξηση των εμπορικών κερδών από τις ανωτέρω πράξεις σε βάρος των ανήλικων προσώπων.

Η διαδικτυακή σεξουαλική εκμετάλλευση και η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών περιλαμβάνει τα αδικήματα που περιγράφονται στα άρθρα 18 έως 23 της Σύμβασης

οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.».

⁴⁸ Βλ. άρθρο 7 ΧΘΔΕΕ, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EL:PDF> [τελευταία πρόσβαση στις 12 Μαΐου 2022], «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του.».

⁴⁹ Samuel Warren and Louis Brandeis, "The Right to Privacy", *Harvard Law Review*, Vol. 4, No. 5 (1890): 193-220, Available at: <https://www.cs.cornell.edu/~shmat/courses/cs5436/warren-brandeis.pdf> [Accessed 12 May 2022].

Λανθαρότε⁵⁰ και στο άρθρο 9 της Σύμβασης της Βουδαπέστης⁵¹ σε διαδικτυακό περιβάλλον ή με άλλο τρόπο που περιλαμβάνει συστήματα υπολογιστών, ήτοι: α) τη σεξουαλική κακοποίηση, β) την παιδική πορνεία, γ) την παιδική πορνογραφία, δ) τη διαφθορά παιδιών, ε) την προσέλκυση παιδιών για σεξουαλικούς σκοπούς και στ) τη σεξουαλική κακοποίηση μέσω ζωντανής ροής (live streaming).

2.3.4. Τα σχετιζόμενα με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών εγκλήματα μίσους

Η Κυβερνοβία ενδέχεται να υποκινείται και να αποτελεί εγκληματική απόρροια μεροληψίας. Η μεροληψία αυτή μπορεί να βρίσκεται ενάντια είτε στα εκ γενετής χαρακτηριστικά του θύματος όπως είναι η φυλή, η εθνικότητα, το βιολογικό φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η αναπηρία, είτε σε μετέπειτα κεκτημένα κοινωνικά χαρακτηριστικά του όπως είναι η θρησκεία, οι πολιτικές πεποιθήσεις ή ακόμη και ο τρόπος ένδυσης που επιλέγει.

Σύμφωνα με το Εγχειρίδιο σχετικά με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο κατά των Διακρίσεων⁵², «εγκλήματα, όπως απειλές, σωματικές επιθέσεις, πρόκληση υλικών ζημιών ή ακόμη και δολοφονίες που υποκινούνται από μισαλλοδοξία έναντι ορισμένων ομάδων της κοινωνίας περιγράφονται ως εγκλήματα μίσους ή εγκλήματα προκατάληψης. Επομένως, έγκλημα μίσους μπορεί να είναι οποιοδήποτε έγκλημα το οποίο στοχεύει ένα πρόσωπο λόγω των χαρακτηριστικών που θεωρείται ότι έχει». Παρατηρείται, λοιπόν, πως το κίνητρο προκατάληψης καταδεικνύεται ως το βασικό στοιχείο διάκρισης των εγκλημάτων μίσους από άλλα αδικήματα. Μάλιστα, αυτό που έχει σπουδαία σημασία για την έκταση που μπορεί να λάβει το ζήτημα της άσκησης Κυβερνοβίας με το κίνητρο τέτοιων προκαταλήψεων, είναι το γεγονός ότι -κυρίως στα εγκλήματα μίσους- ο αντίκτυπος του αδικήματος δεν επηρεάζει

⁵⁰ Lanzarote Committee - Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse, *Opinion on child sexually suggestive or explicit images and/or videos generated, shared and received by children*, Lanzarote: Council of Europe, 2019, Available at: <https://rm.coe.int/opinion-of-the-lanzarote-committee-on-child-sexually-suggestive-or-exp/168094e72c> [Accessed 12 May 2022].

⁵¹ Council of Europe, *Convention on Cybercrime*, Budapest: European Treaty Series - No. 185, 2001, Available at: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680081561> [Accessed 12 May 2022].

⁵² Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Εγχειρίδιο σχετικά με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο κατά των Διακρίσεων*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021, Διαθέσιμο σε: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-handbook-non-discrimination-law-2018_el.pdf [Τελευταία πρόσβαση 12 Μαΐου 2022].

μόνο τα ίδια τα θύματα, αλλά το σύνολο της ομάδας με την οποία ταυτίζεται το θύμα και μπορεί να προκαλέσει κοινωνικό διχασμό μεταξύ της ομάδας αυτής και της κοινωνίας ευρύτερα.

2.3.5. Οι απειλές ή/και η σωματική βία που σχετίζονται με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών

Το φάσμα της Κυβερνοβίας περιλαμβάνει εξίσου άμεσες απειλές βίας ή/και άμεση σωματική βία. Αυτό συμβαίνει καθώς τα συστήματα υπολογιστών μπορούν να εργαλειοποιηθούν και να χρησιμεύσουν σε ό,τι έχει σχέση με δολοφονίες, απαγωγές, σεξουαλική βία, βιασμό, βασανιστήρια, εκβιασμούς, υποκίνηση σε βία, παρεμβατικές σε ψηφιακά συστήματα μεταδόσεις που προκαλούν τραυματισμούς και επιθέσεις σε κρίσιμες υποδομές, αυτοκίνητα ή ιατρικές συσκευές.

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα σε αυτή την κατηγορία είναι το λεγόμενο «swatting». Πρόκειται για τη χρήση τηλεφώνων και συχνά συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών για την εξαπάτηση μιας υπηρεσίας έκτακτης ανάγκης, προκειμένου να στείλει τις αρμόδιες ομάδες της σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία βάσει μίας ψευδούς αναφοράς. Το όνομα προέρχεται από το ακρωνύμιο "S.W.A.T." (Special Weapons and Tactics), που είναι ομάδες επιβολής του νόμου με εξειδικευμένη εκπαίδευση που, συνήθως, χρησιμοποιούν εξοπλισμό στρατιωτικού τύπου. Οι ψευδείς αυτές αναφορές σχετίζονται με καταγγελίες ανθρωποκτονιών στο σπίτι κάποιου άλλου, απειλών για βόμβες, απαγωγές, κ.λπ. Δεν αποτελούν, ωστόσο, τηλεφωνήματα φάρσας· οι δράστες πλαστογραφούν την ταυτότητα του καλούντος προσώπου και ορισμένοι χειρίζονται με περίτεχνες τακτικές τα ψηφιακά συστήματα και το λογισμικό υπολογιστών, ώστε να φαίνεται ότι οι κλήσεις προέρχονται από διαφορετικές τοποθεσίες. Η επικινδυνότητα του φαινομένου αυτού έγκειται στο ότι απασχολεί ομάδες επιβολής του νόμου, καθιστώντας τις μη διαθέσιμες προς ανταπόκριση σε πραγματικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Μάλιστα, υπήρξαν ακόμη και περιστατικά όπου πυροβολήθηκαν αστυνομικοί ενώ δεν λείπουν περιπτώσεις που το θύμα πυροβολήθηκε από τις ως άνω αναφερόμενες αρχές επιβολής του νόμου⁵³.

⁵³ Emma Grey Ellis, "Swatting Is a Deadly Problem – Here's the Solution", WIRED, access 12 May 2022, <https://www.wired.com/story/how-to-stop-swatting-before-it-happens-seattle/>

2.3.6. Η άσκηση Κυβερνοβίας μέσω της διάπραξης ηλεκτρονικών εγκλημάτων

Ο κόσμος του διαδικτύου αποτελεί το μέσο για να εκκολαφθούν διαφορετικές μορφές εγκλημάτων πέραν της βασικής τους. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κατά το άρθρο 14 ΠΚ, έγκλημα είναι μία πράξη τελικά άδικη και τελικά καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το Νόμο. Διαφορετικά, εντούτοις, είναι τα πράγματα όταν το έγκλημα λαμβάνει χώρα με ψηφιακά μέσα ή μέσω διαδικτύου.

Σύμφωνα με τη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, «ως ηλεκτρονικό έγκλημα θεωρούνται οι αξιόποινες εγκληματικές πράξεις που τελούνται με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και συστημάτων επεξεργασίας δεδομένων και τιμωρούνται με συγκεκριμένες ποινές από την ελληνική νομοθεσία». Επιπλέον, κατά τον διεθνή Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), η εγκληματικότητα μέσω υπολογιστών αφορά κάθε παράνομη, ανήθικη ή μη εγκεκριμένη συμπεριφορά που έχει σχέση με την αυτόματη επεξεργασία και μεταφορά στοιχείων.

Προχωρώντας, σύμφωνα με την Ανακοίνωση της επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών προς την κατεύθυνση γενικής πολιτικής σχετικά με την καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο⁵⁴, «ο όρος “έγκλημα στον κυβερνοχώρο” νοείται ως “αξιόποινες πράξεις που διαπράττονται με χρήση ηλεκτρονικών δικτύων επικοινωνιών και συστημάτων πληροφοριών ή εναντίον αυτών των δικτύων και συστημάτων”». Τέλος, κατά τον Michael Aaron Dennis και τον ορισμό που έδωσε στην Παγκοσμίου φήμης Εγκυκλοπαίδεια Britannica⁵⁵, «Κυβερνοέγκλημα ή έγκλημα στον κυβερνοχώρο ή έγκλημα υπολογιστών, ονομάζεται η χρήση υπολογιστή ως εργαλείου για περαιτέρω παράνομους σκοπούς, όπως η διάπραξη απάτης, η εμπορία παιδικής πορνογραφίας και πνευματικής ιδιοκτησίας, η κλοπή ταυτοτήτων ή η παραβίαση της ιδιωτικής ζωής. Το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, ειδικά μέσω του Διαδικτύου,

⁵⁴ Ανακοίνωση της επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών, Προς την κατεύθυνση γενικής πολιτικής σχετικά με την καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, Βρυξέλλες, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2007, COM(2007)267, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0267:FIN:EL:PDF> [Τελευταία πρόσβαση 12 Μαΐου 2022].

⁵⁵ Encyclopedia Britannica, "Cybercrime", <https://www.britannica.com/topic/cybercrime> [Accessed 12 May 2022].

έχει αυξηθεί σε σημασία καθώς ο υπολογιστής έχει γίνει κεντρικός στο εμπόριο, την ψυχαγωγία και την κυβέρνηση».

Τα ηλεκτρονικά εγκλήματα μπορούν να διακριθούν σε τρεις (3) κατηγορίες· σε εγκλήματα που διαπράττονται τόσο σε κοινό περιβάλλον όσο και στο διαδίκτυο, εγκλήματα που διαπράττονται μόνο σε περιβάλλον ηλεκτρονικών υπολογιστών/πληροφοριακών συστημάτων (χωρίς χρήση διαδικτύου)⁵⁶ και εγκλήματα που διαπράττονται αποκλειστικά στο διαδίκτυο (Cyber Crimes).⁵⁷ Αξίζει να σημειωθεί πως, όπως παρατηρείται αμέσως παραπάνω, το ηλεκτρονικό έγκλημα προηγείται χρονικά του κυβερνοεγκλήματος.

Τα κυβερνοεγκλήματα επιμερίζονται σε τρεις κατηγορίες ποινικών αδικημάτων: 1) τα γνήσια πληροφορικά εγκλήματα, δηλαδή κλασικά ποινικά αδικήματα, που τελούνται μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή και μέσω συστημάτων πληροφοριών, 2) τα εγκλήματα σε σχέση με ψηφιακό περιεχόμενο, δηλαδή ποινικά αδικήματα, που σχετίζονται με την διακίνηση παράνομου περιεχομένου μέσω συστημάτων πληροφοριών και 3) τα εγκλήματα κατά πληροφοριακών συστημάτων, δηλαδή ποινικά αδικήματα, που διαπράττονται κατά της εμπιστευτικότητας, ακεραιότητας και διαθεσιμότητας των πληροφοριακών συστημάτων και των ψηφιακών δεδομένων. Κατά συνέπεια, βασικό στοιχείο της διάπραξης κυβερνοεγκλημάτων είναι ο διασυνδεδεμένος σε σύστημα πληροφοριών ηλεκτρονικός υπολογιστής, είτε ως στόχος της επίθεσης, είτε ως το βασικό μέσο / εργαλείο της επίθεσης, είτε τέλος ως ένα βοηθητικό μέσο / εργαλείο για τη διάπραξη της επίθεσης.

Η αναφορά στην μεγάλη εύρους κατηγορία του εγκλήματος στον Κυβερνοχώρο λαμβάνει χώρα προκειμένου να περιληφθούν σε αυτή όσα αδικήματα δεν εμπίπτουν σε καμία από τις ανωτέρω κατηγορίες και οι μορφές τους μπορούν ταυτοχρόνως να θεωρηθούν πράξεις Κυβερνοβίας. Αυτό συμβαίνει διότι μέσω αυτών των εγκλημάτων είτε ασκείται άμεσα βία στην ψυχολογική κατάσταση του θύτη είτε έμμεσα διευκολύνεται ή απειλείται. Τέτοια χαρακτηριστικά παραδείγματα Κυβερνοεγκλήματος ικανά να επιφέρουν ψυχολογική βλάβη στα άτομα είναι η παράνομη πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα, η δόλια υποκλοπή αυτών, η παρεμβολή δεδομένων, οι κάθε είδους παρεμβολές σε συστήματα, η πλαστογραφία και η απάτη που σχετίζονται με υπολογιστές καθώς και η παιδική πορνογραφία.

⁵⁶ Βλ. άρθρο 370Γ Ποινικού Κώδικα (ΠΚ 370Γ), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁵⁷ Ιωάννης Ιγγλεζάκης, *Δίκαιο Πληροφορικής*, (Αθήνα: εκδ. Σάκκουλα, 3η έκδοση, 2018).

2.4. Οι νομοθετικές εξελίξεις

Με την τεχνολογική «επέλαση» να κρούει τον κώδωνα του κινδύνου, οι εκάστοτε κυβερνήσεις, η κοινωνία των πολιτών και οι διεθνείς οργανισμοί υιοθετούν πολιτικές και μέτρα για την αντιμετώπιση της βίας στον κυβερνοχώρο με πρωταρχικό τους μέλημα την πρόληψη και την εκπαίδευση παιδιών και ενηλίκων, ώστε να εκλείψει ο μέχρι στιγμής παρατηρούμενος «τεχνολογικός αναλφαβητισμός».

Αναλυτικότερα, σε πολλές Πολιτείες έχουν δημιουργηθεί εξειδικευμένες ομάδες για τη διερεύνηση και τη δίωξη της διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, ενώ οι τηλεφωνικές γραμμές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καταγραφή των περιστατικών. Ωστόσο, τέτοιες πρωτοβουλίες παρατηρούνται σπανιότερα αναφορικά με άλλες μορφές Κυβερνοβίας. Ναι μεν, πολλά κράτη έχουν ποινικοποιήσει μορφές εξαναγκασμού, απειλών, -σεξουαλικής ή μη- παρενόχλησης, παραβιάσεις της ιδιωτικής ζωής και άλλες μορφές βίας, συμπεριλαμβανομένης της ξενοφοβίας και του ρατσισμού που, κάλλιστα, μπορούν να εφαρμοστούν όταν στο αδίκημα εμπλέκονται τα ψηφιακά συστήματα, παρ' όλα αυτά, ορισμένες εκφάνσεις της Κυβερνοβίας εξακολουθούν να παραμένουν αρρυθμιστες με αποτέλεσμα την κυριαρχία ανασφάλειας δικαίου. Μέχρι στιγμής, ορισμένα κράτη έχουν ποινικοποιήσει την διαδικτυακή καταδίωξη και τον διαδικτυακό εκφοβισμό.

Παρατηρείται, επομένως, πως η απάντηση του ποινικού δικαίου σε συγκεκριμένους τύπους Κυβερνοβίας είναι περιορισμένη και εξ αυτού του λόγου έχουν προκύψει αρκετά ζητήματα· τα θύματα Κυβερνοβίας δεν γνωρίζουν σε τι ενέργειες απαιτείται να προβούν ώστε να λάβουν βοήθεια, οι αρχές επιβολής του νόμου συχνά δεν είναι σε θέση να βοηθήσουν τα θύματα αυτά καθώς, ακόμη, η Κυβερνοβία δεν θεωρείται αρκετά σοβαρή παραβίαση, οι «ενδιάμεσοι» πάροχοι μέσω κοινωνικής δικτύωσης διαδραματίζουν αδρανή και ανεπαρκή ρόλο στην πρόληψη και τον έλεγχο της Κυβερνοβίας καθώς και στην προστασία των θυμάτων, ενώ, παράλληλα η πρόληψη και ο έλεγχος που απαιτείται ενδέχεται να έρχονται σε αντίθεση με την ελευθερία της έκφρασης και άλλα διεθνώς κατοχυρωμένα δικαιώματα, μία σύγκρουση που πρέπει να επιλυθεί με τη μέθοδο της στάθμισης. Για να καταστεί εμφανές το ζήτημα της μερικής και επιλεκτικής προστασίας των θυμάτων Κυβερνοβίας, κρίνεται απαραίτητη η αναφορά σε όσα αδικήματα έχουν ποινικοποιηθεί, χαράσσοντας τη λεπτή γραμμή του σημείου που σταματά η ορατότητα του Νομοθέτη:

Κατά πρώτον, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η διαδικτυακή σεξουαλική εκμετάλλευση και η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών καλύπτεται από τη Σύμβαση Λανθαρότε, η οποία ισχύει και στην περίπτωση που οι ανωτέρω πράξεις διαπράττονται μέσω συστημάτων υπολογιστών. Ωστόσο, από τη συνθήκη αυτή παραλείπεται η αναφορά σε συγκεκριμένες διαδικαστικές πράξεις και μέσα διεθνούς συνεργασίας για έρευνες σχετικές με υπολογιστές και για την εξασφάλιση ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων, εξέλιξη η οποία αποστασιοποιεί τα μέρη της από τη γνώση και την εξοικείωση με χρήσιμα εργαλεία και μέσα.

Επιπλέον, η σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή ταλαιπωρία των ατόμων από το κυβερνοέγκλημα αντιμετωπίζεται από τη ως άνω αναφερθείσα Σύμβαση της Βουδαπέστης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, με την αντιμετώπιση αυτή να εξαντλείται σε διατάξεις ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου και στα μέσα διεθνούς συνεργασίας για τη διερεύνηση και τη δίωξη εγκλημάτων (πρόκειται για τα λεγόμενα 4 Ps: prevention, protection, prosecution and partnerships). Ιδιαίτερος σημαντική κρίνεται και η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, δηλαδή η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας⁵⁸, η οποία υιοθετεί μία ολοκληρωμένη και ευρεία έννοια της βίας και παρέχει καθοδήγηση σχετικά με ουσιαστικούς ποινικούς νόμους για την προστασία των γυναικών. Μάλιστα, παρόλο που η ψηφιακή βία δεν αναφέρεται ρητά στο κείμενο της Σύμβασης, στην Επεξηγηματική Έκθεση για τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, η ψηφιακή βία περιλαμβάνεται εν μέρει στην «καταδίωξη» ως μορφή βίας, όπου σύμφωνα με τον ορισμό της τελευταίας, η καταδίωξη μπορεί να περιλαμβάνει «την παρακολούθηση του θύματος στον εικονικό κόσμο» καθώς και τη «διάδοση αναληθών πληροφοριών στο διαδίκτυο».

Τέλος, το έγκλημα μίσους καλύπτεται εν μέρει από το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης της Βουδαπέστης για την Ξενοφοβία και τον Ρατσισμό⁵⁹ και αντιμετωπίζει την Κυβερνοβία που υποκινείται από ορισμένες μόνο προκαταλήψεις και όχι εάν υποκινείται από άλλα χαρακτηριστικά όπως το φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή η αναπηρία. Τα βασικά

⁵⁸ Council of Europe, *Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, Istanbul: Council of Europe Treaty Series - No. 210, 2011, Available at: <https://rm.coe.int/168008482e> [Accessed 12 May 2022].

⁵⁹ Council of Europe, *Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems*, Strasbourg: European Treaty Series - No. 189, 2003, Available at: <https://rm.coe.int/168008160f> [Accessed 12 May 2022].

ζητήματα προς επίλυση, πέραν των ολιγοποικίλων μορφών, είναι ο ρόλος που πρέπει να διαδραματίσουν οι ενδιαμέσοι πάροχοι υπηρεσιών σε συνδυασμό με το ζήτημα στάθμισης του δικαιώματος ελευθερίας του λόγου.

Επί του παρόντος, πολλές χώρες όπως η Ανδόρα, η Αυστρία, το Βέλγιο, ο Καναδάς, η Χιλή, η Τσεχική Δημοκρατία, η Δομινικανή Δημοκρατία, η Φινλανδία, η Γαλλία, η Γερμανία, το Ισραήλ, η Ιταλία, η Ιαπωνία, το Λιχτενστάιν, ο Μαυρίκιος, το Μεξικό, η Μολδαβία και η Νορβηγία⁶⁰, αγωνίζονται να αναγνωρίσουν τις διαφορετικές πτυχές του προβλήματος και να τις αντιμετωπίσουν στο εσωτερικό τους δίκαιο. Ορισμένα είδη Κυβερνοβίας, επίσης, αντιμετωπίζονται πλήρως ή εν μέρει από τη διεθνή κοινότητα με διεθνείς συμφωνίες, ενώ το Συμβούλιο της Ευρώπης εργάζεται σε διάφορους τομείς για να διασφαλίσει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα προστατεύονται και στον κυβερνοχώρο.

2.5. Η έμφυλη διάσταση του φαινομένου της Κυβερνοβίας

Με την ανάπτυξη των ΤΠΕ, ο αριθμός ανδρών και γυναικών που ασχολούνται με αυτές αυξάνεται ραγδαία σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων τόσο των ανεπτυγμένων χωρών, όσο και των αναπτυσσόμενων χωρών. Μάλιστα, με την αυξημένη χρήση των τεχνολογιών αυτών να εντοπίζεται ταυτοχρόνως μεταξύ μικρών παιδιών και εφήβων, αναδύονται κοινωνικά προβλήματα στον κυβερνοχώρο, όπως προκύπτουν από μια σειρά δραστηριοτήτων τόσο από ενήλικες όσο και ανηλίκους, που κάνουν κακή χρήση ή/και κατάχρησή τους, με αποτέλεσμα η ευημερία των κάθε ηλικίας χρηστών να τίθεται σε κίνδυνο. Ειδικότερα, τα ψηφιακά μέσα και τα κοινωνικά δίκτυα, εκτός από εργαλεία επικοινωνίας, μάθησης και κοινωνικοποίησης, συνιστούν, πλέον, νέους χώρους άσκησης βίας και, καθώς οι ΤΠΕ διαδραματίζουν ευρύτερο ρόλο στη ζωή των χρηστών, η βία αυτή, που σχετίζεται με την τεχνολογία, ανάγεται σε κοινωνικό ζήτημα.

Σύμφωνα με την κοινότητα των επιστημονικών και στατιστικών ερευνών, το μεγαλύτερο ποσοστό αποδεκτών ψηφιακής βίας είναι γυναίκες και ανήλικα κορίτσια, που, αν και δεν είναι τα αποκλειστικά θύματα βίας, δεν παύουν να αποτελούν τους κυριότερους στόχους της. Πιο αναλυτικά, όταν οι παραπάνω έχουν πρόσβαση και χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο, έρχονται αντιμέτωπες με εκδηλώσεις ψηφιακής βίας, οι οποίες αποτελούν μόνο μέρος των πολλαπλών, επαναλαμβανόμενων και αλληλένδετων μορφών έμφυλης βίας σε βάρος τους.

⁶⁰ <https://www.coe.int/en/web/cyberviolence/domestic-legislation>

Παρά, δηλαδή, τα οφέλη του Διαδικτύου και των ΤΠΕ, οι γυναίκες και τα ανήλικα κορίτσια παγκοσμίως εκφράζουν την ανησυχία τους και γίνονται θύματα του επιβλαβούς, σεξιστικού, μισογυνιστικού και βίαιου περιεχομένου του και των ανάλογων αυτού διαδικτυακών συμπεριφορών μιας και η αυξανόμενη χρήση και η ενσωμάτωση των ψηφιακών τεχνολογιών τόσο στην ιδιωτική όσο και στην επαγγελματική τους ζωή έχουν οδηγήσει σε νέους τρόπους άσκησης βίας σε βάρος τους. Είναι πολύ σημαντικό να αναγνωρισθεί ότι το Διαδίκτυο χρησιμοποιείται σε ένα ευρύτερο περιβάλλον εκτεταμένων και συστημικών δομικών διακρίσεων και έμφυλης βίας, που πλαισιώνει την πρόσβαση των θηλυκοτήτων σε αυτό. Αυτό συμβαίνει διότι, οι ΤΠΕ έχουν διευκολύνει την εμφάνιση νέων τύπων έμφυλης βίας, που εμποδίζουν την πλήρη απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της συγκεκριμένης πληττόμενης μερίδας Πολιτών του πραγματικού και ψηφιακού Κόσμου.⁶¹

Πράγματι, τα εγκλήματα κατά των γυναικών αλλάζουν και πολλαπλασιάζονται συνεχώς, ιδίως με την εργαλειοποίηση των ψηφιακών μέσων προς τη διάπραξη τους ενώ, κατόπιν ερευνών, 1 στις 3 γυναίκες θα βιώσει μία μορφή βίας στη ζωή της, και παρόλο που η ανάπτυξη του Διαδικτύου αποτελεί ένα σχετικά νέο και αναπτυσσόμενο φαινόμενο, εκτιμάται πως 1 στις 10 γυναίκες έχει ήδη πέσει θύμα μιας μορφής κυβερνοβίας στην ηλικία των 15 χρόνων. Πρέπει να επισημανθεί, δε, πως η πανδημία COVID-19 έχει εντείνει την έμφυλη βία και ιδιαίτερα τη βία από στενούς συντρόφους, η οποία οδήγησε τις Γυναίκες του ΟΗΕ⁶² να κάνουν λόγο για μια σκιάδη πανδημία (shadow pandemic). Ομοίως, η έμφυλη κυβερνοβία έχει ανέλθει σε ανησυχητικά επίπεδα, παρόλο που και πριν από την πανδημία ήταν ήδη σε αυξητική τάση με αναφορές να καταδεικνύουν ότι το 73%⁶³ των γυναικών είχαν ήδη εκτεθεί ή είχαν βιώσει κάποια μορφή ψηφιακής βίας.⁶⁴

⁶¹ Nadjiba Badi Boukemidja, "Cyber Crimes against Women: Qualification and Means", *European Journal of Social Sciences*, Volume 1, Issue 3 (2018): 36, doi: <https://doi.org/10.26417/ejss.v1i3.p34-44>

⁶² "The Shadow Pandemic: Violence against women during COVID-19", UN Women, access 12 May 2022, <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19>

⁶³ European Union Agency for Fundamental Rights, *Violence against women: an EU-wide survey – Main results*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014: 112, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf (Access 12 May 2022).

⁶⁴ Roser Almenar, "Cyber Violence against Women and Girls: Gender-based Violence in the Digital Age and Future Challenges as a Consequence of Covid-19", *Trento Student Law Review*, Volume 1, No 3 (2021): 169-170, <https://teseo.unitn.it/tslr/article/download/757/337>

Έτσι, λοιπόν, η κοινωνία έρχεται αντιμέτωπη με ένα νέο τύπο Κυβερνοβίας, που «πυροδοτείται» από έμφυλες προκαταλήψεις, την έμφυλη Κυβερνοβία. Η τελευταία διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά που δύνανται να την εξατομικεύουν από οιαδήποτε άλλη μορφή έμφυλης βίας. Πρώτο και κυριότερο όλων είναι η άμεσα διαθέσιμη ανωνυμία ως αποτέλεσμα της διευρυμένης χρήσης ψηφιακών συσκευών. Δεύτερον, οποιοδήποτε –γνωστό ή άγνωστο προς το θύμα- άτομο έχει την ευχέρεια να την ασκήσει χωρίς να απαιτείται η σωματική-φυσική του παρουσία. Τρίτο χαρακτηριστικό είναι η ευκολία διάπραξης αυτού του ψηφιακού αδικήματος, καθώς οι θύτες δεν χρειάζεται να έχουν οιοσδήποτε τεχνικές γνώσεις ή δεξιότητες, ενώ η δυνατότητα επίθεσης στα θύματα από μεγάλη απόσταση επιτρέπει σε αυτούς να πραγματοποιούν βίαιες ενέργειες στο διαδίκτυο με λιγότερες πιθανότητες εντοπισμού από τα τελευταία και λήψης μέτρων εναντίον τους. Επίσης, δεν πρέπει να λησμονηθεί πως η διάδοση μισογυνιστικών πληροφοριών συχνά δεν παρουσιάζει ιδιαίτερους κινδύνους για τους δράστες. Το τελευταίο χαρακτηριστικό αυτού του νέου τύπου βίας είναι η ψηφιακή μονιμότητα: η διαγραφή ανεπιθύμητου περιεχομένου και το μπλοκάρισμα κάθε περαιτέρω κυκλοφορίας του στο διαδίκτυο, ιδιαίτερα εντός των Ελληνικών συνόρων, αποτελεί μία χρονοβόρα και γεμάτη γραφειοκρατικά εμπόδια διαδικασία, ενώ, η πολυπλοκότητα αυτή της επίτευξης μόνιμης διαγραφής του καταχρηστικού περιεχομένου από το ψηφιακό περιβάλλον συνεπάγεται μακροχρόνιες συνέπειες για τις θηλυκότητες, των οποίων η τρέχουσα και μελλοντική προσωπική και επαγγελματική τους κατάσταση βρίσκεται διαρκώς σε κίνδυνο χάρη στις -άνευ συναινέσεως τους- δημοσιευμένες προσωπικές τους πληροφορίες στο διαδίκτυο.⁶⁵

Παρά τις ιδιαιτερότητες του ανωτέρω φαινομένου, όμως, είναι κρίσιμο να μην αντιμετωπίζεται και να μην εξετάζεται αυτό ως εντελώς ξεχωριστό από την έμφυλη σωματική ή/και ψυχολογική βία. Στην πραγματικότητα, η διαδικτυακή βία, βάσει της πραγματικής φύσης της και της προέλευσής της, αντιπροσωπεύει συχνά τη συνέχιση της βίας που ξεκινάει εκτός σύνδεσης. Η θέση αυτή επιρρωνύεται και από τα Δεδομένα Έρευνας του FRA 2014, όπου το 70%⁶⁶ των θυμάτων καταδίωξης στον κυβερνοχώρο έχουν βιώσει, επίσης, βία από οικείο σύντροφο. Ως εκ τούτου, είναι προφανές ότι η διαδικτυακή και η μη διαδικτυακή βία είναι αλληλένδετες και η από κοινού ρύθμιση και καταπολέμησή τους αποτελεί μονόδρομο καθώς η έμφυλη κυβερνοβία μοιράζεται χαρακτηριστικά και με άλλους

⁶⁵ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 64, 177-178.

⁶⁶ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 63, 77.

τύπους έμφυλης βίας, εφόσον χρησιμοποιείται ως εργαλείο για τη διατήρηση και την ενίσχυση της επικράτησης της ανδρικής θέσης έναντι της γυναικειάς.⁶⁷

Παρά όλα αυτά, η ορολογία σε αυτόν τον τομέα εξακολουθεί να αναπτύσσεται· σε επίσημα έγγραφα των Ηνωμένων Εθνών, και ειδικότερα στην *Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη*, γίνεται αναφορά στον γενικό και περιεκτικό όρο ΤΠΕ, ενώ σε άλλες εκθέσεις αναφέρεται ως «διαδικτυακή βία», «ψηφιακή βία» ή «βία στον κυβερνοχώρο». Σύμφωνα με την *Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τη βία κατά των γυναικών, τις αιτίες και τις συνέπειές της στη διαδικτυακή βία κατά γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών από την οπτική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, η ψηφιακή έμφυλη βία σε βάρος των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών ορίζεται ως «βία με βάση το φύλο κατά των γυναικών που διαπράττεται, υποβοηθείται ή ενισχύεται εν μέρει ή πλήρως από τη χρήση ΤΠΕ, όπως είναι τα κινητά τηλέφωνα και τα έξυπνα τηλέφωνα (smartphones), το Διαδίκτυο, οι πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης ή τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail), σε βάρος μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα ή που επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες»⁶⁸, τονίζοντας τη μισογυνιστική χροιά που παρουσιάζουν αυτές οι ενέργειες. Επιπλέον, η Επιτροπή για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW), με τη Γενική Σύσταση 35⁶⁹ επεκτείνει τον ορισμό της βίας με βάση το φύλο που κατοχυρώνεται στη Γενική Σύσταση 19 προσθέτοντας ότι «η βία με βάση το φύλο κατά των γυναικών εμφανίζεται σε όλους τους χώρους και τις σφαίρες της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης, είτε δημόσιος είτε ιδιωτικός» και επαναπροσδιορίζοντας τους όρους του δημόσιου και του ιδιωτικού λαμβάνοντας υπόψη τη διαμεσολάβηση της τεχνολογίας επισκοπώντας τη συμπερίληψη των σύγχρονων μορφών βίας που συμβαίνουν σε ψηφιακό περιβάλλον.

Σε επίπεδο ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ενσωματώσει τον όρο της «διαδικτυακής έμφυλης βίας» και τον αντίστοιχο ορισμό της σύμφωνα με τον οποίο «η διαδικτυακή βία είναι ένας γενικός όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει κάθε είδους παράνομες ή επιβλαβείς συμπεριφορές κατά των γυναικών στον διαδικτυακό χώρο. Μπορούν να συνδεθούν με

⁶⁷ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 65.

⁶⁸ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective*, A/HRC/38/47, General Assembly of the United Nations, 2018: 7, <https://digitallibrary.un.org/record/1641160>

⁶⁹ CEDAW, "General Recommendation No. 35 on Gender-Based Violence against Women, Updating General Recommendation No. 19", *International Human Rights Law Review* 6, 2 (2017): 279-305, doi: <https://doi.org/10.1163/22131035-00602003>

εμπειρίες βίας στην πραγματική ζωή ή να περιοριστούν μόνο στο διαδικτυακό περιβάλλον. Μπορούν να περιλαμβάνουν παράνομες απειλές, καταδίωξη ή υποκίνηση σε βία, ανεπιθύμητα, προσβλητικά ή σεξουαλικά ρητά μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή μηνύματα, κοινή χρήση προσωπικών εικόνων ή βίντεο χωρίς συναίνεση ή ακατάλληλες εξελίξεις σε ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης»⁷⁰. Ωστόσο, σπουδαιότερη και πιο πρόσφατη ενθαρρυντική εξέλιξη αποτελεί η προαναφερθείσα νομοθετική πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που ζητά από την Επιτροπή να καταγράψει η έμφυλη βία εντός και εκτός διαδικτύου ως «ιδιαιτέρα σοβαρό έγκλημα με διασυννοριακή διάσταση», ως νέος τομέας εγκληματικότητας σύμφωνα με το άρθρο 83 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ⁷¹.

2.6. Χαρακτηριστικά θυμάτων και θυτών στον ψηφιακό Κόσμο

Εισαγωγικά, και αναφορικά με τα χαρακτηριστικά του Κυβερνοχώρου που σχετίζονται με την ψυχοσύνθεση της κάθε ατομικότητας, το σπουδαιότερο όλων, ήτοι η ανωνυμία που προσφέρει και η οποία υποβόσκει πίσω από τη δημιουργία ενός ονομαστικού προφίλ στον ψηφιακό κόσμο, είναι εκείνη που προσδίδει στην διαδικτυακή δραστηριότητα έναν χαρακτήρα «προσωπείου». Βάσει αυτής, ένα συνήθως απομονωμένο κοινωνικά άτομο δύναται να κάνει ποικίλες διαδικτυακές επιθέσεις, τις οποίες δεν θα τολμούσε ποτέ να διενεργήσει δια ζώσης. Η ανωνυμία και η αλληλένδετη με την πρώτη «κουλτούρα της εξαπάτησης», που επικρατούν στην διαδικτυακή επικοινωνία, καταδεικνύονται ως σοβαρές ανησυχίες, την στιγμή που το τεχνολογικό φαινόμενο της «οθόνης» και οι μηχανισμοί της λειτουργίας του, δημιουργούν μια κατάσταση που επηρεάζει άλλες σφαίρες ψυχοκοινωνικής λειτουργίας του χρήστη, ειδικά για τις θηλυκότητες και τους εφήβους. Τα χαρακτηριστικά, συνεπώς, του κυβερνοχώρου, δεν πρέπει να μελετώνται μόνο ως ανεξάρτητα στοιχεία, αλλά και σε συνάρτηση με τις ψυχικές διαθέσεις των κάθε είδους χρηστών του, καθώς επηρεάζουν την ψυχολογική λειτουργία του ατόμου και μάλιστα, ενώ

⁷⁰ “What is gender-based violence?”, European Commission, access 12 May 2022, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-based-violence/what-gender-based-violence_en#relatedlinks

⁷¹ “Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητά να αντιμετωπίζεται η έμφυλη βία μέσω διαδικτύου και εκτός διαδικτύου ως «ιδιαιτέρα σοβαρό έγκλημα με διασυννοριακή διάσταση»”, DATAWO, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022,

<https://www.datawo.org/el/2021/09/21/%cf%84%ce%bf-%ce%b5%cf%85%cf%81%cf%89%cf%80%ce%b1%cf%8a%ce%ba%cf%8c-%ce%ba%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%bf%ce%b2%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b9%ce%bf-%ce%b6%ce%b7%cf%84%ce%ac-%ce%bd%ce%b1-%ce%b1%ce%bd%cf%84%ce%b9/>

προδιαθέτουν κάθε κοινωνική ομάδα να δραστηριοποιηθεί σε αυτό το περιβάλλον, παράλληλα συνδράμουν σε κάθε πιθανή στοχοποίηση.

Τα εγκλήματα στον Κυβερνοχώρο εμφανίζουν πολλαπλά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με το προφίλ του δράστη, του θύματος και τον τρόπο έκφρασης καθ'αυτού του εγκλήματος και που αυτά το κάνουν να διαφέρει από τα εγκλήματα που διενεργούνται δια ζώσης εκτός του ψηφιακού κόσμου. Το διαδίκτυο είναι ένας νέος χώρος επικοινωνίας που διαφέρει από κάθε φυσικό χώρο και αυτό το γεγονός αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο εκφράζονται τόσο τα κοινωνικά γεγονότα όσο και το ίδιο το έγκλημα που διαπράχθηκε εντός του νέου αυτού τόπου.

2.6.1. Τα θύματα αξιόποινων πράξεων στον Κυβερνοχώρο

Επί της αρχής, σύμφωνα με το άρθρο 1 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ⁷² του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας, ως «θύμα» νοείται i) κάθε φυσικό πρόσωπο που υπέστη ζημία, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής, ψυχικής ή συναισθηματικής βλάβης ή της οικονομικής ζημίας, που προκλήθηκε απευθείας από αξιόποινη πράξη και ii) τα μέλη της οικογένειας προσώπου ο θάνατος του οποίου προκλήθηκε απευθείας από αξιόποινη πράξη και τα οποία έχουν υποστεί ζημία εξαιτίας του θανάτου του εν λόγω προσώπου. Ο ανωτέρω ορισμός έρχεται σε συνάρτηση με σκέψη 19 της Οδηγίας, κατά την οποία, η ιδιότητα του θύματος θα πρέπει να αναγνωρίζεται σε πρόσωπο ασχέτως του εντοπισμού, της σύλληψης, της δίωξης ή της καταδίκης του δράστη και ασχέτως της οικογενειακής σχέσης μεταξύ τους. Μέλη της οικογένειας των θυμάτων ενδέχεται επίσης να βλάπτονται λόγω του εγκλήματος. Ειδικότερα, τα μέλη της οικογένειας προσώπου του οποίου ο θάνατος προκλήθηκε άμεσα από αξιόποινη πράξη ενδέχεται να βλάπτονται λόγω του εγκλήματος. Κατά συνέπεια, αυτά τα μέλη της οικογένειας, που αποτελούν έμμεσα θύματα του εγκλήματος, θα πρέπει να τυγχάνουν προστασίας. Εφόσον το θύμα είναι παιδί, το ίδιο το παιδί ή, εκτός αν αυτό δεν είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, ο δικαιούχος της γονικής μέριμνας εξ ονόματος του παιδιού θα

⁷² European Parliament, Council of the European Union, *Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA*, (Strasbourg: European Parliament, Council of the European Union, 2012),

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32012L0029> (access 12 May 2022)

πρέπει να δικαιούται να ασκεί τα δικαιώματα που θεσπίζονται σχετικά. Επιπλέον, κατά τη Σκέψη 38 της ανωτέρω, σε πρόσωπα που είναι εξαιρετικά ευάλωτα ή σε καταστάσεις κατά τις οποίες διατρέχουν ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο βλάβης, όπως πρόσωπα κατά των οποίων ασκείται κατ' επανάληψη βία στο πλαίσιο στενών σχέσεων, τα θύματα βίας λόγω φύλου ή πρόσωπα που έχουν πέσει θύματα άλλου είδους εγκλημάτων σε κράτος μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοοι ή κάτοικοι, θα πρέπει να παρέχεται ειδική υποστήριξη και νομική προστασία. Οι υπηρεσίες ειδικής υποστήριξης θα πρέπει να βασιζονται σε ολοκληρωμένη και στοχευμένη προσέγγιση η οποία λαμβάνει υπόψη κυρίως τις ειδικές ανάγκες των θυμάτων, τη σοβαρότητα της βλάβης που υπέστησαν λόγω της αξιόποινης πράξης, καθώς και τη σχέση ανάμεσα στα θύματα, τους δράστες, τα παιδιά και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον τους. Βασικό καθήκον των υπηρεσιών αυτών και του προσωπικού τους, που έχουν καίριο ρόλο στην υποστήριξη του θύματος ώστε να συνέλθει από τη βλάβη ή το τραύμα που έχει πιθανώς υποστεί από την αξιόποινη πράξη και να τις ξεπεράσει, θα πρέπει να είναι η ενημέρωση των θυμάτων σχετικά με τα δικαιώματά τους, ώστε τα θύματα να μπορούν να λαμβάνουν αποφάσεις σε ενθαρρυντικό περιβάλλον που τα αντιμετωπίζει με αξιοπρέπεια, σεβασμό και ευαισθησία. Η υποστήριξη που θα πρέπει να παρέχεται από αυτές τις υπηρεσίες ειδικής υποστήριξης μπορεί να περιλαμβάνει την παροχή προστασίας και ασφαλούς στέγης, την άμεση ιατρική υποστήριξη, την παραπομπή σε ιατρική και ιατροδικαστική εξέταση για αποδεικτικά στοιχεία σε περιπτώσεις βιασμού ή σεξουαλικής επίθεσης, την παροχή βραχυπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης ψυχολογικής υποστήριξης, μετατραυματικής περίθαλψης, νομικών συμβουλών, πρόσβασης σε υπηρεσίες συνηγορίας και ειδικών υπηρεσιών για τα παιδιά ως άμεσα ή έμμεσα θύματα. Πρόκειται, επομένως, για διατάξεις που επισημαίνουν πως οποιοδήποτε άτομο μπορεί να πέσει θύμα βίαιων, παρενοχλητικών, καταναγκαστικών, επιβλαβών και γενικότερα εγκληματικών συμπεριφορών ενώ, τις περισσότερες φορές η αιτία των συμπεριφορών αυτών εκκινεί από το φύλο, δημιουργώντας ένα περιβάλλον γόνιμο σε διακρίσεις, που αποτελεί το πρόσχημα επαναλαμβανόμενων επιθέσεων.

Είναι αδιαμφισβήτητο πως το «θύμα» αποτελεί ένα από τα βασικότερα στοιχεία αναφορικά με τη διενέργεια ενός εγκληματικού γεγονότος που λαμβάνει χώρα στο Διαδίκτυο, καθώς είναι το ίδιο που καθορίζει τη δική του ζώνη κινδύνου, αξιοποιώντας όσα «αγαθά» του προσφέρει ο Κυβερνοχώρος -όπως για παράδειγμα η αλληλεπίδραση με άλλους γνωστούς ή αγνώστους- χωρίς ταυτόχρονα να λαμβάνει υπόψη κάθε δυνατό μέσο αυτοπροστασίας. Με

βάση αυτή την παραδοχή, προκύπτει η ανάγκη να αναλυθεί το καθεστώς της θυματοποίησης, όπως προκύπτει από το έγκλημα στο κυβερνοχώρο.

Πιο ειδικά, η παλαιότερη βιβλιογραφία που αναλύει τη θυματοποίηση από το κυβερνοέγκλημα, εστιάζει στην ανάλυση των δημογραφικών, προσωπικών και κοινωνικών παραγόντων κινδύνου. Όμως, τα τελευταία χρόνια, άλλες μελέτες προσπάθησαν να συσχετίσουν τη θυματοποίηση αυτή με άλλους παράγοντες, που συνδέονται με τις καθημερινές δραστηριότητες των πιθανών θυμάτων. Η συγκεκριμένη προσπάθεια βρίσκει το έρεισμά της στη Θεωρία της Δραστηριότητας Ρουτίνας (Routine Activity Theory, εφεξής RAT). Σύμφωνα με τη RAT, το έγκλημα προκύπτει όταν τρία πράγματα συγκλίνουν στο χρόνο και χώρο: 1) ένας παρακινημένος δράστης, 2) ένας κατάλληλος στόχος και 3) η έλλειψη ικανού κηδεμόνα. Το έγκλημα, δηλαδή, συμβαίνει όταν ένας παρακινημένος δράστης έρχεται σε επαφή με έναν κατάλληλο στόχο και με την παράλληλη απουσία ενός ικανού κηδεμόνα, που θα μπορούσε ενδεχομένως να εμποδίσει τον δράστη να διαπράξει έγκλημα. Το στοιχείο που απασχολεί στη συγκεκριμένη ενότητα, είναι αυτό του θύματος και της καταλληλότητάς του, όπου κατά τη RAT ο τρόπος ζωής ενός ατόμου αντικατοπτρίζει τις συνήθειες δραστηριοτήτες του και αυτές οι δραστηριότητες, με τη σειρά τους, δημιουργούν το επίπεδο καταλληλότητας στόχου που ορίζει ένας παρακινημένος δράστης στον συγκεκριμένο στόχο⁷³.

Εισχωρώντας στο πεδίο της μεταβλητής του «κατάλληλου στόχου», αναδύονται και οι επιμέρους αυτής μεταβλητές της «έκθεσης» και της «εγγύτητας» στον παρακινούμενο δράστη, ως τα χαρακτηριστικά που συνιστούν έναν στόχο κατάλληλο. Συγκεκριμένα, η «έκθεση» στον παρακινούμενο δράστη ορίζεται ως ο χρόνος που αφιερώθηκε στο Διαδίκτυο χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα εργαλεία επικοινωνίας όπως είναι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τα άμεσα μηνύματα (direct messages) και γενικότερα η χρήση κοινωνικών δικτύων. Από την άλλη, η «εγγύτητα» στον παρακινούμενο δράστη περιγράφεται ως η προσθήκη αγνώστων -προς τον στόχο- προσώπων στα κοινωνικά δίκτυα και η χρήση ορισμένων ιστοτόπων προς διαδικτυακή κοινωνικοποίηση⁷⁴. Βάσει των παραπάνω, παρατηρείται πως η έννοια της θυματοποίησης στον Κυβερνοχώρο βρίσκεται σε κομβική

⁷³ Fawn T. Ngo, Raymond Paternoster, "Cybercrime Victimization: An examination of Individual and Situational level factors", *International Journal of Cyber Criminology* Vol 5 Issue 1 (2011): 775, <https://www.cybercrimejournal.com/ngo2011ijcc.pdf>

⁷⁴ Fernando Miró Llinares, "That Cyber Routine, That Cyber Victimization: Profiling Victims of Cybercrime", *Cybercrime Risks and Responses* (2015), 48-49, doi: http://dx.doi.org/10.1057/9781137474162_4

αλληλεπίδραση με την προσβασιμότητα του ατόμου στο διαδίκτυο και την καθημερινή του δραστηριότητα εντός αυτού, γεγονός που από μόνο του επισημαίνει πως κάθε χρήστης αποτελεί παράλληλα και ένα πιθανό στόχο.

Όσον αφορά συγκεκριμένα τις γυναίκες θύματα⁷⁵, αυτές αποτελούν τον κυριότερο στόχο για λόγους που σχετίζονται είτε με το φύλο καθαυτό, επειδή ακριβώς είναι γυναίκες, είτε με τα λοιπά στοιχεία που σκιαγραφούν την προσωπικότητά τους συμπεριλαμβανομένων ενδεικτικά της ταυτότητας φύλου, της έκφρασης φύλου, της φυλής, της εθνικότητας, της κοινωνικής τάξης, των θρησκευτικών πεποιθήσεων, της σεξουαλικής ταυτότητας και της σεξουαλικής έκφρασής τους. Σε ορισμένες μορφές κακοποίησης, μάλιστα, όπως αυτές που έχουν σεξουαλικά κίνητρα, η ηλικία παίζει πολύ σημαντικό ρόλο με τις νεαρές γυναίκες να «υπερεκπροσωπούνται» ως θύματα.

Ακόμη, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που βεβαιώνουν πως οι γυναίκες δεν χρειάζεται καν να είναι χρήστριες του Διαδικτύου για να είναι θύματα κυβερνοβίας μιας και μπορούν να αποτελούν το «αντικείμενο» της εκάστοτε απεικόνισης μέσω της διάδοσης, παραδείγματος χάριν, βίντεο βιασμού στο διαδίκτυο ή και το «προϊόν» προς πώληση σε ιστοσελίδες σωματεμπορίας.

Οι γυναίκες χρήστριες του διαδικτύου, από την άλλη, αποτελούν στόχους κυβερνοβίας εκ μόνου του γεγονότος πως οι διαδικτυακοί χώροι αντικατοπτρίζουν τη δημόσια σφαίρα, όπου παραδοσιακά, οι γυναίκες είναι ανεπιθύμητες και απειλούνται. Πιο αναλυτικά, γυναίκες πολιτικοί γίνονται στόχοι επιθέσεων όχλου και εξαιρετικά βίαιης διαδικτυακής κακοποίησης, γυναίκες δημοσιογράφοι διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο, γυναίκες ακαδημαϊκοί υφίστανται κυβερνοβία όταν οι δημοσιεύσεις τους κοινοποιούνται ευρέως στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και προσελκύουν κακοποιητές ή ομάδες με ακραίες πολιτικές ατζέντες στον κυβερνοχώρο και γυναίκες υπερασπίστριες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βιώνουν διαδικτυακό εκφοβισμό και παρενόχληση, με στόχο την ταυτότητα και την εργασία τους.

⁷⁵ Adriane Van der Wilk (requested by the European Parliament's Committee on Women's Rights and Gender Equality), *Cyber violence and hate speech online against women* (European Union: Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs, 2018): 30-34, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf) (access 12 May 2022)

Αδιαμφισβήτητα, η κυβερνοβία δεν διαφέρει σε τίποτα από τη βία που ασκείται σε βάρος τους στην πραγματική ζωή, εκτός σύνδεσης ως προς τον αντίκτυπο που έχει πάνω τους, αφού τους προξενεί άμεσες, βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις καθώς και επιπτώσεις μεταξύ των γενεών. Επηρεάζει τόσο τις γυναίκες όσο και τα συγγενικά και φιλικά τους πρόσωπα αλλά και την ευρύτερη κοινότητα. Ο συγκεκριμένος τύπος βίας επηρεάζει το αίσθημα ασφάλειας των γυναικών, τη σωματική και ψυχολογική τους υγεία, την αξιοπρέπεια και κυρίως, τα δικαιώματά τους, ενώ εμφανείς είναι και οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις του. Μερικές καταστροφικές συνέπειες της κυβερνοβίας κατά των γυναικών σχετικά με την υγεία τους περιλαμβάνουν χρόνιες σωματικές παθήσεις και απώλεια προσδόκιμου ζωής, διατάραξη της ψυχικής υγείας (κατάθλιψη, άγχος, διαταραχή μετατραυματικού στρες, απόπειρα αυτοκτονίας), προβλήματα σεξουαλικής υγείας και κατάχρηση ουσιών. Οικονομικά, η κυβερνοβία έχει μακροπρόθεσμη επίδραση στη φήμη των γυναικών και βλάπτει τα προς το ζην τους, ενώ, κοινωνικά, τις ωθεί να περιορίσουν τον εαυτό τους από το Διαδίκτυο με αποτέλεσμα την κοινωνική απομόνωση και μοναξιά, επηρεάζοντας συνολικά την ψηφιακή τους ένταξη και εμποδίζοντάς τες να είναι ενεργοί ψηφιακοί πολίτες.

2.6.2. Οι θύτες αξιόποινων πράξεων στον Κυβερνοχώρο

Επί της αρχής, το «προφίλ» ενός εγκληματία είναι στην ουσία μία περιγραφή των χαρακτηριστικών του, που γίνεται χωρίς να λαμβάνει κανείς γνώση της ταυτότητάς του. Είναι μια ψυχολογική αξιολόγηση καθορισμένων χαρακτηριστικών, τα οποία, πιθανώς, είναι κοινά σε ένα συγκεκριμένο είδος εγκληματιών. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για τον περιορισμό του πεδίου των υπόπτων, ώστε τελικώς να οδηγηθούν οι Αρχές στη σύλληψη του δράστη.

Μέχρι και σήμερα, καθίσταται αντιληπτό σε Εθνικό, Ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο το ουσιαστικό έλλειμμα της ερμηνείας της συμπεριφοράς των δραστών κυβερνοεγκλημάτων. Τα περισσότερα επιστημονικά ευρήματα συνήθως προσδιορίζουν το προφίλ των δραστών σε καταστάσεις εκτός σύνδεσης, διακινδυνεύοντας, έτσι, τη γενίκευση του λόγου και την εφαρμογή των εν προκειμένω παρατηρήσεων και στο ψηφιακό περιβάλλον, ενώ τα χαρακτηριστικά και οι συμπεριφορές των δραστών στο τελευταίο είναι πολύ διαφορετικά από εκείνα που διενεργούνται σε συνθήκες εκτός σύνδεσης. Ειδικότερα, υπάρχουν πολλές διαφορές μεταξύ του Κυβερνοεγκλήματος και του συμβατικού εγκλήματος, οι οποίες

καθιστούν δύσκολο το έργο της δημιουργίας προφίλ, του εντοπισμού, της σύλληψης ακόμη και της δίωξης των «κυβερνο-εγκληματιών» εντός του τρέχοντος νομικού συστήματος, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να απολαμβάνουν ευνοίας. Κατά πρώτον, πολλές φορές, ο εγκληματίας στον κυβερνοχώρο μπορεί να βρίσκεται πολύ μακριά από το μέρος όπου διαδραματίζεται το έγκλημα, καθώς, κάλλιστα, δύναται να επιλέξει το μέρος από το οποίο θα φαίνεται πως διαπράττεται το έγκλημα και ο ίδιος να βρίσκεται οπουδήποτε, επειδή δεν απαιτείται η φυσική παρουσία του για τη διάπραξη των εν λόγω εγκλημάτων. Κατά δεύτερον, ο κύκλος των δραστών είναι ευρύς· οι θύτες μπορεί να είναι ειδικοί στον τομέα όπου διαπράττουν το έγκλημά τους, όπως για παράδειγμα χάκερς, ειδικοί σε θέματα ασφάλειας υπολογιστών, προγραμματιστές ή απλώς να είναι καθημερινοί άνθρωποι «ειδικοί» στο Διαδίκτυο, ενώ, μπορεί να ενεργούν και ως οργανωμένη ομάδα μοιράζοντας πληροφορίες χωρίς να αποκαλύπτουν την ταυτότητά τους στο Διαδίκτυο και έτσι να κάνουν το έργο των αρχών επιβολής του νόμου ακόμη πιο δύσκολο. Τέλος, στο έγκλημα στον κυβερνοχώρο τις περισσότερες φορές δεν υπάρχουν φυσικά στοιχεία, δεν υπάρχει DNA, ούτε δακτυλικά αποτυπώματα και τα αντίστοιχα «ηλεκτρονικά» στοιχεία καταστρέφονται ευκολότερα από τον δράστη⁷⁶.

Παρ' όλα τα παραπάνω, υπάρχουν ήδη ορισμένες επιστημονικές παρατηρήσεις επί του ως άνω θέματος της σκιαγράφησης του ψυχογραφικού προφίλ των «κυβερνο-εγκληματιών». Συγκεκριμένα, άτομα με χαμηλό αυτοέλεγχο είναι πιθανό να διαπράξουν εγκλήματα στον κυβερνοχώρο επειδή ακριβώς δεν δύνανται να αντιληφθούν τις συνέπειες των πράξεών τους σε συνάρτηση με την ανωνυμία που δεσπόζει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την έλλειψη λογοδοσίας, που ενθαρρύνουν τον επιθετικό χαρακτήρα των χρηστών. Με αυτό τον τρόπο, τα άτομα βιώνουν χαμηλότερο βαθμό αναστολής και προσωπικής ευθύνης. Μάλιστα, με αυτή τη συνιστώσα, είναι πιθανό ότι άτομα που είναι λιγότερο κοινωνικά έως και καθόλου ενεργά εκτός σύνδεσης μπορεί να βρουν το ψηφιακό περιβάλλον ως έδαφος γόνιμο για τη διάπραξη επιβλαβών πράξεων σε βάρος άλλων.

Σχετικά με το φύλο των δραστών, οι κυρίαρχες επιθέσεις που προκαλούν αναστάτωση στον κυβερνοχώρο προκαλούνται από άνδρες στοχεύοντας γυναίκες και ανήλικα κορίτσια, καθώς τα τελευταία είναι λιγότερο πιθανό να υπερασπιστούν τον εαυτό τους και να

⁷⁶ Nick Nykodym, Robert Taylor and Julia Vilela, "Criminal profiling and insider cyber crime", *Computer Law & Security Report* 21 (2005): 412-413, doi: <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2005.07.001>

επιδιώξουν τη δίωξη των πρώτων -μιας και οι αστυνομικές και δικαιοϋικές Αρχές είναι σχεδόν πάντοτε καχύποπτες σε βάρος τους- προκαλώντας τους, έτσι, ζημίες στην ψυχολογική, σωματική, οικονομική και κοινωνική ακεραιότητά τους.

Σχετικά με το κίνητρο του δράστη, αυτό αναφέρεται στους παράγοντες πίσω από τη συμπεριφορά του. Τα κίνητρα μπορεί να είναι πολιτικού ή ιδεολογικού χαρακτήρα ή να οδηγούνται από εκδίκηση. Από το κίνητρο, μάλιστα, προέρχεται η πρόθεση και η απόφαση του δράστη να βλάψει κάποιον χρήστη. Οι κύριοι παράγοντες που συμβάλλουν στο τελικό προφίλ ταξινομούνται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες⁷⁷:

1. Τεχνογνωσία, ήτοι παράγοντες που σχετίζονται με τον βαθμό τεχνικής γνώσης λογισμικού και ηλεκτρονικών συσκευών, που τους εξοπλίζει για τη διεξαγωγή εγκλημάτων στον κυβερνοχώρο,
2. Προσωπικά χαρακτηριστικά, ήτοι χαρακτηριστικά που είναι εγγενή μέσα στην ψυχοσύνθεση του δράστη και τον προδιαθέτουν να αποφασίσει και να διενεργήσει εγκληματικές δραστηριότητες,
3. Κοινωνικά χαρακτηριστικά, ήτοι παράγοντες που σχετίζονται με την επιρροή της κοινωνίας στη διαμόρφωση του εγκληματικού μυαλού και
4. Διάφοροι παράγοντες κινήτρων, ήτοι μια γενική κατηγορία που περιλαμβάνει διάφορους παράγοντες που παρακινούν τους δράστες να γίνουν εγκληματίες στον κυβερνοχώρο

Τέλος, η συμπεριφορά του δράστη επιμερίζεται στις ενέργειες και τη στρατηγική του δράστη και μπορεί να περιλαμβάνει την καταδίωξη, τη δυσφήμιση, τον εκφοβισμό, τη σεξουαλική παρενόχληση, την εκμετάλλευση και άλλες συμπεριφορές που αναλύθηκαν παραπάνω. Κάθε συμπεριφορά μπορεί να επαναλαμβάνεται με διαφορετική συχνότητα και μπορεί να διεξαχθεί χρησιμοποιώντας μία ή περισσότερες μορφές τεχνολογίας. Οι δράστες χρησιμοποιούν μια ποικιλία τακτικών που διευκολύνονται από την τεχνολογία για να πραγματοποιήσουν συγκεκριμένες συμπεριφορές.

⁷⁷ Rashmi Saroha, "Profiling a Cyber Criminal", *International Journal of Information and Computation Technology* Volume 4, Number 3 (2014): 255, https://www.rpublication.com/irph/ijict_spl/ijictv4n3spl_06.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΚΥΒΕΡΝΟΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

3.1. Τυπολογία εγκλημάτων έμφυλης Κυβερνοβίας

Όπως προαναφέρθηκε, ως ψηφιακή βία ή κυβερνοβία ορίζεται η διαδικτυακή συμπεριφορά, που συνιστά ή οδηγεί σε επίθεση κατά της -σωματικής, ψυχολογικής ή/και συναισθηματικής- ευημερίας ενός ατόμου ή μιας ομάδας. Αυτό που διακρίνει τη βία στον κυβερνοχώρο από τις παραδοσιακές μορφές βίας εκτός σύνδεσης (off-line) είναι ότι στην πρώτη περίπτωση, ένα σημαντικό μέρος της συμπεριφοράς λαμβάνει χώρα στο διαδίκτυο, αν και μπορεί, στη συνέχεια, να μεταφερθεί και σε περιβάλλοντα εκτός σύνδεσης. Μάλιστα, ενώ πιθανοί αποδέκτες ψηφιακής βίας δύνανται να είναι πρόσωπα κάθε βιολογικού και κοινωνικού φύλου, τα δεδομένα ερευνών παγκοσμίως καταδεικνύουν πως τα περισσότερα θύματα αυτής είναι γυναίκες και ανήλικα κορίτσια.

Συγκεκριμένα, πολλές μορφές ψηφιακής έμφυλης βίας δεν είναι εντελώς καινούργιες, όμως, μεταλλασσόμενες, είναι ικανές να στοχεύσουν τα θύματα με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους, λόγω των ιδιαιτεροτήτων των ΤΠΕ, όπως είναι η ταχεία εξάπλωση (viral), η δυνατότητα αναζήτησης και εύρεσης κάθε είδους πληροφοριών σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς και η δυνατότητα ταχείας αναπαραγωγής των πληροφοριών αυτών.

Η τεχνολογία, δηλαδή, διευκολύνει την άσκηση έμφυλης βίας από απόσταση, χωρίς σωματική επαφή και πέρα από τα εθνικά σύνορα, μέσω της χρήσης ανωνύμων προφίλ, καθιστώντας, εκ παραλλήλου, εντονότερη τη βλάβη που προκαλείται στα θύματα. Όλες οι μορφές έμφυλης κυβερνοβίας δεν χρησιμοποιούνται μόνο ως μέσα επίθεσης και επιβολής ελέγχου στις θηλυκότητες, αλλά επισκοπούν συνάμα στη διατήρηση και ενίσχυση των πατριαρχικών κανόνων, ρόλων και δομών της Κοινωνίας και της άνισης εξουσιαστικής σχέσης μεταξύ των δύο βιολογικών φύλων. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές όταν τη βία, τις απειλές και την παρενόχληση ακολουθούν εκφράσεις που σχετίζονται με την ισότητα των φύλων και τον φεμινισμό ή όταν οι υπερασπιστές των δικαιωμάτων των θηλυκοτήτων γίνονται έρμαια στοχοποίησης.⁷⁸

Προτού αναλυθούν οι επιμέρους εκφάνσεις του φαινομένου της έμφυλης κυβερνοβίας σε βάρος των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών, καθίσταται σημαντικό να γίνει λόγος

⁷⁸ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 68, σελ. 8.

περί των 7 βασικών ευρείων κατηγοριών-ομπρέλα, που συμπεριλαμβάνουν κάθε προκύπτουσα μορφή του φαινομένου και οι οποίες προβλέφθηκαν από την Ομάδα Εκμάθησης για την Έμφυλη βία κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών του Πανεπιστημίου Western⁷⁹:

1. Χακάρισμα (Hacking): είναι η χρήση της τεχνολογίας για την απόκτηση παράνομης ή μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης σε συστήματα ή πόρους με σκοπό την απόκτηση προσωπικών πληροφοριών, την αλλαγή ή τροποποίηση πληροφοριών ή τη συκοφαντία και τη δυσφήμιση του θύματος ή/και οργανώσεων για την έμφυλη βία κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών.

2. Παρακολούθηση (Surveillance/Tracking): είναι η χρήση της τεχνολογίας για την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων και συμπεριφορών ενός θύματος είτε σε πραγματικό χρόνο είτε ιστορικά.

3. Πλαστοπροσωπία (Impersonation): πρόκειται για τη χρήση της τεχνολογίας με σκοπό την ανάληψη της ταυτότητας του θύματος ή κάποιου άλλου, προκειμένου ο θύτης να αποκτήσει πρόσβαση σε προσωπικές πληροφορίες, να φέρει σε δύσκολη θέση ή να ντροπιάσει το θύμα, να επικοινωνήσει με αυτό ή να δημιουργήσει έγγραφα ταυτότητας.

4. Παρενόχληση/Αποστολή ανεπιθύμητης αλληλογραφίας (Harassment/Spamming): είναι η χρήση της τεχνολογίας για συνεχή επαφή, ενόχληση, απειλή ή/και εκφοβισμό του θύματος. Πρόκειται για μια συνεχή συμπεριφορά και όχι για ένα μεμονωμένο περιστατικό, πρέπει δηλαδή να εντοπίζεται το χαρακτηριστικό γνώρισμα της διάρκειας.

5. Στρατολόγηση (Recruitment): πρόκειται για τη χρήση της τεχνολογίας με σκοπό την παράσυρση των πιθανών θυμάτων σε βίαιες καταστάσεις.

6. Κακόβουλη διανομή (Malicious Distribution): είναι η με χρήση τεχνολογίας χειραγώγηση και διανομή δυσφημιστικού και παράνομου υλικού, που σχετίζεται με το θύμα ή/και οργανώσεις σχετικές με την έμφυλη βία κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών.

7. Άλλο: πρόκειται για ορισμένες εκφάνσεις έμφυλης βίας, που σχετίζονται με την τεχνολογία, αλλά δεν εμπίπτουν στις υπόλοιπες 6 γενικές κατηγορίες.

⁷⁹ Linda Baker, Marcie Campbell and Elsa Barreto, "Understanding Technology-Related Violence Against Women: Types of Violence and Women's Experiences", *Learning Network Brief* (6) (2013): 4, <https://www.vawlearningnetwork.ca/our-work/briefs/brief-06.html> (access 12 May 2022)

Όπως παρατηρείται, οι ΤΠΕ μπορούν να χρησιμοποιηθούν απευθείας ως εργαλεία για την διενέργεια ψηφιακών απειλών και την υποκίνηση έμφυλης βίας, συμπεριλαμβανομένων των απειλών σωματικής ή/και σεξουαλικής βίας, βιασμού, θανάτωσης, ανεπιθύμητων και παρενοχλητικών διαδικτυακών επικοινωνιών ή ακόμη και της ενθάρρυνσης άλλων να βλάψουν σωματικά τις θηλυκότητες. Ο συγκεκριμένος τύπος έμφυλης βίας δύναται, επίσης, να περιλαμβάνει τη διάδοση συκοφαντικών ψεμάτων, την ηλεκτρονική δολιοφθορά με τη μορφή ανεπιθύμητων μηνυμάτων (Spam) και κακοήθων ιών, την πλαστοπροσωπία του θύματος στο Διαδίκτυο και την αποστολή ανεπιθύμητων μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (Spam-mail) ή ανεπιθύμητης αλληλογραφίας, αναρτήσεων ιστολογίου, ή άλλων διαδικτυακών δημοσιεύσεων στο όνομα του θύματος. Η υποβοηθούμενη από τις ΤΠΕ έμφυλη βία μπορεί, επιπλέον, να διαπραχθεί στον χώρο εργασίας ή με τη μορφή της λεγόμενης βίας «βασισμένης στην τιμή» ή ενδοοικογενειακής βίας από συντρόφους. Μάλιστα, οι θηλυκότητες που μιλούν ανοιχτά για την κακοποίησή τους στο Διαδίκτυο απειλούνται συχνά στο όνομα του Νόμου, κυρίως για συκοφαντική δυσφήμιση, ενέργεια που έχει στόχο να τις εμποδίσει να αναφέρουν λεπτομερώς την κατάσταση στην οποία βρίσκονται ανυπαίτια.⁸⁰

Τα εργαλεία ΤΠΕ χρησιμοποιούνται, επίσης, για την εμπορία γυναικών και ανήλικων κοριτσιών ή ως απειλή για να εξαναγκαστούν σε καταστάσεις σωματεμπορίας. Οι δράστες ενδέχεται να απειλήσουν την αποκάλυψη προσωπικών πληροφοριών στο διαδίκτυο για να διατηρήσουν την εξουσία και τον έλεγχο στα θύματά τους, εμποδίζοντάς τα να ξεφύγουν, να αναφέρουν κακοποίησή τους και να επιδιώξουν τα νόμιμα δικαιώματά τους στο Δικαστήριο.⁸¹

Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE)⁸² αναγνωρίζει τη διαδικτυακή καταδίωξη, τη διαδικτυακή παρενόχληση, τη μη συναινετική πορνογραφία, τη δυσφήμιση και την παρενόχληση λόγω φύλου, το κοινωνικό στίγμα που αποδίδεται σε γυναίκες λόγω της σεξουαλικότητάς τους, την ανεπιθύμητη πορνογραφία, τον σεξουαλικό εκβιασμό, τις απειλές για βιασμό και τις απειλές κατά της ζωής, τη διαρροή προσωπικών πληροφοριών και δεδομένων και την ηλεκτρονικά υποστηριζόμενη εμπορία ανθρώπων ως μορφές

⁸⁰ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 68, σελ. 9.

⁸¹ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 80.

⁸² Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE), *Διαδικτυακή βία σε βάρος γυναικών και κοριτσιών* (2017): 2-3, doi: 10.2839/456307

κυβερνοβίας που συνδέονται στενά με τη βία που διαπράττεται από οικείο σύντροφο. Παράλληλα, στην Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τη βία κατά των γυναικών, τις αιτίες και τις συνέπειές της στη διαδικτυακή βία κατά γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών από την οπτική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁸³, αναφέρονται και άλλες εκφάνσεις του φαινομένου, όπως είναι ο σεξουαλικός εκβιασμός (Sextortion), η διαρροή απόρρητων στοιχείων (Doxing), το τρολάρισμα (Trolling) και η διαδικτυακή προσβολή ή ηθική παρενόχληση (Online Mobbing). Παρατηρείται, λοιπόν, από τα ανωτέρω, ότι η διάπραξη αυτού του είδους βίας δεν εντοπίζεται μόνο σε παραβιαστικές και πανενοχλητικές συμπεριφορές οικείων -πρώην ή νυν- συντρόφων, αλλά περιλαμβάνει ένα ευρύτερο φάσμα βίας υποβοηθούμενης από τις ΤΠΕ και δύναται να διαπραχθεί και από εντελώς άγνωστους θύτες.

3.1.1. Διαδικτυακή παρενοχλητική παρακολούθηση (Cyber Stalking)

Η διαδικτυακή παρενοχλητική παρακολούθηση συνίσταται στην επανάληψη απειλητικών πράξεων ή παρενοχλητικών συμπεριφορών, που απευθύνονται σε ένα συγκεκριμένο άτομο ή μια ομάδα ανθρώπων και οι οποίες προκαλούν βλάβη, θυμό, αγωνία και φόβο, εκτελούμενες από διώκτες του κυβερνοχώρου (cyber stalkers) μέσω της βοήθειας ΤΠΕ. Παράλληλα, η ακαδημαϊκή κοινότητα διαφοροποιεί την διαδικτυακή παρενοχλητική παρακολούθηση σε επικοινωνιακή και μη επικοινωνιακή καταδίωξη, με την πρώτη να συνίσταται στην άμεση επικοινωνία με το θύμα, συνήθως μέσω μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και στιγμιαίων μηνυμάτων, ενώ στη δεύτερη να μην εντοπίζονται άμεσες προσπάθειες επικοινωνίας με τα θύματα⁸⁴.

Σε αντίθεση με άλλες υπάρχουσες μορφές ψηφιακής βίας, η διαδικτυακή παρενοχλητική παρακολούθηση εντείνεται με την πάροδο του χρόνου, μιας και οι δράστες μπορεί να είναι είτε άγνωστα είτε γνωστά στο θύμα φυσικά πρόσωπα. Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί ότι εξαιτίας της αλληλένδετης σχέσης μεταξύ Stalking και Cyber Stalking, οι κίνδυνοι για τα θύματα να βιώσουν και σωματικές επιθέσεις από τον θύτη είναι υψηλότεροι, ανεξάρτητα από τον αν γνωρίζονται ή όχι με τον τελευταίο.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων και τον ορισμό του για την ανωτέρω μορφή⁸⁵, διαδικτυακή παρενοχλητική καταδίωξη είναι η καταδίωξη που

⁸³ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 80.

⁸⁴ Cristina Cavezza & Troy E. McEwan, "Cyberstalking versus off-line stalking in a forensic sample", *Psychology, Crime & Law* (2014): 6, doi: 10.1080/1068316X.2014.893334

⁸⁵ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 82.

διενεργείται μέσω γραπτών ή διαδικτυακών μηνυμάτων ή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή γενικότερα η καταδίωξη μέσω του διαδικτύου. Η καταδίωξη αυτή εντοπίζεται σε επαναλαμβανόμενα περιστατικά, τα οποία μεμονωμένα θα μπορούσαν μιν να είναι ενδεχομένως ακίνδυνες πράξεις, αλλά συνολικά κρίνεται πως θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την αίσθηση ασφάλειας του θύματος και να προκαλέσουν αγωνία, φόβο ή αναστάτωση. Οι πράξεις αυτές δύνανται να περιλαμβάνουν: α) την αποστολή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, γραπτών μηνυμάτων (SMS) ή στιγμιαίων μηνυμάτων που είναι προσβλητικά ή απειλητικά, β) την ανάρτηση προσβλητικών σχολίων σχετικά με το θύμα στο διαδίκτυο, ή/και γ) τη δημοσίευση προσωπικών φωτογραφιών ή βίντεο του θύματος στο διαδίκτυο ή μέσω κινητού τηλεφώνου. Μάλιστα, οι εν λόγω πράξεις πρέπει να διαπράττονται επανειλημμένα και από το ίδιο άτομο.

Περαιτέρω, με τον Ν. 4531/2018, που κύρωσε και ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, η πρώτη παράγραφος του άρθρου 333 του Ελληνικού ΠΚ⁸⁶, κατ' εντολή του άρθρου 34 της Σύμβασης, τροποποιήθηκε και περιλαμβάνει πια τόσο το αδίκημα της μη εμφανούς παρακολούθησης ή παρενόχλησης/παρενοχλητικής παρακολούθησης (Stalking) όσο και της διαδικτυακής παρενοχλητικής καταδίωξης. Συγκεκριμένα, κατά την πρώτη παράγραφο του άρθρου 333 ΠΚ: «1. Όποιος προκαλεί σε άλλον τρόμο ή ανησυχία απειλώντας αυτόν με βία ή άλλη παράνομη πράξη ή παράλειψη, τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα έτος ή χρηματική ποινή. Με την ποινή του προηγούμενου εδαφίου τιμωρείται και όποιος, χωρίς απειλή βίας ή άλλης παράνομης πράξης, προκαλεί σε άλλον τρόμο ή ανησυχία με την επίμονη καταδίωξη ή παρακολούθησή του, όπως ιδίως με την επιδίωξη διαρκούς επαφής με τη χρήση τηλεπικοινωνιακού ή ηλεκτρονικού μέσου ή με επανειλημμένες επισκέψεις στο οικογενειακό, κοινωνικό ή εργασιακό περιβάλλον αυτού, παρά την εκφρασμένη αντίθετη βούλησή του.».

Τα εν λόγω αδικήματα έχουν μορφή πλημμεληματικού χαρακτήρα και οι πιθανοί δράστες τους απειλούνται με ποινή φυλάκισης έως ένα έτος ή χρηματική ποινή. Βασικό στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του ως άνω υπό στοιχείο β' αδικήματος είναι η παρενοχλητική συμπεριφορά του δράστη, η οποία δύναται να εκφράζεται με κάποιον από τους τρόπους που ενδεικτικά παρατίθενται στη διάταξη, η πρόκληση τρόμου ή ανησυχίας αλλά και η εκφρασμένη αντίθετη βούληση του θύματος και άρα, η γνώση αυτής από τον πρώτο. Αυτό

⁸⁶ ΠΚ 333, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

που ακόμη εκκρεμεί, είναι η θέση του Έλληνα Νομοθέτη σχετικά με την περιπτώσιολογία του ως άνω πλημμελήματος. Ενδιαφέρουσα περιπτώσιολογία αποτελεί αυτή του Αγγλικού Δικαίου, κατά την οποία: «Το Διαδίκτυο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για διάφορους σκοπούς που σχετίζονται με το *Stalking*, όπως παραδείγματος χάριν για α) τον εντοπισμό των προσωπικών στοιχείων του θύματος, β) την επικοινωνία με το θύμα, γ) την παρακολούθηση του θύματος, δ) την κλοπή των στοιχείων ταυτότητας του θύματος, όπως η εγγραφή του σε υπηρεσίες, η αγορά αγαθών και υπηρεσιών στο όνομά του, ε) τη δυσφήμιση του θύματος, στ) τη διενέργεια “ηλεκτρονικού σαμποτάζ” όπως είναι το *Spart* και η αποστολή κακόβουλων ιών και ζ) την εξαπάτηση άλλων χρηστών του διαδικτύου και την ώθησή τους προς παρενόχληση ή απειλή ενός θύματος.».⁸⁷

3.1.2. Διαδικτυακή παρενόχληση (*Cyber Harassment*)

Η διαδικτυακή παρενόχληση είναι μια μορφή έμφυλης ψηφιακής βίας που διαπράττεται κυρίως μέσω μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και μηνυμάτων κειμένου, τα οποία δύνανται να περιλαμβάνουν -όχι εξαντλητικά- ανεπιθύμητο περιεχόμενο ή/και τη δημοσίευση ψευδών προσωπικών πληροφοριών. Συγκεκριμένα, εκδηλώνεται γενικά με ενέργειες έμφυλης παρενόχλησης, όπως είναι ο σεξουαλικός εξαναγκασμός και οι ακατάλληλες ή προσβλητικές πράξεις ανεπιθύμητης σεξουαλικής προσοχής, που λαμβάνουν χώρα στα μέσα και τις εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης, δηλαδή μέσω μιας εικονικής κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Επιπλέον, το περιβάλλον εντός του οποίου εμφανίζονται τέτοιες ανεπιθύμητες συμπεριφορές επεκτείνεται και στα δημόσια φόρουμ, τα δωμάτια συνομιλίας, τις ιδιωτικές συνομιλίες μέσω κινητών συσκευών, τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή/και σε διαδικτυακές ιστοσελίδες με πιθανό περιεχόμενο τη ρητορική μίσους.

Κατά το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων⁸⁸, η διαδικτυακή παρενόχληση μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορους τρόπους και ενδέχεται να περιλαμβάνει: α) ανεπιθύμητα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με σεξουαλικό περιεχόμενο, γραπτά (ή διαδικτυακά)

⁸⁷ Ανθή Αργυρίου, «Αδικήματα που σχετίζονται με τις έμφυλες διακρίσεις και τελούνται μέσω διαδικτύου – *Cyber Stalking* & Διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση (α' μέρος)», DATAWO, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022,

<https://www.datawo.org/el/2021/01/28/%ce%b1%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%ae%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-%cf%80%ce%bf%cf%85-%cf%83%cf%87%ce%b5%cf%84%ce%af%ce%b6%ce%bf%ce%bd%cf%84%ce%b1%ce%b9-%ce%bc%ce%b5-%cf%84%ce%b9%cf%82-%ce%ad%ce%bc%cf%86%cf%85/>

⁸⁸ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 82.

μηνύματα, β) ανάρμοστες ή προσβλητικές προτάσεις σε ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης ή σε διαδικτυακά δωμάτια συζήτησης, γ) απειλές για σωματική ή/και σεξουαλική βία μέσω μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, γραπτών (ή διαδικτυακών) μηνυμάτων και δ) λεκτικό μίσος που εκφράζεται με γλώσσα που δυσφημεί, προσβάλλει, απειλεί ή στοχοποιεί ένα άτομο με κριτήριο την ταυτότητά του (φύλο) και άλλα γνωρίσματα (όπως ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή η αναπηρία).

Μία χαρακτηριστική έκφανση της διαδικτυακής παρενόχλησης και συγκεκριμένα αυτής που λαμβάνει χώρα μέσω εικόνας, αποτελεί το «abusive sexting»⁸⁹, δηλαδή η αποστολή μηνυμάτων, φωτογραφιών, ηχητικών αρχείων ή/και βίντεο ερωτικού περιεχομένου χωρίς τη συναίνεση του αποδέκτη του εν λόγω σεξουαλικού υλικού. Να σημειωθεί πως όσον αφορά τη διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση μέσω εικόνας κρίνεται σημαντικός ο διαχωρισμός, ανάλογα με την ηλικία των ατόμων που ανταλλάσσουν οπτικοακουστικό υλικό με σεξουαλικό περιεχόμενο. Ειδικότερα, όταν τα άτομα είναι ενήλικα και συναινούν στην ανταλλαγή αυτών των μηνυμάτων και υλικού αλλά και στην δημοσιοποίησή τους σε τρίτα άτομα, δεν συντρέχει κάποια αξιόποινη πράξη. Ωστόσο, εάν δεν υπάρχει συναίνεση για την ανταλλαγή τέτοιων μηνυμάτων ή/και για τη δημοσιοποίησή τους σε τρίτους, συντρέχει η περίπτωση της διαδικτυακής σεξουαλικής παρενόχλησης μέσω εικόνας. Από την άλλη, όταν έστω και το ένα άτομο είναι ανήλικο, συντρέχει η περίπτωση τόσο της σεξουαλικής παρενόχλησης όσο και της παιδικής πορνογραφίας.

3.1.3. Μη συναινετική/εκδικητική πορνογραφία (Revenge porn)

Η εκδικητική πορνογραφία, ως κοινωνικό φαινόμενο, ήρθε στο προσκήνιο περί τα έτη 2012 και 2013, μέσω της σύλληψης του Αμερικανού Hunter Moore (Χάντερ Μουρ)⁹⁰, που δημιούργησε και διηύθυνε τον ιστότοπο IsAnyoneUp.Com, ενθαρρύνοντας άνδρες να μοιράζονται γυμνές φωτογραφίες γυναικών, μαζί με τα ονόματα, την ηλικία, την τοποθεσία τους αλλά και υπερσυνδέσμους προς τα προφίλ τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Μάλιστα, ο όρος «εκδικητική πορνογραφία», σύμφωνα με μερίδα της θεωρίας, ο όρος είναι πολύ στενός, δεν περιγράφει επαρκώς και ορθά το φαινόμενο και στρέφει την προσοχή

⁸⁹ Ricardo Barroso, Eduarda Ramião, Patrícia Figueiredo and Alexandra M. Araújo, “Abusive Sexting in Adolescence: Prevalence and Characteristics of Abusers and Victims”, *Frontiers in Psychology*, 12 (2021): 1-3, doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.610474>

⁹⁰ “Revenge porn purveyor Hunter Moore is sentenced to prison”, *The Washington Post*, access 12 May 2022, <https://www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2015/12/03/revenge-porn-purveyor-hunter-moore-is-sentenced-to-prison/>

περισσότερο στο θύμα -που κάτι θα έκανε για να το «εκδικείται» ο δράστης- και στην ηθική του συγκρότηση, αφού αυτό απεικονίζεται σε «πορνογραφικό» υλικό που ορισμένες περιπτώσεις έχει παραχθεί με τη συγκατάθεσή του, παρά στον ίδιο το δράστη ή στην αποδοκιμαστέα πράξη καθαυτή⁹¹.

Τα τελευταία χρόνια, μέσα ενημέρωσης στην ΕΕ και τις ΗΠΑ αναφέρουν πολλές περιπτώσεις γυναικών θυμάτων εκδικητικής πορνογραφίας, πολλές από τις οποίες αυτοκτόνησαν. Έρευνες, μάλιστα, δείχνουν ότι έως και το 90% των θυμάτων είναι γυναίκες και ο αριθμός των περιπτώσεων ολοένα και αυξάνεται. Ραγδαία, επίσης, είναι και η αύξηση ιστοτόπων αφιερωμένων στην κοινή χρήση πορνογραφικών πράξεων εκδίκησης, όπου οι χρήστες μπορούν να ανεβάζουν εικόνες καθώς και προσωπικές πληροφορίες των θυμάτων, με τελευταία περίπτωση αυτή της πλατφόρμας Chatpic.org⁹², στην Ελλάδα, όπου τον Δεκέμβριο του 2020 έγινε ευρέως γνωστή, όταν ήρθαν στο φως καταγγελίες γυναικών που βρήκαν τις φωτογραφίες τους στον ως άνω ιστότοπο, ενώ η πρώτη μήνυση έχει ήδη κατατεθεί στα Ελληνικά Δικαστήρια. Επιπλέον, και μέχρι πρόσφατα, ένας από τους πιο δημοφιλείς παγκόσμιους ιστότοπους πορνό, το «Pornhub», είχε ανηρτημένα στην πλατφόρμα του βίντεο γυναικών χωρίς τη συγκατάθεσή τους, ενώ μετά από αναφορές στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, δεσμεύτηκε να τερματίσει την πρακτική και να βελτιώσει τον έλεγχο της πλατφόρμας του⁹³.

Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της βίας στον κυβερνοχώρο είναι η υψηλή δύναμη διάδοσης. Με ένα κλικ, δηλαδή, το μήνυμα ή η φωτογραφία μπορεί να διανεμηθεί σε εκατομμύρια ανθρώπους και να κυκλοφορεί, έτσι, είκοσι τέσσερις ώρες την ημέρα, επτά ημέρες την εβδομάδα, χωρίς να προσφέρει ανάπαυλα στα θύματα. Εντούτοις, θα πρέπει να σημειωθεί πως τα μισά από τα θύματα βιώνουν, παράλληλα, φυσική και ψυχολογική βία με αποτέλεσμα η εξ αποστάσεως ασκούμενη βία να μετατρέπεται σε βία εγγύτητας.⁹⁴ Η ανάρτηση και διάδοση σεξουαλικού περιεχομένου μέσω Διαδικτύου και κινητών τηλεφώνων

⁹¹ Γιάννης Ναζίρης, «Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 686/2021 - Η ποινική αντιμετώπιση της γενετήσιας Διαπόμπευσης», *ΠοινΔικ*, 2/2022: σελ. 260 - 270

⁹² «Στην Εισαγγελία φάκελος της ατιμώρητης μέχρι σήμερα σεξουαλικής κακοποίησης μέσω οθόνης», ThePressProject, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022, <https://thepressproject.gr/stin-eisangeleia-fakelos-tis-atimoritis-mechri-simera-sexoualikis-kakopoiisis-meso-othonis/>

⁹³ “World’s biggest porn site under fire over rape and abuse videos”, The Guardian, access 12 May 2022, <https://www.theguardian.com/global-development/2020/mar/09/worlds-biggest-porn-site-under-fire-over-videos-pornhub>

⁹⁴ Βλ. υποσημείωση υπ’ αριθμόν 61, σελ. 37-38.

επηρεάζει τα θύματα με τέτοιο αποσταθεροποιητικό τρόπο που τους προκαλούν άγχος, κρίσεις πανικού, έλλειψη αυτοεκτίμησης, προσωπικό αίσθημα ντροπής και ταπείνωσης, απώλεια εργασίας και, κυρίως, κανονικοποιούν τον φόβο επανειλημμένης θυματοποίησής τους στο μέλλον.

Ειδικότερα, και σύμφωνα με Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων⁹⁵, η μη συναινετική πορνογραφία επιμερίζεται στη διαδικτυακή διανομή φωτογραφιών ή βίντεο σεξουαλικού περιεχομένου χωρίς τη συναίνεση του ατόμου που πρωταγωνιστεί σε αυτά. Να σημειωθεί, επιπλέον, πως η δημιουργία του υλικού είναι πιθανό να είναι συναινετική -πράξη ουδόλως μεμπτή και κακώς κατακριτέα από την κοινή γνώμη-, ενώ, η πράξη της διανομής προσωπικού και σεξουαλικού υλικού να είναι εκείνη που λαμβάνει χώρα δίχως την πραγμάτωση της ελεύθερης βούλησης των θυμάτων.

Ο δράστης είναι συχνά οιοσδήποτε πρώην σύντροφος, ο οποίος απέκτησε εικόνες ή βίντεο κατά τη διάρκεια της προηγούμενης σχέσης του με το θύμα και στοχεύει στον δημόσιο εξευτελισμό του, εκδικούμενος τις περισσότερες φορές για το τέλος της σχέσης. Παρ' όλα αυτά, οι δράστες δεν είναι κατ' ανάγκη σύντροφοι ή πρώην σύντροφοι και το κίνητρο δεν είναι πάντα η εκδίκηση. Οι εικόνες ενδέχεται να υποκλαπούν από τον υπολογιστή, τους λογαριασμούς μέσω κοινωνικής δικτύωσης ή το τηλέφωνο του θύματος και μπορεί να χρησιμοποιηθούν με σκοπό την πρόκληση πραγματικής βλάβης στην πραγματική ζωή του στόχου ή την αποκόμιση κερδών μέσω εκβιασμού του θύματος. Παράλληλα, από τη στιγμή που το ιδιωτικό περιεχόμενο αναρτηθεί και διατεθεί στην κοινότητα των διαδικτυακών χρηστών μέσω ηλεκτρονικών συσκευών και εφαρμογών μηνυμάτων κοινωνικής δικτύωσης, καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο τόσο να αφαιρεθεί το εν λόγω υλικό, όσο και να εντοπιστεί ο δράστης.

Βασικό πλαίσιο προστασίας αναφορικά με την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του θιγόμενου προσώπου, αποτελεί ο Ευρωπαϊκός Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων (GDPR) και οι ποινικές διατάξεις αυτού, όπως οι τελευταίες αποτυπώνονται στο άρθρο 38 του Ν. 4624/2019. Το συγκεκριμένο αδίκημα δύναται να συρρέει με αυτό της δυσφήμισης του θιγόμενου προσώπου, αφού προσβάλλονται διαφορετικά έννομα αγαθά, στο μεν πρώτο η ιδιωτική ζωή του προσώπου, στο δε δεύτερο, η τιμή και η υπόληψή του. Επίσης, δύναται να συρρέει και με τα αδικήματα της απειλής, ή της

⁹⁵ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 82.

εκβίασης.⁹⁶ Παράλληλα, εν ισχύ βρίσκεται και το δικαίωμα διαγραφής του άρθρου 17 του Ευρωπαϊκού Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων (GDPR), επιτρέποντας στους χρήστες του διαδικτύου να μεταβούν απευθείας σε μια πλατφόρμα και να ζητήσουν τη διαγραφή ανακριβών, ανεπαρκών, άσχετων ή υπερβολικών προσωπικών πληροφοριών. Ωστόσο, μολονότι το εν λόγω δικαίωμα διαγραφής παρέχει ορισμένες εγγυήσεις προστασίας, καθίσταται ιδιαίτερος δύσκολο να εφαρμοστεί στην πράξη για τις περιπτώσεις εκδικητικής πορνογραφίας, μιας και η διαδικασία είναι χρονοβόρα, με υψηλό κόστος και εξαρτάται από την προθυμία του ιστότοπου για το εάν θα συνεργαστεί, προκειμένου να κατεβάσει το παράνομα δημοσιευμένο υλικό.⁹⁷

Μολαταύτα, τη λύση στον φαύλο κύκλο των προσπαθειών νομοθετικής προστασίας της μη συναινετικής πορνογραφίας έρχεται να δώσει ο Ν. 4947/2022 με το άρθρο 38, προσθέτοντας στον Ελληνικό ΠΚ τη διάταξη υπ' αριθμόν 346 με τίτλο «Εκδικητική πορνογραφία», το περιεχόμενο της οποίας είναι επί λέξει:

«1. Όποιος χωρίς δικαίωμα κοινολογεί σε τρίτο πρόσωπο ή αναρτά σε κοινή θέα, πραγματική, αλλοιωμένη ή σχεδιασμένη εικόνα ή κάθε είδους οπτικό ή οπτικοακουστικό υλικό, στο οποίο αποτυπώνεται μη δημόσια πράξη άλλου που αφορά στη γενετήσια ζωή του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) ετών και χρηματική ποινή.

2. Όποιος απειλεί άλλον ότι θα τελέσει τις πράξεις της παρ. 1 τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός (1) έτους. Αν ο υπαίτιος της πράξης του προηγούμενου εδαφίου εξαναγκάζει άλλον σε πράξη ή παράλειψη ή ανοχή για την οποία αυτός δεν έχει υποχρέωση, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών.

3. Με κάθειρξη έως οκτώ (8) έτη και χρηματική ποινή τιμωρείται η πράξη της παρ. 1 αν τελείται:

α) με ανάρτηση στο διαδίκτυο ή σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης με αόριστο αριθμό αποδεκτών,

⁹⁶ Ισμήνη Λέντζου, «Revenge porn: Τι είναι και τι προβλέπει ο νόμος – Αναλύει για το dikastiko.gr ο δικηγόρος Αγαμέμνων Τάτσης», Dikastiko.gr, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022, https://www.dikastiko.gr/eidhsh/revenge-porn-ti-einai-kai-ti-provlepei-o-nomos-analyei-gia-to-dikastiko-gr-o-dikigoros-agamemnon-tatsis/?fbclid=IwAR17OUXyvq6Y-B_wZXBIRCG1YFqRWyg4ieDc5KyeawB2d7x1m68oJrk5S8o

⁹⁷ «Μορφές έμφυλης βίας στην ψηφιακή εποχή- Υλικό από την 1η DATAWO εκδήλωση», DATAWO, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022, <https://www.datawo.org/el/2021/07/16/%ce%bc%ce%bf%cf%81%cf%86%ce%ad%cf%82-%ce%ad%ce%bc%cf%86%cf%85%ce%bb%ce%b7%cf%82-%ce%b2%ce%af%ce%b1%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%cf%88%ce%b7%cf%86%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%ae-%ce%b5%cf%80%ce%bf/>

β) από ενήλικο και αφορά σε ανήλικο,

γ) σε βάρος νυν ή πρώην συζύγου ή συντρόφου του υπαιτίου ή σε βάρος προσώπου που συνοικεί με αυτόν ή έχει μαζί του σχέση εργασίας ή υπηρεσίας ή βρίσκεται υπό την επιμέλεια ή την προστασία του ή δεν μπορεί να υπερασπίσει τον εαυτό του,

δ) με σκοπό να προσπορίσει ο υπαίτιος στον εαυτό του ή σε άλλον περιουσιακό όφελος.

4. Αν κάποια από τις πράξεις των προηγούμενων παραγράφων οδήγησε το θύμα σε απόπειρα αυτοκτονίας επιβάλλεται κάθειρξη και χρηματική ποινή. Αν η πράξη του προηγούμενου εδαφίου οδήγησε στο θάνατο επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή»

Η παρούσα διάταξη, όπως έχει προστεθεί στον ΠΚ, ήδη από την πρώτη παράγραφο, ξεκινά με την εμφανώς περιοριστική φράση «χωρίς δικαίωμα», δημιουργώντας ερμηνευτικές ανησυχίες, καθώς τις περισσότερες φορές ο δράστης που διακινεί το συγκεκριμένο υλικό, το κατέχει αφού προηγουμένως το έχει μοιραστεί μαζί του το θύμα με τη συναίνεσή του. Αναγιγνώσκοντας τη δεύτερη παράγραφο της ΠΚ 346, φαίνεται να εμπίπτουν σε αυτή περιστατικά σεξουαλικού εκβιασμού, όπως αναλύονται παρακάτω. Τέλος, μία ακόμη νομοθετική αβλεψία παρατηρείται στο στοιχείο β) της τρίτης παραγράφου της ΠΚ 346, όπου ορίζεται πως η τέλεση της πράξης της παραγράφου 1 από ενήλικο σε βάρος ανηλίκου συνιστά επιβαρυντική περίπτωση, ενώ το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας προβλέπεται ήδη και τιμωρείται στην ΠΚ 348Α, η δεύτερη παράγραφος της οποίας ορίζει τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή ή του διαδικτύου ως επιβαρυντική περίπτωση.

3.1.4. Διαδικτυακός εκφοβισμός (Cyber bullying)

Διαδικτυακός εκφοβισμός είναι η εκδήλωση διαδικτυακής βίας που απεικονίζει τον εκφοβισμό που λαμβάνει χώρα κάτω από σκοπούμενες και επαναλαμβανόμενες λεκτικές ή ψυχολογικές επιθέσεις και παρενοχλήσεις προκαλούμενες μέσω των ΤΠΕ και οι οποίες πραγματοποιούνται από ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων εναντίον άλλων. Χαρακτηριστικό, δηλαδή, του διαδικτυακού εκφοβισμού είναι η χρήση της τεχνολογίας για τον εκφοβισμό ενός ατόμου ή μιας ομάδας με σκοπό να τους κατατροπώσει κοινωνικά, ψυχολογικά ή/και σωματικά. Είναι πιθανότερο να συμβεί μεταξύ νέων, ενώ τα κορίτσια πολύ συχνότερα

βιώνουν τακτικές του, όπως η παρενόχληση και ο αποκλεισμός με βάση το φύλο, με την φήμη τους να επηρεάζεται περισσότερο σε σύγκριση με τους άνδρες συνομήλικούς τους⁹⁸.

Πραγματοποιείται μέσω ψηφιακών συσκευών όπως είναι τα κινητά τηλέφωνα και οι κάθε είδους υπολογιστές, μέσω μηνυμάτων κειμένου και εφαρμογών ή μέσω διαδικτύου σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, φόρουμ ή πλατφόρμες επιγραμμικής (Online) ζωντανής (Live) σύνδεσης όπως είναι αυτές των παιχνιδιών, όπου τα άτομα δύνανται να συμμετάσχουν ή να μοιραστούν περιεχόμενο. Ο διαδικτυακός εκφοβισμός περιλαμβάνει την αποστολή, δημοσίευση ή κοινή χρήση αρνητικού, επιβλαβούς, ψευδούς ή κακού περιεχομένου σε βάρος άλλου⁹⁹. Πρόκειται για ένα σύνολο επιθέσεων που διαπράττονται μέσω ηλεκτρονικών ή ψηφιακών μέσων με σκοπό να προκαλέσουν βλάβη, κοροϊδία, προσβολή, απειλή, συκοφαντία του θύματος, λεκτικές ή/και σωματικές επιθέσεις κατά την καταγραφή του περιστατικού σε φορητή συσκευή και την ανάρτησή της είτε σε ιδιωτικές είτε σε δημόσιες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης και σε εφαρμογές άμεσων μηνυμάτων μαζί με υποτιμητικά σχόλια.

Καθίσταται εμφανές πως ο διαδικτυακός εκφοβισμός διαφέρει από τον εκφοβισμό που λαμβάνει χώρα διά ζώσης, καθώς ο πρώτος ενθαρρύνει τους θύτες, κάνοντάς τους να αισθάνονται λιγότερο υπεύθυνοι για τις πράξεις που διαπράττουν εξ αποστάσεως και όχι σε πραγματική αλληλεπίδραση, αλλά και παρέχοντάς τους την ευκαιρία να στοχοποιήσουν ένα μεγαλύτερο κοινό, δεδομένης της ταχύτητας και της αμεσότητας των πληροφοριών που μοιράζονται και αναρτούν στο διαδίκτυο. Δεν πρέπει να λησμονηθεί πως οι επιθέσεις διαδικτυακού εκφοβισμού υποβοηθούνται και από τους λεγόμενους «παρευρισκόμενους», δηλαδή από τρίτα πρόσωπα που, κατά τη διάρκεια τέτοιων επεισοδίων, καταγράφουν τη σκηνή για να τη μοιραστούν αργότερα σε ψηφιακές πλατφόρμες, συμμετέχοντας, έτσι, στη διάπραξη του εν λόγω αδικήματος με την ενίσχυση της συμπεριφοράς του δράστη.

⁹⁸ Emma Louise Backe, Pamela Lilleston and Jennifer McCleary-Sills, "Networked Individuals, Gendered Violence: A Literature Review of Cyberviolence, *VIOLENCE AND GENDER* 5(3) (2018): 137-138, doi: 10.1089/vio.2017.0056

⁹⁹ Kanika Panwar, Vikas Kr. Sihag, "Changing forms of Cyber Violence against Women and Girls", *The Indian Police Journal*, 67(4) (2020): 114-115, https://www.researchgate.net/publication/352553427_Changing_forms_of_Cyber_Violence_against_Women_and_Girls

3.1.5. Σεξουαλικός εκβιασμός (Sextortion)

Σεξουαλικό εκβιασμό ή εκβιασμό βάσει υλικού σεξουαλικού περιεχομένου ως εκδήλωση βίας στον κυβερνοχώρο, αποτελεί η πραγματική κατάσταση κατά την οποία ένα άτομο απειλεί ότι θα δημοσιεύσει φωτογραφίες με σεξουαλικό περιεχόμενο ενός άλλου ατόμου εάν το τελευταίο δεν προβεί στην εκπλήρωση ποικίλων απαιτήσεων του πρώτου. Ειδικότερα, πρόκειται για τη μη συναινετική, κακόβουλη και -στις περισσότερες περιπτώσεις- εγκληματικά υποκινούμενη διανομή σεξουαλικών εικόνων του θύματος μέσω οιαδήποτε ψηφιακών μέσων. Η συγκεκριμένη εγκληματική πράξη διενεργείται όταν οι θύτες απειλούν να διαρρεύσουν σεξουαλικές εικόνες για να εξαναγκάσουν τα θύματα να παράσχουν πρόσθετο υλικό ή/και να συμμετάσχουν σε οποιαδήποτε σεξουαλική δραστηριότητα ή/και να συμφωνήσουν με κάθε είδους απαιτήσεις των εκάστοτε δράστών, ακόμα κι αν η έκθεση της εικόνας στον ψηφιακό κόσμο δεν συμβεί ποτέ στην πραγματικότητα¹⁰⁰.

Οι διακινητές μπορούν να αποκτήσουν αυτές τις εικόνες με διάφορα μέσα, είτε έχοντας μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε μια συσκευή αποθήκευσης τέτοιων δεδομένων ή αποθηκεύοντας μία τέτοια εικόνα χωρίς τη συγκατάθεση του εκβιαζόμενου. Η επίμαχη εικόνα μπορεί να σταλεί και από τα ίδια τα θύματα εν αγνοία τους ή ακόμη και εν γνώσει τους, σε περιπτώσεις που έχει προηγηθεί συζήτηση ερωτικού περιεχομένου ανάμεσα σε δράστη και θύμα, πράξη που σε καμία περίπτωση δεν εκφράζει τη συναίνεσή του για μετέπειτα χρήση του συγκεκριμένου αρχείου από τον αποδέκτη.

Ειδικότερα, οι τεχνικές που χρησιμοποιούν οι θύτες είναι διάφορες και πολύ αποτελεσματικές. Κατά πρώτον, δημιουργούν ψεύτικους λογαριασμούς σε διαδικτυακές πλατφόρμες και τα διαδικτυακά προφίλ τους διαμορφώνονται ανάλογα με τον εκάστοτε στόχο που θέτουν. Στη συνέχεια, έρχονται σε επικοινωνία με το θύμα, κερδίζουν την εμπιστοσύνη του βήμα προς βήμα, χτίζοντας μια «εικονική» διαπροσωπική σχέση μαζί του και περιμένουν καρτερικά την αποστολή υλικού σεξουαλικού περιεχομένου από αυτό. Επιπλέον, μία άλλη μέθοδος είναι το hacking: στο 45% των περιπτώσεων, οι δράστες απέκτησαν σεξουαλικές εικόνες των θυμάτων χωρίς τη γνώση ή τη συγκατάθεσή τους. Αυτό καθίσταται εφικτό όταν ο δράστης παραβιάζει το δίκτυο ασφαλείας ηλεκτρονικού υπολογιστή ή/και κινητού τηλεφώνου μέσω διαφορετικών μεθόδων, όπως για παράδειγμα

¹⁰⁰ Janis Wolak, David Finkelhor, Wendy Walsh, and Leah Treitman, "Sextortion of Minors: Characteristics and Dynamics", *Journal of Adolescent Health* 62 (2018): 72-73, doi: <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.08.014>

η εγκατάσταση ενός προγράμματος κακόβουλου λογισμικού. Μετά από αυτό, ο εγκληματίας θα αποκτήσει πρόσβαση σε προσωπικά αρχεία, όπως φωτογραφίες, βίντεο, επαφές και σημαντικές λεπτομέρειες για το θύμα. Ακόμη περισσότερο, ο θύτης δύναται να έχει πρόσβαση στην κάμερα της συσκευής του θύματος και να το καταγράψει ή/και να τραβήξει φωτογραφίες αυτού. Σε άλλες περιπτώσεις, οι δράστες βιντεοσκοπούν και ηχογραφούν συνεδρίες κάμερας χωρίς τη γνώση ή τη συγκατάθεση του θύματος, δημιουργούν ψεύτικες εικόνες ή χρησιμοποιούν πραγματικές εικόνες που όμως έχουν υποστεί επεξεργασία από αυτούς (photoshop), ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που αποκτούν το συγκεκριμένο υλικό από άλλα άτομα, που διαμοιράστηκαν το τελευταίο είτε οικειοθελώς είτε οι δράστες το έλαβαν με παράνομα μέσα¹⁰¹.

Να σημειωθεί πως πρέπει να γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ του σεξουαλικού εκβιασμού και του Sexting. Το τελευταίο αναφέρεται στην αποστολή ερωτικών μηνυμάτων κειμένου, φωτογραφιών και βίντεο χρησιμοποιώντας το κινητό τηλέφωνο και αποτελεί μία ενέργεια που λαμβάνει χώρα με τη συναίνεση όλων των μερών που εμπλέκονται στην συγκεκριμένη επικοινωνία, ενώ, στον σεξουαλικό εκβιασμό ουδεμία συγκατάθεση υπάρχει. Η μόνη σύνδεση μεταξύ αυτών των δύο εντοπίζεται στη σχέση μέσου προς σκοπό που έχουν, μιας και το Sexting διευκολύνει τον σεξουαλικό εκβιασμό¹⁰².

3.1.6. Η κακόβουλη διαρροή προσωπικών δεδομένων (Doxing)

Η κακόβουλη διαρροή προσωπικών δεδομένων ή αλλιώς doxing, αποτελεί μία μορφή κατάχρησης του Διαδικτύου, που εκδηλώνεται με τη δημοσίευση και την αποκάλυψη στον Ψηφιακό Κόσμο προσωπικών πληροφοριών και ευαίσθητων δεδομένων του θύματος με κακόβουλες προθέσεις, με συνέπεια την παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα και του απορρήτου. Ο όρος «doxing» προέρχεται από τη φράση «dropping documents ή dropping dox to someone», δηλαδή από την ενέργεια της απόθεσης εγγράφων σε βάρος κάποιου ατόμου, που ήταν μια μορφή εκδίκησης στην κουλτούρα των παράνομων χάκερ της δεκαετίας του 1990 και η οποία περιλάμβανε την αποκάλυψη της ταυτότητας των ανθρώπων που ενθάρρυναν την ανωνυμία.

¹⁰¹ Ioana Veronica Humelnicu, "SEXTORTION – THE NEWEST ONLINE THREAT", *AGORA International Journal of Administration Sciences* 4 (2016): 7-8, <http://univagora.ro/jour/index.php/aijas/article/view/2994>

¹⁰² Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 100, σελ. 10-11

Το doxing, που μερικές φορές συναντάται και ως «doxxing» ή «d0xing», περιλαμβάνει τη δημοσιοποίηση των προσωπικών στοιχείων κάποιου στο Διαδίκτυο σε μια εύκολα προσβάσιμη μορφή με σκοπό τη δημόσια έκθεσή του, τη διαπόμπευση και την καλλιέργεια του αισθήματος ντροπής σε αυτό. Αυτά τα στοιχεία μπορεί να περιλαμβάνουν πλήρη ονοματεπώνυμα, διευθύνσεις κατοικίας, αριθμούς τηλεφώνου, διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, μοναδικούς αριθμούς ταυτοποίησης που αντιστοιχούν σε κάθε πολίτη (όπως ο ΑΜΚΑ ή ο ΑΦΜ ή οι κωδικοί TAXISNET), επαγγελματικά αρχεία και έγγραφα καθώς και προσωπικές φωτογραφίες του θύματος και προσώπων του περιγύρου του. Κάποιες από αυτές τις λεπτομέρειες μπορεί, μεν, να είναι ήδη διαθέσιμες στο κοινό, ωστόσο σε δύσκολα προσβάσιμες φόρμες ή/και να διανέμονται σε πηγές που είναι έτσι φτιαγμένες, ώστε να αποφεύγεται η ανακάλυψή τους. Τα προσωπικά αυτά στοιχεία δύνανται, επίσης, να είναι κυβερνητικά ή εταιρικά αρχεία που αποκτήθηκαν μέσω παραβιάσεων ασφάλειας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί ακόμη και να έχουν ληφθεί απευθείας από το ίδιο το άτομο, είτε ηθελήμενα είτε εν αγνοία τους. Η κακόβουλη διαρροή προσωπικών δεδομένων μπορεί να συμβεί σε οποιοδήποτε πρόσωπο καθώς το μόνο που χρειάζεται για να γίνει κανείς θύμα της είναι να συνιστά αντικείμενο ενδιαφέροντος για κάποιον άλλο στο Διαδίκτυο.

Το doxing, σύμφωνα με τους θεωρητικούς, διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με τις συνέπειες που ο δράστης θέλει να επιφέρει. Πρώτη και ευρύτερη κατηγορία είναι το Deanonymizing doxing, δηλαδή η κακόβουλη διαρροή προσωπικών πληροφοριών, που σκοπό έχει την αποανωνυμοποίηση του θύματος. Συγκεκριμένα, στην κατηγορία αυτή, ο δράστης διαρρέει πληροφορίες που αποκαλύπτουν την ταυτότητα ατόμου, προηγουμένως ανώνυμου ή γνωστού με ψευδώνυμο, ενώ, μάλιστα, καλύπτει περιπτώσεις όπου η ταυτότητα κάποιου αποκαλύπτεται δημόσια, ανεξάρτητα από το αν έχει σκόπιμα επιδιώξει να αποκρύψει την ταυτότητά του ή όχι. Δεύτερη κατηγορία είναι αυτή του Targeting doxing, δηλαδή η κακόβουλη διαρροή προσωπικών πληροφοριών με σκοπό τη στοχοποίηση ορισμένου προσώπου. Στη συγκεκριμένη κατηγορία, ο δράστης αποκαλύπτει συγκεκριμένες πληροφορίες για ένα άτομο, που επιτρέπουν τον φυσικό εντοπισμό του, αφαιρώντας την ασάφεια γύρω από το πού ζει ή εργάζεται, με κίνδυνο τη σωματική παρενόχλησή του. Συχνά, η δεύτερη κατηγορία αποτελεί δεύτερο στάδιο της πρώτης. Τρίτη και τελευταία κατηγορία είναι το Delegitimizing doxing, δηλαδή η κακόβουλη διαρροή προσωπικών πληροφοριών με σκοπό την υπονόμευση του θύματος. Αναλυτικότερα, στην κατηγορία αυτή, ο θύτης διαρρέει ιδιωτικές πληροφορίες με σκοπό να φαλκιδεύσει την αξιοπιστία, τη φήμη ή/και τον

χαρακτήρα του στόχου-θύματος, συνήθως απεικονίζοντάς το ως παραβάτη ενός κοινωνικού κανόνα.¹⁰³

Τέλος, όσον αφορά το κίνητρο, η κακόβουλη διαρροή προσωπικών δεδομένων μπορεί να υποκινείται από αισθήματα του λεγόμενου «Βιτζιλαντισμού», εκπληρώνοντας την επιθυμία να αποκαλυφθεί η αδιοπραγία οιοδήποτε παραβάτη με σκοπό να λογοδοτήσει. Μπορεί, επίσης, να χρησιμοποιηθεί για να ταπεινώσει, να εκφοβίσει, να απειλήσει ή να τιμωρήσει το στοχοποιημένο θύμα. Αποτελεί, επιπλέον, ένα εργαλείο εκδίκησης στο Διαδίκτυο, όπου όσοι αντιτίθενται στις ενέργειες κάποιου, βρίσκονται αντιμέτωποι με την αποκάλυψη της ταυτότητάς τους και των προσωπικών του πληροφοριών, μετατρέπόμενοι σε έρμαια δημόσιας γελοιοποίησης, παρενόχλησης και ύβρεως.

3.1.7. Η μη συναινετική ηδονοβλεπτική λήψη φωτογραφιών σε δημόσιο χώρο (Creepshot ή Upskirting ή digital Voyeurism) & ο ψηφιακός βιασμός (Cyber rape)

Ο όρος «creepshot» αναφέρεται στην λήψη φωτογραφιών μιας γυναίκας ή ενός ανήλικου κοριτσιού σε δημόσιο χώρο χωρίς τη συγκατάθεσή τους και μάλιστα, εστιάζει σε ερωτογενείς περιοχές, όπως το στήθος, η περιοχή ανάμεσα στα πόδια ή ακόμη και τα ρούχα που καλύπτουν τα σημεία αυτά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η πράξη λήψης της εικόνας εν αγνοία του θύματος και η παραβίαση του απορρήτου που κατοπινά ακολουθεί, είναι αυτό που παρέχει τη σεξουαλική ικανοποίηση, μιας και στη συνέχεια πολύ συχνά το υλικό δημοσιεύεται στο διαδίκτυο, συνοδευόμενο από hashtags, όπως #upskirting.

Σχετικά με την δικαιοσύνη προστασία των θυμάτων, μόλις το 2019, το Ηνωμένο Βασίλειο, κατέστησε παράνομη την παραπάνω πράξη, δίνοντάς της τον όρο «upskirting». Ειδικότερα, το ορίζει ως «μια εξαιρετικά παρεμβατική πρακτική, η οποία συνήθως περιλαμβάνει κάποιον που τραβά μια φωτογραφία κάτω από τα ρούχα ενός άλλου ατόμου χωρίς να το γνωρίζει, με την πρόθεση να δει τα γεννητικά όργανα ή τους γλουτούς του (με ή χωρίς εσώρουχα)».¹⁰⁴

Αναφορικά με τον ψηφιακό (ή εικονικό) βιασμό, αυτός μπορεί να οριστεί ως μια πράξη εξαναγκασμού κάποιου σε άνευ συναινεσεως σεξουαλική πράξη εντός ενός εικονικού περιβάλλοντος. Δύναται να περιλαμβάνει μη συναινετικό άγγιγμα, έκθεση ή χειραγώγηση της αναπαράστασης του χαρακτήρα στον ψηφιακό κόσμο. Μάλιστα, η συμπεριφορά

¹⁰³ David M. Douglas, “Doxing: a conceptual analysis”, *Ethics and Information Technology*, 18 (2016): 203-206, doi: 10.1007/s10676-016-9406-0

¹⁰⁴ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 97.

ποικίλλει ανάλογα με το αν το εν λόγω εικονικό περιβάλλον είναι οπτικό και οι χρήστες του αντιπροσωπεύονται με τη μορφή διαδικτυακών avatar ή αν η αλληλεπίδραση λαμβάνει χώρα με τη μορφή κειμένου. Πρόκειται, εν ολίγοις, για μια πράξη, η οποία αν συνέβαινε στον πραγματικό κόσμο, θα στοιχειοθετούσε την αντικειμενική υπόσταση του βιασμού.¹⁰⁵

Μέχρι στιγμής, δεν υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των θυμάτων ψηφιακού βιασμού, καθώς η έλλειψη βασικών στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης, όπως η διαζώσης επαφή θύματος και θύτη, η πραγματική κατάσταση της συνουσίας ή άλλη ασελγούς πράξης και η έννοια της συναίνεσης στο ψηφιακό περιβάλλον θέτουν εμπόδια και δεσμεύουν τους φυσικούς Δικαστές, μη δίνοντάς τους τη δυνατότητα για διασταλτική ερμηνεία του εν λόγω κανόνα δικαίου. Παρ' όλα αυτά, ο τραυματικός αντίκτυπος που η πράξη αυτή έχει στα θύματα είναι αναντίρροτος.

Στις πιο πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με τον εικονικό βιασμό, το 2020, στην υπόθεση *CrimA 1195/19 Doe vs. State of Israel* το Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ επιβεβαίωσε καταδίκες για βιασμό μέσω εξ αποστάσεως επικοινωνίας. Οι δράστες συνομίλησαν με παιδιά, εφήβους και ενήλικες γυναίκες στο Διαδίκτυο, χρησιμοποιώντας παράλληλα απατηλά και εκβιαστικά μέσα για να χειραγωγήσουν τα τελευταία σε αυνανισμό και αυτοδιείσδυση¹⁰⁶. Περαιτέρω, τον Φεβρουάριο του 2022, μόλις εμφανίστηκε στο προσκήνιο η πλατφόρμα του εικονικού κόσμου Metaverse, γυναίκα κατήγγειλε πως μόλις 60 δευτερόλεπτα μετά την είσοδό της στον ψηφιακό αυτό κόσμο, υπέστη ομαδικό βιασμό από τρία έως τέσσερα ανδρικά avatar, δηλώνοντας παράλληλα πως αυτό που βίωσε έμοιαζε σαν πραγματικό γεγονός, χωρίς διαφοροποιήσεις ουσίας στον δικό της συναισθηματικό κόσμο, λόγω των προηγμένων τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται για την εν λόγω προσομοίωση¹⁰⁷. Εξαιτίας των καταγγελιών αυτών, αποφασίστηκε από τις πλατφόρμες να είναι ενεργοποιημένο από προεπιλογή ένα σύστημα «προσωπικών ορίων», δημιουργώντας, έτσι, ένα αόρατο τείχος

¹⁰⁵ Raslin Saluja, "Concept of virtual rape", iPleaders Blog, access 12 May 2022, <https://blog.iplayers.in/concept-virtual-rape/>

¹⁰⁶ Asaf Harduf, "Rape Goes Cyber: Online Violations of Sexual Autonomy", *University of Baltimore Law Review* 50 (2021): 358-359, 368-369, https://scholarworks.law.ubalt.edu/ublr/vol50/iss3/2?utm_source=scholarworks.law.ubalt.edu%2Fublr%2Fvol50%2Fiss3%2F2&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages

¹⁰⁷ Maya Oppenheim, "Woman reveals 'nightmare' of being 'gang raped' in virtual reality", INDEPENDENT, access 12 May 2022, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/metaverse-gang-rape-virtual-world-b2005959.html>

τριγύρω από το κάθε avatar, εμποδίζοντας τους άλλους χρήστες να πλησιάσουν πολύ κοντά¹⁰⁸.

3.1.8. Σωματεμπορία μέσω διαδικτύου (Online human trafficking)

Η σωματεμπορία μέσω διαδικτύου, αποτελεί ένα πλέον σύνηθες φαινόμενο, κατά το οποίο, ο κυβερνοχώρος χρησιμοποιείται ως μέσο, ως ένα εργαλείο για τη διάπραξη του σοβαρότατου αυτού αδικήματος. Πιο ειδικά, το συγκεκριμένο αδίκημα αναφέρεται στη χρήση του κυβερνοχώρου για α) τη στρατολόγηση θυμάτων, β) τη διαφήμιση θυμάτων, γ) τη διαφήμιση των υπηρεσιών που προσφέρουν τα θύματα ή των οργάνων των θυμάτων και δ) την προσέλκυση πελατών¹⁰⁹.

Ο σύνδεσμος, δηλαδή, μεταξύ του Διαδικτύου και της διάπραξης σωματεμπορίας μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, ήτοι: i) οι στόχοι μπορεί να πέσουν θύματα των διακινητών μέσω ιστοσελίδων και άλλων υπηρεσιών Διαδικτύου εξαπατώντας τα, αναρτώντας ψεύτικες αγγελίες ως πρακτορεία ή/και ιδιώτες, που αναζητούν υπάλληλο στους χώρους των οικιακών εργασιών, της εστίασης ή της μόδας και της τηλεόρασης κ.λπ., ii) τα θύματα που στρατολογούνται με παραδοσιακούς τρόπους ενδέχεται να εξαναγκαστούν να επικοινωνήσουν με πελάτες διαδικτυακά, συμβάλλοντας έτσι, άθελά τους, στην περαιτέρω θυματοποίησή τους και iii) τα θύματα εμπορίας δύνανται να αποτελούν αντικείμενο συναλλαγών ή οι υπηρεσίες τους να διαφημίζονται σε πελάτες μέσω του Διαδικτύου.

Σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας για την σωματεμπορία μέσω διαδικτύου, αυτό περιλαμβάνει την Σύμβαση του ΟΗΕ κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Σύμβαση του Παλέρμο) καθώς και το Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ιδίως γυναικών και παιδιών, το οποίο συμπληρώνει τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Πρωτόκολλο του Παλέρμο).

¹⁰⁸ Adam Smith, "Meta forced to add 'personal boundaries' to the metaverse after woman was sexually harassed in virtual reality", INDEPENDENT, access 12 May 2022, <https://www.independent.co.uk/tech/meta-personal-boundaries-metaverse-sexual-harass-b2007878.html>

¹⁰⁹ Athanassia P. Sykiotou, "Cyber trafficking: recruiting victims of human trafficking through the net", in: C.D. Spinellis, Nikolaos Theodorakis, Emmanouil Billis, George Papadimitrakopoulos (EDS.), *EUROPE IN CRISIS: CRIME, CRIMINAL JUSTICE, AND THE WAY FORWARD* (Athens: Ant. N. Sakkoulas Publications L.P., 2017) pages 1548-1554.

3.1.9. Η σεξιστική ρητορική μίσους (Online hate speech)

Η σεξιστική ρητορική μίσους συνδέεται στενά με τη βία κατά των γυναικών, όπως αποδεικνύεται από την καθημερινή ζωή και τις εμπειρίες των γυναικών και των κοριτσιών σε όλο τον κόσμο. Παρ' όλο που δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός ορισμός της « σεξιστικής ρητορικής μίσους», το Συμβούλιο της Ευρώπης την ορίζει ως «οποιαδήποτε υπόθεση, πεποίθηση, ισχυρισμό, χειρονομία ή πράξη που στοχεύει στην έκφραση περιφρόνησης προς ένα άτομο, με βάση το βιολογικό ή κοινωνικό φύλο ή στη θεώρηση αυτού του ατόμου ως κατώτερο βάσει της σεξουαλικής του διάστασης και η οποία περιλαμβάνει εκφράσεις που διαδίδουν, υποκινούν, προωθούν ή δικαιολογούν μίσος που βασίζεται στο φύλο». Οι εκφράσεις αυτές είναι συνήθως απειλές βιασμού, θανάτου ή/και βασανιστηρίων, προσβλητικά σχόλια για την εμφάνιση, τη σεξουαλικότητα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή τους ρόλους του φύλου αλλά και ψεύτικες φιλοφρονήσεις ή υποτιθέμενα αστεία, χρησιμοποιώντας χιούμορ για να ταπεινώσουν και να γελοιοποιήσουν τον στόχο, τις οποίες, μάλιστα, δέχονται κυρίως οι γυναίκες και τα ανήλικα κορίτσια επειδή φέρουν τα στερεότυπα που επιβάλλονται από την κουλτούρα του βιασμού και της πατριαρχίας¹¹⁰.

Σαν φαινόμενο, η σεξιστική ρητορική μίσους αντιμετωπίζεται συχνά ως ένα αβλαβές και μη σοβαρό ζήτημα και οι γυναίκες καλούνται ρητά ή σιωπηρά να το ανεχτούν. Ωστόσο, όχι μόνο η σεξιστική ρητορική μίσους υπονομεύει την ελευθερία του λόγου για τις θηλυκότητες, αλλά οι ψυχολογικές, συναισθηματικές ή/και σωματικές της επιπτώσεις είναι πραγματικές και σοβαρές. Στόχος της σεξιστικής ρητορικής μίσους είναι ακριβώς να ταπεινώσει και να αντικειμενοποιήσει τις γυναίκες, να υποτιμήσει τις δεξιότητες και τις απόψεις τους, να καταστρέψει τη φήμη τους, να τις κάνει να αισθάνονται ευάλωτες και φοβισμένες, να τις ελέγξει, να τις τιμωρήσει επειδή δεν ακολουθούν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά και να τις κάνει να σωπάσουν μιας και έχει ως αποτέλεσμα να τις φιμώνει εμμέσως, υποχρεώνοντάς τις να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους και να περιορίσουν τις κινήσεις και τη συμμετοχή τους στις διάφορες ανθρωπίνες δραστηριότητες.

Να επισημανθεί πως η προστασία του ατόμου ενάντια στην σεξιστική ρητορική μίσους θεμελιώνεται στα άρθρα 10 και 14 της ΕΣΔΑ καθώς και στα άρθρα 12, 17, 34 και 40 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, ιδίως για θύματα γυναίκες και ανήλικα κορίτσια.

¹¹⁰ "Combating Sexist Hate Speech", Council of Europe's Gender Equality Strategy (2016): 2-3, 5, <https://edoc.coe.int/en/gender-equality/6995-combating-sexist-hate-speech.html> (Access 12 May 2022).

3.1.10. Η παιδική πορνογραφία μέσω διαδικτύου και η διαδικτυακή προσέλκυση ανηλίκων για γενετήσιους λόγους (Online Grooming)

Η παιδική και εφηβική πορνογραφία αποτελεί φαινόμενο που ταλανίζει την παγκόσμια κοινωνία και οι διαστάσεις του διογκώνονται όσο οι τεχνολογικές εξελίξεις προχωρούν και αποκαλύπτουν νέους τρόπους παραγωγής και διακίνησης τέτοιου υλικού αλλά και νέες μεθόδους περίτεχνης απόκρυψης της κατοχής του.

Μέχρι το 1968, ήταν πολύ σπάνιο να συναντήσει κανείς ανηλίκους σε πορνογραφικό υλικό και αυτό, γιατί οι παραγωγοί του συγκεκριμένου υλικού χρησιμοποιούσαν ενήλικους που έμοιαζαν με ανηλίκους και μιμούνταν την αθωότητα των παιδιών. Ωστόσο, ο απλός μιμητισμός της παιδικής συμπεριφοράς σταμάτησε να ικανοποιεί τις ορέξεις των παιδόφιλων προσωπικοτήτων και είχε ως αποτέλεσμα την ροπή των παραγωγών προς την εκμετάλλευση των ανηλίκων, αφού πλέον χρησιμοποιούνται οι τελευταίοι και έτσι, τα ποσοστά κρουσμάτων παιδικής πορνογραφίας αυξήθηκαν ραγδαία. Μέχρι τότε, η παιδική πορνογραφία δεν απασχολούσε την κοινή γνώμη ούτε καν τη νομική σκέψη¹¹¹.

Στην ελληνική έννομη τάξη, το εν λόγω αδίκημα προβλέπεται στο άρθρο 348Α ΠΚ. Σύμφωνα με την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, το αδίκημα της πορνογραφίας ανηλίκων διαπράττει όποιος παράγει, διανέμει, δημοσιεύει, επιδεικνύει, εισάγει στην Επικράτεια ή εξάγει από αυτήν, μεταφέρει, προσφέρει, πωλεί ή με άλλον τρόπο διαθέτει, αγοράζει, προμηθεύεται, αποκτά ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας είτε μέσω πληροφοριακών συστημάτων είτε όχι ή διαδίδει ή μεταδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων. Ως υλικό πορνογραφίας ανηλίκων νοείται η αναπαράσταση ή η πραγματική ή εικονική αποτύπωση, σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα, κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση, καθώς και της πραγματικής ή εικονικής ασελγούς πράξης που διενεργείται από ή με ανήλικο.

Σύμφωνα με την Ελληνική Αστυνομία¹¹², το υλικό πορνογραφίας ανηλίκων, που διακινείται μέσω του Διαδικτύου, μπορεί να έχει τη μορφή φωτογραφιών, βίντεο ή και οποιασδήποτε άλλης μορφής πολυμέσων. Οι πιο διαδεδομένοι τρόποι προμήθειας - διακίνησης του

¹¹¹ Δημήτριος Κιούπης και Αιμιλία Ιωαννίδου, *Η Παιδική Πορνογραφία στο Διαδίκτυο* (Αθήνα: εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2007)

¹¹² "31-03-2020: Στατιστικά στοιχεία - απολογισμός συνολικής δραστηριότητας της Ελληνικής Αστυνομίας για το έτος 2019", Ελληνική Αστυνομία, πρόσβαση 12 Μαΐου 2022, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=93706&Itemid=2425&lang=

συγκεκριμένου υλικού είναι α) η χρήση ειδικών Peer-to-Peer (P2P) προγραμμάτων, τα οποία καθιστούν δυνατή την ανταλλαγή αρχείων μέσω διαδικτύου, β) η αποστολή υλικού πορνογραφίας ανηλίκων μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (email), με τη μορφή της επισύναψης αρχείων, γ) η φιλοξενία υλικού παιδικής πορνογραφίας σε διάφορους δικτυακούς ιστότοπους (forum) περιορισμένης πρόσβασης, καθόσον απαιτείται συνήθως από τον εκάστοτε χρήστη η δημιουργία λογαριασμού -και αναγνωριστικών κωδικών πρόσβασης- για να εισέλθει και δ) η χρήση ειδικών πλατφορμών που εξυπηρετούν τον διαμοιρασμό αρχείων μεταξύ υπολογιστών. Κάθε χρήστης του διαδικτύου κατά την προμήθεια-διακίνηση τέτοιου ψηφιακού υλικού, αφήνει το ψηφιακό του στίγμα με την μορφή της διεύθυνσης IP, η οποία προσδιορίζει μοναδικά την ταυτότητά του, ενώ το τελευταίο διάστημα παρατηρούνται φαινόμενα τεχνικής απόκρυψης της ψηφιακής ταυτότητας των χρηστών με την χρήση εξειδικευμένων προγραμμάτων, γνωστά ως προγράμματα VPN.

Να επισημανθεί πως σύμφωνα με τον Διεθνή Σύνδεσμο Ανοικτών Γραμμών Διαδικτύου INHOPE, κάτω από την «ομπρέλα» του οποίου λειτουργούν 48 Ανοιχτές Γραμμές Καταγγελιών σε 43 χώρες, στο σύνολο των καταγγελιών παιδικής κακοποίησης που λαμβάνει, το 90% από αυτές αφορούν σε παιδιά ηλικίας από 3-13 ετών, ενώ στη συντριπτική πλειοψηφία τους, ήτοι σε ποσοστό 91%, τα θύματα είναι κορίτσια.

Η διαδικτυακή προσέλευση ανηλίκων για γενετήσιους λόγους συνίσταται στη δημιουργία μιας διαδικτυακής καταχρηστικής σχέσης με ένα παιδί, προκειμένου να φέρει το παιδί σε καταστάσεις σεξουαλικής κακοποίησης ή εμπορίας παιδιών. Συχνά, χρησιμοποιείται ο όρος «grooming», δηλαδή «καλλωπισμός», εντούτοις επικρίνεται από τα θύματα, καθώς η λέξη αυτή αποκρύπτει τη διάσταση της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών και «ωραιοποιεί» το φαινόμενο. Στην ελληνική έννομη τάξη, η προσέλευση ανηλίκων για γενετήσιους λόγους προβλέπεται στο άρθρο 348B ΠΚ και στοιχειοθετείται όταν κάποιος προτείνει μέσω πληροφοριακών συστημάτων σε ανήλικο που δεν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε έτη, να συναντήσει τον ίδιο ή τρίτο, με σκοπό να επωφεληθεί σεξουαλικά, είτε με την τέλεση σεξουαλικών πράξεων είτε με την παραγωγή πορνογραφικού υλικού. Όταν η πρόταση αυτή, μάλιστα, ακολουθείται από περαιτέρω πράξεις που οδηγούν σε μία τέτοια συνάντηση, ο δράστης τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή.

Συνήθως, ο δράστης περνά από συγκεκριμένα στάδια στην προσπάθεια του να προσελκύσει τους ανηλίκους. Συγκεκριμένα, αρχικά αναπτύσσει φιλικές σχέσεις με το ανήλικο παιδί, με τη μορφή ανταλλαγής προσωπικών πληροφοριών /φωτογραφιών. Στη συνέχεια, διαμορφώνει τη σχέση με τη δημιουργία στο παιδί της αίσθησης ότι πρόκειται για τον καλύτερό του φίλο. Κατά το κατοπινό στάδιο της εκτίμησης και διαχείρισης του κινδύνου, ο δράστης συλλέγει πληροφορίες για το οικογενειακό περιβάλλον, όπως για παράδειγμα εάν έχει άλλος πρόσβαση στον ηλεκτρονικό υπολογιστή που χρησιμοποιεί ο ανήλικος. Ακολούθως, ο δράστης δημιουργεί ισχυρή σχέση με το θύμα του, ώστε το παιδί να είναι σε θέση να μοιράζεται οποιαδήποτε σκέψη του πρωταρχικά μαζί του και τέλος εισέρχεται στις πρώτες συζητήσεις σεξουαλικού περιεχομένου με σκοπό την υλοποίηση των φαντασιώσεών του.

3.2. Έμφυλη Κυβερνοβία· το ισχύον Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό Νομοθετικό πλαίσιο

Όπως αναλύθηκε σε παραπάνω κεφάλαιο, η προστασία των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών θεσμοθετείται και επιμερίζεται σε ποικίλα διαφορετικά μεταξύ τους Νομοθετήματα ενώ, εξακολουθεί η έλλειψη ενός πλήρους Νομοθετήματος που να αναγνωρίζει και να ορίζει τόσο όλα τα αδικήματα που διαπράττονται σε βάρος τους, όσο και τον τρόπο αντιμετώπισής τους. Τώρα, όσον αφορά τα έμφυλα εγκλήματα του Κυβερνοχώρου, το τοπίο παραμένει ακόμη θολό, καθώς ναι μεν έχει παρατηρηθεί μια προσπάθεια προστασίας των θυμάτων σε θεωρητικό επίπεδο, ωστόσο τα περισσότερα σχετικά αδικήματα δεν είναι αναγνωρισμένα από τις περισσότερες εθνικές έννομες τάξεις, με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην στοιχειοθετείται καν έγκλημα.

Ειδικότερα, στη Διεθνή έννομη τάξη, και έχοντας υπόψη πως η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών και η Διακήρυξη για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών αποτελούν τον πυρήνα και τα βασικότερα εργαλεία της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών, το 2013, η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Γυναικών¹¹³ προέτρεψε, στην 57η σύνοδό της, τις κυβερνήσεις και τους αρμόδιους φορείς «να αναπτύξουν μηχανισμούς για την καταπολέμηση της χρήσης ΤΠΕ και μέσω κοινωνικής δικτύωσης με σκοπό την άσκηση βίας

¹¹³ Commission on the Status of Women, “Elimination and prevention of all forms of violence against women and girls - Agreed Conclusions”, UN WOMEN (2013): 11, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/57/CSW57-AgreedConclusions-A4-en.pdf> (access 12 May 2022)

κατά γυναικών και κοριτσιών, συμπεριλαμβανομένης της κατάχρησης των ΤΠΕ για σεξουαλική παρενόχληση, σεξουαλική εκμετάλλευση, παιδική πορνογραφία και εμπορία γυναικών και κοριτσιών, και αναδύμενες μορφές βίας, όπως η διαδικτυακή καταδίωξη, ο διαδικτυακός εκφοβισμός και οι παραβιάσεις της ιδιωτικής ζωής, που θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των γυναικών και των κοριτσιών». Το 2016, το Ψήφισμα του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ για την προώθηση, την προστασία και την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο διαδίκτυο, επιβεβαίωσε ότι «τα δικαιώματα που έχουν οι άνθρωποι εκτός σύνδεσης πρέπει επίσης να προστατεύονται στο διαδίκτυο», ενώ το Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών για το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή στην ψηφιακή εποχή υπενθύμισε ότι «οι παραβιάσεις και οι καταχρήσεις του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής στην ψηφιακή εποχή μπορεί να επηρεάσουν όλα τα άτομα, μεταξύ άλλων με ιδιαίτερες επιπτώσεις στις γυναίκες, καθώς και στα παιδιά και σε όσους είναι ευάλωτοι ή περιθωριοποιημένοι». Επίσης, η Ατζέντα των Ηνωμένων Εθνών του 2030 για την βιώσιμη ανάπτυξη έχει, μεταξύ άλλων, στόχο «την επίτευξη της ισότητας των φύλων και την ενδυνάμωση όλων των γυναικών και ανδρών» και θέτει στόχους όπως η «βελτίωση της χρήσης της τεχνολογίας, ιδίως των ΤΠΕ, για την προώθηση της ενδυνάμωσης των γυναικών» και η «εξάλειψη κάθε μορφής βίας κατά όλων των γυναικών και κοριτσιών στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας και της σεξουαλικής και άλλων τύπων εκμετάλλευσης». Το 2017, η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW) ενέκρινε τη νέα Γενική Σύσταση 35, η οποία επιβεβαιώνει τη δέσμευση των Ηνωμένων Εθνών για έναν κόσμο απαλλαγμένο από βία για όλες τις γυναίκες και τα κορίτσια και αναγνωρίζει τις νέες μορφές βίας κατά αυτών, που επαναπροσδιορίζονται ως αυτές που «διαμεσολαβούνται από την τεχνολογία, όπως οι σύγχρονες μορφές βίας που εμφανίζονται στο Διαδίκτυο και στους ψηφιακούς χώρους». Το 2018, ο Ειδικός Εισηγητής για τη βία κατά των γυναικών δημοσίευσε μια θεματική έκθεση που επικεντρώνεται στη διαδικτυακή βία με βάση το φύλο και το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ ψήφισε τα «Ψηφίσματα για την Προώθηση, προστασία και απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Διαδίκτυο», που αφορούν -μεταξύ άλλων- την κυβερνοβία και τη ρητορική μίσους στο διαδίκτυο κατά των γυναικών και τη σχέση μεταξύ παραβιάσεων της ιδιωτικής

ζωής- κατάχρησης- κλοπής δεδομένων και βίας, συμπεριλαμβανομένης της βίας κατά των γυναικών.¹¹⁴

Επιπλέον, και αναφορικά με τις Συνθήκες του Συμβουλίου της Ευρώπης, η *Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης*, αν και στοχεύει στην προστασία του μεγαλύτερου μέρους των φυσικών επιθέσεων σε βάρος γυναικών και ανήλικων κοριτσιών, συμπεριλαμβάνοντας όλες τις πράξεις που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή ταλαιπωρία τους, εντούτοις αποτυγχάνει να αντιμετωπίσει τις επιθέσεις βίας που διαπράττονται στο Διαδίκτυο. Η ψηφιακή βία δεν αναφέρεται ρητά στο κείμενο της σύμβασης, όμως, η τελευταία, περιέχει ορισμένες διατάξεις που μπορούν να εφαρμοστούν και για την ψηφιακή έμφυλη βία και τη ρητορική μίσους στο Διαδίκτυο κατά των θηλυκοτήτων. Συγκεκριμένα, το άρθρο 33 για την ψυχολογική βία, το άρθρο 34 για την καταδίωξη και το άρθρο 40 για τη σεξουαλική παρενόχληση. Σημαντική, εξίσου, κρίνεται και η Επεξηγηματική Έκθεση της Σύμβασης, κατά την οποία η ψηφιακή βία περιλαμβάνεται εν μέρει στην «καταδίωξη» ως μορφή βίας, σκιαγραφώντας ότι η απειλητική συμπεριφορά μπορεί να συνίσταται στην επανειλημμένη παρακολούθηση του θύματος στον εικονικό κόσμο (χώρος συνομιλίας, ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης, ανταλλαγή άμεσων μηνυμάτων κ.λπ.) και ότι η εμπλοκή σε ανεπιθύμητη επικοινωνία περιλαμβάνει την επιδίωξη οποιασδήποτε ενεργούς επαφής με το θύμα μέσω οποιωνδήποτε διαθέσιμων εργαλείων επικοινωνίας και ΤΠΕ. Η ίδια ανεπάρκεια παρατηρείται και στη *Σύμβαση της Βουδαπέστης*, η οποία αν και ρυθμίζει πρωτοποριακά τα εγκλήματα που διαπράττονται στο διαδίκτυο, αποτυγχάνει στο να προσδιορίσει και να λάβει υπόψη το στοιχείο του φύλου στα αδικήματα αυτά παρ' όλο που τα υποκείμενα που υφίστανται σε μεγάλο βαθμό αυτές τις καταχρήσεις στο ψηφιακό περιβάλλον είναι γυναίκες και ανήλικα κορίτσια. Τρία άρθρα της Σύμβασης της Βουδαπέστης μπορούν να ισχύσουν παράλληλα και για την έμφυλη βία στον κυβερνοχώρο, ήτοι το άρθρο 4 για την παρείσφρηση δεδομένων σε κρίσιμο σύστημα που μπορεί να προκαλέσει θάνατο ή σωματική ή ψυχολογική βλάβη, το άρθρο 5 για την παρεμβολή συστήματος σε κρίσιμο σύστημα που μπορεί να προκαλέσει θάνατο ή σωματικό ή ψυχολογικό τραυματισμό και το άρθρο 9 σχετικά με την «παραγωγή» παιδικής πορνογραφίας για ηλεκτρονική διανομή και την «παραγωγή» παιδικής πορνογραφίας που μπορεί να προκαλέσει θάνατο και αναγκαστικά συνεπάγεται σωματική ή/και ψυχολογική

¹¹⁴ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 75, σελ. 50-52

βία. Τα άρθρα 2 έως 7 και το άρθρο 11 της Σύμβασης διευκολύνουν, επίσης, τη σύνδεση αυτής με τα έμφυλα εγκλήματα στον κυβερνοχώρο. Στο ίδιο μήκος κύματος, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική κακοποίηση (Σύμβαση Λανθαρότε) απαιτεί ποινικοποίηση όλων των μορφών κακοποίησης κατά των παιδιών και οι διατάξεις της ισχύουν επίσης για τη σεξουαλική βία σε διαδικτυακό περιβάλλον.¹¹⁵

Το νομικό πλαίσιο της ΕΕ, είναι ήδη εξοπλισμένο με πάμπολλους κανονισμούς, οδηγίες, ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και πολιτικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που εφαρμόζονται άμεσα ή έμμεσα σε διάφορες μορφές ψηφιακής έμφυλης βίας. Σχετικά με τους Κανονισμούς και τις Οδηγίες, προβλέπονται τα εξής¹¹⁶:

1. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΓΚΠΔ ή αλλιώς, GDPR), ρυθμίζει τη συλλογή και την επεξεργασία, από φυσική ή νομικό πρόσωπο ή οργανισμό, προσωπικών δεδομένων ατόμων εντός ΕΕ. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα είναι «πληροφορίες που αφορούν ένα ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο εν ζωή άτομο. Διαφορετικές πληροφορίες οι οποίες, εάν συγκεντρωθούν όλες μαζί, μπορούν να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση ενός συγκεκριμένου ατόμου, αποτελούν επίσης δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα». Ο ΓΚΠΔ βελτιώνει τα δικαιώματα των υποκειμένων ως προς τον έλεγχο, τη διαγραφή, τη διόρθωση, τον περιορισμό ή την αντίρρηση στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και διευκολύνει την πρόσβαση και τη μεταφορά των προσωπικών τους δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των δεδομένων εικόνας, όπως οι μη συναινετικές προσωπικές εικόνες. Ο κανονισμός υποχρεώνει, μάλιστα, τις εταιρείες και -γενικά- τις οντότητες που επεξεργάζονται δεδομένα να ζητούν ρητή συγκατάθεση από τον χρήστη, δηλαδή η συγκατάθεση πρέπει να δίνεται ελεύθερα, συγκεκριμένα και χωρίς ασάφειες με δήλωση διατυπωμένη σε απλή και κατανοητή γλώσσα και με καταφατική πράξη. Επιπλέον, οι εταιρείες πρέπει να λαμβάνουν υπόψη το απόρρητο κατά το σχεδιασμό, την εφαρμογή και τη λειτουργία οποιασδήποτε τεχνολογίας που επεξεργάζεται προσωπικά δεδομένα. Πέρα από το διευρυμένο σύνολο δικαιωμάτων των καταναλωτών που εισήχθη και επιβλήθηκε

¹¹⁵ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 75, 51-55.

¹¹⁶ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 75, 52-55

μέσω του ΓΚΠΔ όσον αφορά την αλληλεπίδραση με παρόχους διαδικτυακών υπηρεσιών, ο κανονισμός λειτούργησε και ως καταλύτης για την ευαισθητοποίηση των χρηστών σχετικά με το απόρρητο και την προστασία από τη δημιουργία προφίλ, τις στοχευμένες διαφημίσεις και την παρακολούθηση από εταιρείες ή ομάδες για λόγους κέρδους ή πολιτικής επιρροής. Η διαδικτυακή βία κατά των γυναικών με τη μορφή εκδικητικής πορνογραφίας και της σεξουαλικής παρενόχλησης μέσω εικόνας εμπίπτει στις διατάξεις του ΓΚΠΔ για την «επεξεργασία προσωπικών δεδομένων» και, κατά συνέπεια, προκαλεί την εφαρμογή του. Τα άτομα που είναι υπεύθυνα για τις ανωτέρω πράξεις της μεταφόρτωσης ή έκδοσης του συγκεκριμένου υλικού θεωρούνται υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων και, ως εκ τούτου, υπόκεινται στις υποχρεώσεις και τις κυρώσεις που επιβάλλονται από τον ΓΚΠΔ.

2. Η Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο ή αλλιώς, ΟΔΗΛΕ) τέθηκε σε ισχύ στις 8 Ιουνίου 2000 και θέτει εναρμονισμένους κανόνες για το ηλεκτρονικό εμπόριο, συμπεριλαμβανομένης της ευθύνης των παρόχων υπηρεσιών. Περιλαμβάνει εξαιρέσεις ευθύνης για ορισμένους παρόχους διαδικτυακών υπηρεσιών που διαδραματίζουν ουδέτερο και παθητικό ρόλο σε σχέση με το μεταδιδόμενο ή/και φιλοξενούμενο περιεχόμενο. Σύμφωνα με την ανωτέρω Οδηγία, οι πάροχοι υπηρεσιών οφείλουν να αφαιρέσουν ή να απενεργοποιήσουν την πρόσβαση σε παράνομο περιεχόμενο, που φιλοξενείται στις πλατφόρμες τους αμέσως μόλις τους γνωστοποιηθεί μέσω ειδοποίησης. Η ΟΔΗΛΕ επιτρέπει, μάλιστα, στα Κράτη-μέλη να απαιτούν την αφαίρεση παράνομου περιεχομένου από τους παρόχους υπηρεσιών. Επομένως, γίνεται αντιληπτό πως παρέχει μια νομική βάση όσον αφορά την ειδοποίηση και κατάργηση παράνομου διαδικτυακού περιεχομένου. Στη Σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 1ης Μαρτίου 2018 σχετικά με μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο Διαδίκτυο, η Επιτροπή διευκρινίζει ακριβώς πώς και ποιος πρέπει να ενεργεί για παράνομο διαδικτυακό περιεχόμενο και διευκρινίζει τον ρόλο των παρόχων υπηρεσιών Διαδικτύου.

3. Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας περιέχει διατάξεις που προστατεύουν τα θύματα εγκληματικών πράξεων εντός ΕΕ και παρέχει ένα ελάχιστο επίπεδο δικαιωμάτων, προστασίας, υποστήριξης, πρόσβασης στη δικαιοσύνη και αποκατάστασης. Στόχος της είναι

να διασφαλίσει ότι τα θύματα αντιμετωπίζονται με σεβασμό, ότι η επιβολή του νόμου και ο τομέας της δικαιοσύνης εκπαιδεύονται για να υποστηρίζουν τα θύματα, ότι τα θύματα λαμβάνουν σαφείς πληροφορίες για τα δικαιώματά τους και την υπόθεσή τους, ότι η υποστήριξη των θυμάτων είναι διαθέσιμη σε κάθε Κράτος-μέλος, ότι τα θύματα μπορούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία εάν το επιθυμούν και να παρακολουθήσουν τη δίκη και ότι προστατεύονται τόσο κατά τη διερεύνηση του εγκλήματος από την αστυνομία όσο και κατά τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας. Εξασφαλίζει, επίσης, τον εντοπισμό των ευάλωτων θυμάτων και την κατάλληλη προστασία τους. Παρ' όλα αυτά υπάρχουν ορισμένα κενά ως προς τις διατάξεις υποστήριξης και προστασίας, μιας και δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη η ειδική φύση της έμφυλης βίας και δεν αναφέρονται οι ανάλογοι κώδικες συμπεριφοράς, ελλείψει των οποίων, η εφαρμογή νομικών λύσεων μπορεί να αποδειχθεί περιορισμένη.

4. Η Οδηγία 2011/93/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας αντιμετωπίζει τη ψηφιακή βία κατά των παιδιών, όπως την προσέλκυση για γενετήσιους λόγους και απαιτεί από τα Κράτη-μέλη να λάβουν μέτρα για την αφαίρεση ιστοσελίδων που περιέχουν ή διαδίδουν παιδική πορνογραφία, ενώ τους επιτρέπει να εμποδίζουν την πρόσβαση σε τέτοιους ιστότοπους.

5. Η Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της απαριθμεί διατάξεις για την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, την προστασία των θυμάτων και την επιβολή του νόμου όσον αφορά τους δράστες εμπορίας ανθρώπων και αποτελεί νομοθεσία ορόσημο για τη συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου της εμπορίας ανθρώπων. Στο σοβαρότατο αυτό αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων, δεν πρέπει να λησμονηθεί πως οι διακινητές δύναται να έχουν πρόσβαση σε θηλυκότητες μέσω ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης ή να τοποθετούν διαδικτυακές διαφημίσεις για εργασία, μερικές φορές ρητά ως στρατολόγηση σε αγορές πορνείας, αλλά παραπλανητικές ως προς τις συνθήκες εργασίας ή οι διαφημίσεις μπορεί να εξαπατούν ως προς τη φύση της εργασίας. Αυτή η χρήση της τεχνολογίας είναι ιδιαίτερα έμφυλη και οι νεαρές γυναίκες στοχοποιούνται και καλούνται να αποκαλύψουν προσωπικές πληροφορίες και φωτογραφικές εικόνες που στη συνέχεια χρησιμοποιούνται από άλλους διακινητές ή προμηθευτές.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (εφεξής ΕΚ) έχει αναγνωρίσει και αντιμετωπίσει την έμφυλη βία στον κυβερνοχώρο μέσω πολλών ψηφισμάτων και έχει ζητήσει νομικές και πολιτικές ενέργειες για την αντιμετώπιση του φαινομένου, συγκεκριμένα¹¹⁷:

1. Στις 26 Απριλίου 2018, η επιτροπή FEMM του ΕΚ ενέκρινε Σχέδιο έκθεσης που προτείνει μέτρα για την καταπολέμηση του Mobbing και της σεξουαλικής παρενόχλησης, συμπεριλαμβανομένης της διαδικτυακής παρενόχλησης. Η έκθεση καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ορίσει τον «δημόσιο χώρο» με ευρύτερο τρόπο, ώστε να περιλαμβάνει εικονικούς δημόσιους χώρους (π.χ. κοινωνικά δίκτυα, ιστότοπους) και καλεί τα Κράτη-μέλη να δράσουν με τους παρόχους υπηρεσιών Διαδικτύου για την καταπολέμηση της διαδικτυακής ατιμωρησίας και κατάχρηση και παρενόχληση.

2. Στο Ψήφισμά του της 17ης Απριλίου 2018 σχετικά με την ενδυνάμωση των γυναικών και των κοριτσιών μέσω του ψηφιακού τομέα, το ΕΚ υπενθυμίζει ότι οι ψηφιακοί τρόποι επικοινωνίας συμβάλλουν στην αύξηση των απειλών κατά των γυναικών και ότι οι διάφορες μορφές κυβερνοβίας κατά των γυναικών εξακολουθούν να μην είναι νομικά αναγνωρισμένες. Ως εκ τούτου, το ΕΚ ζήτησε αυξημένο συντονισμό μεταξύ της ΕΕ και των Κρατών-μελών, προκειμένου να καταπολεμηθούν τα διασυνοριακά εγκλήματα που διευκολύνονται από την τεχνολογία, π.χ. εμπορία ανθρώπων, παρενόχληση στον κυβερνοχώρο και καταδίωξη στον κυβερνοχώρο, και καλεί να συμπεριληφθούν οι νέες μορφές κυβερνοβίας στους εθνικούς ποινικούς κώδικες.

3. Στο Ψήφισμα του ΕΚ της 17ης Απριλίου 2018 σχετικά με την ισότητα των φύλων στον τομέα των μέσων ενημέρωσης, επισημάνθηκε ότι οι γυναίκες υφίστανται παρενόχληση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε αυξημένα επίπεδα και το ΕΚ υπογράμμισε την έλλειψη δεδομένων και έρευνας σχετικά με την έμφυλη βία στον κυβερνοχώρο σε επίπεδο ΕΕ, απαιτώντας από τα μέσα ενημέρωσης και τις εθνικές και διεθνείς ρυθμιστικές αρχές να θεσπίσουν κανόνες για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων.

4. Στο Ψήφισμα του ΕΚ της 26ης Οκτωβρίου 2017 σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής παρενόχλησης και κακοποίησης, το ΕΚ υπενθυμίζει ότι απαιτείται καίρια δράση κατά των αναδυόμενων μορφών βίας, π.χ. στον κυβερνοχώρο, και υπογραμμίζει ότι η μέσω

¹¹⁷ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 75, 55-58.

Διαδικτύου παρενόχληση γυναικών, ειδικά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τροφοδοτεί άλλες μορφές βίας κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών.

5. Στο Ψήφισμά του της 3ης Οκτωβρίου 2017 για την καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, το ΕΚ υπογραμμίζει την ανάγκη για κοινούς εναρμονισμένους νομικούς ορισμούς του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών στο διαδίκτυο, της παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο και των επιθέσεων στον κυβερνοχώρο.

6. Στο Ψήφισμα του ΕΚ της 12ης Σεπτεμβρίου 2017 σχετικά με την πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για τη σύναψη, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, το ΕΚ τόνισε ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα για αντιμετώπιση του αναδυόμενου φαινομένου της έμφυλης βίας στο Διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένου του εκφοβισμού, της παρενόχλησης και του εκβιασμού, στοχεύοντας ιδιαίτερα νεαρές γυναίκες και κορίτσια και ατόμων της ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητας.

7. Στο Ψήφισμά της 14ης Μαρτίου 2017 σχετικά με την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση για το διάστημα 2014-2015, το ΕΚ συνδέει τα έμφυλα στερεότυπα και την διαδικτυακή παρενόχληση που λαμβάνει χώρα μέσω της χρήσης εξευτελιστικών εικόνων στο Διαδίκτυο και της διανομής στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ιδιωτικών φωτογραφιών και βίντεο χωρίς τη συγκατάθεση του εμπλεκόμενου ατόμου. Κατά συνέπεια, προτρέπει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα Κράτη-μέλη να θεσπίσουν μέτρα για την καταπολέμηση της βίας στον κυβερνοχώρο κατά των γυναικών και να συνεργαστούν για μια ενιαία ευρωπαϊκή στρατηγική και ζητά την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στη Στρατηγική της ΕΕ για την Κυβερνοασφάλεια.

8. Το Ψήφισμα του ΕΚ της 26ης Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τη σεξουαλική εκμετάλλευση και την πορνεία και τον αντίκτυπό της στην ισότητα των φύλων επεσήμανε ότι η στρατολόγηση θυμάτων σωματεμπορίας γίνεται ολοένα και περισσότερο μέσω διαδικτύου και ότι η παραγωγή πορνογραφίας και ο διαδικτυακός διαμοιρασμός του υλικού δημιουργούν έμφυλα στερεότυπα φύλου που ενθαρρύνουν την εμπορευματοποίηση των γυναικών.

Επιπρόσθετα, πρέπει να αναφερθεί η -εγκεκριμένη- Πρόταση Κανονισμού για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, που θα ενδυναμώσει την

ασφάλεια των γυναικών στο διαδίκτυο. Ο νέος αυτός κανονισμός θα προστατεύει τους χρήστες σε όλες τις ηλεκτρονικές συσκευές και υπηρεσίες που χρησιμοποιούν, την ιδιωτικότητα και το απόρρητο και θα ζητά τη συναίνεση των τελικών χρηστών για την επεξεργασία δεδομένων.

Όσον αφορά τις στρατηγικές και πολιτικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹¹⁸:

1. η αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και η προστασία και η υποστήριξη των θυμάτων κατέστη μία από τις 5 προτεραιότητες στη *Στρατηγική Δέσμευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ισότητα των Φύλων την περίοδο 2016-2019*

2. η *Στρατηγική Κυβερνοασφάλειας*, το 2013, στόχευσε στη δέσμευση των ενδιαφερομένων και των καταναλωτών προς την καλύτερη δυνατή συνειδητοποίηση των κινδύνων και των απειλών στον κυβερνοχώρο

3. η *Στρατηγική για την ψηφιακή ενιαία αγορά* μεταξύ των 16 πρωτοβουλιών της, οι 3 στοχεύουν στην αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο, στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και στην προώθηση της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο

4. στο πλαίσιο της ψηφιακής ενιαίας αγοράς, η ευρωπαϊκή Στρατηγική για την παροχή ενός καλύτερου Διαδικτύου για τα παιδιά εστιάζει στη δημιουργία ενός ασφαλέστερου περιβάλλοντος γι' αυτά και στην καταπολέμηση του υλικού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στο διαδίκτυο και της σεξουαλικής εκμετάλλευσής τους.

Τέλος, στην Ελληνική έννομη τάξη, βρίσκονται εν ισχύ ποινικές διατάξεις για τα έμφυλα ψηφιακά αδικήματα της διαδικτυακής παρακολούθησης (ΠΚ 333), της διαδικτυακής παιδικής πορνογραφίας (ΠΚ 348Α) και της διαδικτυακής προσέλκυσης παιδιών για γενετήσιους λόγους ή αλλιώς, Grooming (ΠΚ 348Β). Για τα υπόλοιπα έμφυλα κυβερνοεγκλήματα δεν υπάρχουν εξειδικευμένα αδικήματα στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα γι' αυτό και γίνεται κατά περίπτωση αναλογική χρήση άλλων ποινικών διατάξεων ή του Νόμου 4624/2019 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων ή διατάξεων του Ελληνικού Αστικού Κώδικα για αστικές αποζημιώσεις που βρίσκουν τη νομική βάση τους στην προσβολή της προσωπικότητας ή στην αδικοπραξία και ηθική βλάβη του παθόντος.

¹¹⁸ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 75, 58.

Ανατρέχοντας σε όλα τα παραπάνω, παρατηρείται πως, ακόμη, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι διάφορες Οδηγίες και Συμβάσεις εφαρμόζονται έμμεσα για την αντιμετώπιση της έμφυλης ψηφιακής βίας κατά των γυναικών. Φυσικά, αυτά τα Νομοθετήματα, παρ' όλο που δεν αντιμετωπίζουν άμεσα τις συγκεκριμένες απειλές, μπορούν πράγματι να χρησιμεύσουν ως βάση για την προστασία, την πρόληψη και τη δίωξη των ως άνω εγκλημάτων. Εντούτοις, η Κυβερνοβία κατά των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών πρέπει να αναγνωριστεί και να θεσμοθετηθεί σε ένα ενιαίο νομικό κείμενο, είτε υπό τη μορφή ενός νέου Νομοθετήματος είτε να συμπεριληφθεί σε ένα από τα ήδη υπάρχοντα Νομοθετήματα που αφορούν την έμφυλη βία. Στην πραγματικότητα, αυτό που απαιτείται είναι η αναγνώριση και η ποινικοποίησή του φαινομένου με ισχυρά νομικά δεσμευτικά κείμενα, έτσι ώστε, το τελευταίο, να ληφθεί σοβαρά υπόψη από τις Κρατικές Αρχές και την κοινωνία των Πολιτών.

3.3. Έμφυλη Κυβερνοβία: το ισχύον Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό Νομολογιακό πλαίσιο

3.3.1. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΕΔΔΑ) αποτελεί το ουσιαστικότερο διεθνές όργανο για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την αντιμετώπιση νέων προκλήσεων και απειλών των βασικών αξιών του Κράτους Δικαίου και της Δημοκρατίας στην Ευρώπη.

Ξεκινώντας, με την υπόθεση *Buturuga κατά Ρουμανίας*¹¹⁹ για πρώτη φορά αναγνωρίστηκε η διαδικτυακή παρενοχλητική παρακολούθηση ως μία μορφή έμφυλης βίας στην ψηφιακή εποχή και μάλιστα, ως επακόλουθο της βίας από σύντροφο. Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, το 2013 η προσφεύγουσα Gina-Aurelia Buturuga κατήγγειλε τον πρώην σύζυγό της, ισχυριζόμενη ότι είχε πέσει θύμα ενδοοικογενειακής βίας και ότι ο τελευταίος είχε απειλήσει να τη σκοτώσει, προσκομίζοντας ιατρική βεβαίωση που περιέγραφε τα τραύματά της. Τον επόμενο μήνα, προέβη στην υποβολή δεύτερης καταγγελίας, αυτή τη φορά για συνεχείς απειλές και βία που είχαν σκοπό να την κάνουν να αποσύρει την πρώτη της καταγγελία. Μάλιστα, η προσφεύγουσα αιτήθηκε τη διενέργεια

¹¹⁹ Βλ. HUDOC, *Buturuga v. Romania*, ECHR 56867/15 (2020), διαθέσιμη σε: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-6635916-8811383%22%5D%7D> [τελευταία πρόσβαση 12 Μαΐου 2022]

ηλεκτρονικής έρευνας στον υπολογιστή της οικογενείας, ισχυριζόμενη ότι ο πρώην σύζυγός της είχε παράνομη πρόσβαση στους ηλεκτρονικούς της λογαριασμούς – συμπεριλαμβανομένου του λογαριασμού της στην πλατφόρμα «Facebook»– και είχε αντιγράψει τις ιδιωτικές της συνομιλίες, τα αρχεία και τις φωτογραφίες της. Στη συνέχεια, το 2014 υπέβαλε και τρίτη καταγγελία για παραβίαση του απορρήτου της αλληλογραφίας της. Το 2015, ο εισαγγελέας απέρριψε την υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας με το σκεπτικό ότι, παρόλο που ο πρώην σύζυγός της είχε απειλήσει να τη σκοτώσει, η συμπεριφορά του δεν ήταν αρκετά σοβαρή ώστε να χαρακτηριστεί ως ποινικό αδίκημα. Αποφάσισε, επίσης, να απορρίψει, ως εκπρόθεσμη, την καταγγελία για την παραβίαση του απορρήτου της αλληλογραφίας της, ενώ επέβαλε διοικητικό πρόστιμο ύψους 250 ευρώ σε βάρος του πρώην συζύγου. Η Gina-Aurelia Buturuga προσέφυγε ανεπιτυχώς εναντίον της εισαγγελικής εντολής.

Ενώπιον του ΕΔΔΑ, η προσφεύγουσα Gina-Aurelia Buturuga υποστήριξε την παραβίαση των δικαιωμάτων της που απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ιδίως εκ του άρθρου 3 για την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης και του άρθρου 8 για το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και αλληλογραφίας. Όσον αφορά την έρευνα σχετικά με τους ισχυρισμούς περί κακομεταχείρισης, το Δικαστήριο επεσήμανε πως οι εγχώριες αρχές δεν είχαν εξετάσει τα πραγματικά περιστατικά από την σκοπιά της ενδοοικογενειακής βίας καθώς βασίστηκαν στις διατάξεις του εθνικού ποινικού κώδικα που τιμωρούσαν τη βία μεταξύ ιδιωτών και όχι στις ειδικότερες για την ενδοοικογενειακή βία που επισύρουν αυστηρότερες ποινές, ενώ δεν έλαβαν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φαινομένου, όπως αναγνωρίζονται στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, παραλείποντας, επομένως, να δώσουν κατάλληλη απάντηση στη σοβαρότητα των γεγονότων που καταγγέλθηκαν. Το ΕΔΔΑ, επιπλέον, υποστήριξε ότι τα πορίσματα των εγχώριων αρχών ήταν αμφισβητήσιμα, καθώς δεν είχαν προσδιορίσει το άτομο που ευθύνεται για τους τραυματισμούς. Σε ό,τι αφορά την παραβίαση του απορρήτου της αλληλογραφίας, το ΕΔΔΑ επεσήμανε ειδικότερα ότι ο εκφοβισμός αποτελεί επί του παρόντος αναγνωρισμένη πτυχή της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών και θα μπορούσε να λάβει διάφορες μορφές, συμπεριλαμβανομένων των παραβιάσεων της ιδιωτικής ζωής, της παράνομης πρόσβασης στον υπολογιστή του θύματος και της συλλογής, ανταλλαγής και επεξεργασίας δεδομένων και εικόνων, συμπεριλαμβανομένων των προσωπικών δεδομένων από ιδιωτικές στιγμές.

Αποδέχθηκε, περαιτέρω, το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι πράξεις όπως η παράνομη παρακολούθηση, πρόσβαση ή αποθήκευση της αλληλογραφίας του συντρόφου κάποιου θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη από τις εγχώριες αρχές κατά τη διερεύνηση περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας. Το Δικαστήριο έκρινε, επιπρόσθετα, ότι η έρευνα για τις πράξεις βίας ήταν πλημμελής και ότι δεν ελήφθη υπόψη η ουσία της καταγγελίας σχετικά με την παραβίαση του απορρήτου της αλληλογραφίας, η οποία συνδέθηκε στενά με την καταγγελία για βία. Ως εκ τούτου, οι αρχές επέδειξαν υπερβολικά φορμαλιστική συμπεριφορά απορρίπτοντας οποιαδήποτε σχέση με την ενδοοικογενειακή βία που είχε ήδη αναφέρει η προσφεύγουσα.¹²⁰

Εξ αυτών των αιτιολογιών, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Ρουμανία δεν τήρησε τις θετικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τα άρθρα 3 και 8 της ΕΣΔΑ και διέταξε το Κράτος να καταβάλει 10.000 ευρώ στην προσφεύγουσα Gina-Aurelia Buturuga για ηθική βλάβη ενώ απέρριψε την αξίωση για χρηματική ζημία.

Υπό το σκεπτικό του ΕΔΔΑ, μία υπόθεση βίας από οικείο σύντροφο δύναται να περιλαμβάνει την ψηφιακή βία, ως μια από τις εκδηλώσεις της. Με τη συλλογιστική αυτή το Δικαστήριο φαίνεται -με μία πρώτη ματιά- να εκτιμά κατάλληλα το πρόβλημα, καθώς το προσδιορίζει ως περίπτωση έμφυλης βίας που λαμβάνει και ψηφιακή διάσταση, ενώ αποδέχεται και το επιχείρημα της προσφεύγουσας πως πράξεις όπως η παράνομη παρακολούθηση, πρόσβαση ή αποθήκευση της αλληλογραφίας του συντρόφου κάποιου θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη από τις εγχώριες αρχές κατά τη διερεύνηση περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας. Ωστόσο, η προσέγγιση που ακολουθεί, εξεταζόμενη βαθύτερα, δεν είναι τόσο ακριβής όσο θα έπρεπε και στερείται ευαισθητοποίησης ως προς την έμφυλη διάσταση του ζητήματος. Καταρχάς, το Δικαστήριο αντιμετωπίζει την ψηφιακή βία ως «παραβίαση του απορρήτου των επιστολών» και, κατά συνέπεια, την εξετάζει βάσει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Αυτό αποτελεί πρόβλημα στο μέτρο που η βία μεταξύ συντρόφων αξιολογείται σε χωριστή βάση, αυτή του άρθρου 3 της ίδιας Σύμβασης. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να επιβεβαιώσει και να προσδιορίσει την ψηφιακή βία που ασκήθηκε στην συγκεκριμένη υπόθεση ως μια άλλη διάσταση άσκησης έμφυλης βίας και ταυτόχρονα να κρίνει τα δύο ζητήματα μεμονωμένα και αρκείται στην αναφορά πως η παραβίαση του απορρήτου των επιστολών είναι «στενά συνδεδεμένη» με την καταγγελία περί

¹²⁰ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 64, σελ. 193-196.

ενδοοικογενειακής βίας. Η διερεύνηση του εγκλήματος της κυβερνοβίας σύμφωνα με το άρθρο 8 της Σύμβασης δεν είναι η κατάλληλη απόφαση, καθώς η ψηφιακή έμφυλη βία ως μία επιπλέον μορφή άσκησης βίας με βάση το φύλο εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3, συνιστώντας -προδήλως- «απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση».

Δεύτερη σημαντική υπόθεση που έφτασε στο ΕΔΔΑ είναι η υπόθεση *Volodina κατά Ρωσίας* (νούμερο 2)¹²¹. Αναλυτικότερα, και σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της ανωτέρω, η προσφεύγουσα Valeriya Igorevna Volodina, Ρωσίδα υπήκοος γεννημένη το 1985, μετά τον χωρισμό της από τον τότε σύντροφό της S., υπήκοο Αζερμπαϊτζάν, ο τελευταίος άρχισε να της επιτίθεται και να την παρενοχλεί. Μετά από σειρά αποτυχιών των αρμόδιων Αρχών περί της προστασίας της από τις εν λόγω πράξεις βίας, εκείνη αποφάσισε να προβεί στην πρώτη της προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, *Volodina κατά Ρωσίας*¹²², στην οποία το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε ότι η απάντηση των ρωσικών Αρχών στις επαναλαμβανόμενες πράξεις ενδοοικογενειακής βίας ήταν ανεπαρκής.

Εκτός από τις φυσικές επιθέσεις, ωστόσο, η προσφεύγουσα υπέστη και διαδικτυακή παρενόχληση. Συγκεκριμένα, τον Ιούνιο του 2016 κατήγγειλε στην αστυνομία ότι ο S. είχε χρησιμοποιήσει το όνομά της, προσωπικά στοιχεία και γυμνές φωτογραφίες της, για να δημιουργήσει ψεύτικα προφίλ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, προσθέτοντας ως «φίλους» (friend request) τους συμμαθητές και τον δάσκαλο του γιου τους. Αυτή ανέφερε, επίσης, στην αστυνομία τα ψεύτικα προφίλ της στο Instagram και σε ένα ρωσικό κοινωνικό δίκτυο, την ανακάλυψη μιας συσκευής εντοπισμού GPS στην επένδυση της τσάντας της και τις απειλές για θανάτωσή της που αποστέλλονταν μέσω των κοινωνικών μέσων. Οι Αρχές, τότε, αρνήθηκαν αρχικά να προχωρήσουν περαιτέρω με τις καταγγελίες, επικαλούμενοι έλλειψη εδαφικής δικαιοδοσίας και έλλειψη αδικήματος. Εν τέλει τον Μάρτιο του 2018 ξεκίνησε ποινική έρευνα και τον Οκτώβριο του 2020 η αστυνομία έκλεισε την υπόθεση λόγω παραγραφής, παρόλο που διαπίστωσε ότι ήταν, όντως, ο S. αυτός που είχε δημοσιεύσει τις γυμνές φωτογραφίες της προσφεύγουσας- οι οποίες βρέθηκαν στο κινητό του – χωρίς τη συγκατάθεσή της. Επιπρόσθετα, καμία ποινική έρευνα δεν κινήθηκε σχετικά με την

¹²¹ Βλ. HUDOC, *Volodina v. Russia* ECHR 40419/19 (2021), διαθέσιμη σε: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22003-7116031-9638379%22%7D> [τελευταία πρόσβαση 12 Μαΐου 2022]

¹²² Βλ. HUDOC, *Volodina v. Russia* ECHR 41261/17 (2019), διαθέσιμη σε: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-180628%22%7D> [τελευταία πρόσβαση 12 Μαΐου 2022]

ανακάλυψη του GPS ή των απειλών για τη ζωή της. Μάλιστα, η αστυνομία δεν διερεύνησε τις διαδικτυακές απειλές, καθώς κατέληξε στο συμπέρασμα πως δεν στοιχειοθετήθηκε κανένα αδίκημα, μιας και οι απειλές δεν ήταν «πραγματικές» αλλά εικονικές.

Στηριζόμενη, λοιπόν, στο άρθρο 8 ΕΣΔΑ για το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και την προστασία της αλληλογραφίας, η Valeriya Igorevna Volodina προσέφυγε για δεύτερη φορά στο ΕΔΔΑ καταγγέλλοντας ότι οι Αρχές είχαν αποτύχει να την προστατεύσουν από επανειλημμένη διαδικτυακή βία και να ερευνήσουν αποτελεσματικά τις καταγγελίες της. Επιπλέον, επεσήμανε και το γεγονός ότι το ρωσικό δίκαιο δεν αναφέρει ρητά πως η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να εκδηλωθεί και στον κυβερνοχώρο, με τη μορφή της καταδίωξης και της παρακολούθησης μέσω διαδικτύου ή της πλαστοπροσωπίας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Βάσει των ανωτέρω, το Δικαστήριο επανέλαβε κατ' αρχήν την υποχρέωση των Κρατών να θεσπίσουν και να εφαρμόσουν αποτελεσματικά ένα σύστημα κυρώσεων για κάθε μορφή ενδοοικογενειακής βίας, είτε συμβαίνει εκτός διαδικτύου είτε διαδικτυακά, και να παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις για τα θύματα. Εν συνεχεία, το Δικαστήριο, βεβαιώνοντας πως το ρωσικό δίκαιο περιείχε μηχανισμούς αστικού και ποινικού δικαίου για την προστασία της ιδιωτικής ζωής ενός ατόμου άρα και οι αρχές ήταν εξοπλισμένες με τα απαραίτητα νομικά εργαλεία για τη διερεύνηση της βίας στον κυβερνοχώρο -της οποίας η προσφεύγουσα ήταν θύμα- καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ρωσική νομοθεσία δεν παρείχε στα θύματα της ενδοοικογενειακής βίας κανένα μέτρο προστασίας, όπως περιοριστικά μέτρα ή οιαδήποτε άλλη εντολή προστασίας, τα οποία και καθίστανται διαθέσιμα μόνο όταν υπάρχουν αρκετά στοιχεία για να προσαφθούν στον δράστη, σε αντίθεση με την περίπτωση της προσφεύγουσας που η έρευνα δεν ξεπέρασε το στάδιο της απλής υποψίας.

Επιπλέον, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η απάντηση των ρωσικών Αρχών στον κίνδυνο επαναλαμβανόμενης βίας ήταν προφανώς ανεπαρκής και ότι, μέσω της αδράνειας και της αποτυχίας τους να λάβουν μέτρα αποτροπής, είχαν επιτρέψει στον S. να συνεχίσει να απειλεί, να παρενοχλεί και να επιτίθεται στην προσφεύγουσα. Τέλος, ο τρόπος με τον οποίο οι ρωσικές Αρχές χειρίστηκαν την έρευνα, ιδίως την αρχική καθυστέρηση δύο ετών στο άνοιγμα ποινικής υπόθεσης και ο αργός ρυθμός των διαδικασιών που οδήγησαν στην παραγραφή, απέδειξε την αποτυχία να διασφαλίσουν ότι ο αυτουργός κυβερνοβίας θα οδηγηθεί στη δικαιοσύνη. Κατά το ΕΔΔΑ, η ατιμωρησία του δράστη δημιούργησε αμφιβολίες

σχετικά με την ικανότητα του κρατικού μηχανισμού να αποτρέπει αποτελεσματικά την κυβερνοβία κατά των γυναικών και να τις προστατεύσει επαρκώς.

Εξ αυτών των αιτιολογιών, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι πράγματι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 8 της Σύμβασης και διέταξε τη Ρωσία να καταβάλει στην προσφεύγουσα Valeriya Igorevna Volodina 7.500 ευρώ για ηθική βλάβη και 5.386,46 ευρώ για δαπάνες και έξοδα βάσει του άρθρου 41 της ΕΣΔΑ για τη δίκαιη ικανοποίηση.

Και στην υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο του Στρασβούργου εξετάζει και αντιμετωπίζει την ψηφιακή βία ως παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, με αποτέλεσμα να προκύπτουν ψήγματα ανασφάλειας δικαίου, όπως ακριβώς αναλύθηκαν στην πρώτη απόφαση.

Παρά όλα αυτά, το μόνο αναντίρρητο είναι πως το ΕΔΔΑ συνιστά το πλέον αρμόζον όργανο να κάνει ένα μεγάλο βήμα προς την αποτελεσματική και συνεκτική αναγνώριση και προστασία του γυναικείου φύλου έναντι οποιασδήποτε μορφής -εντός και εκτός σύνδεσης- κακοποίησης με σεξιστικά κίνητρα, έχοντας την ευκαιρία να δημιουργήσει ένα ασφαλές και μέρος για τις γυναίκες και τα ανήλικα κορίτσια τόσο στον πραγματικό όσο και στον ψηφιακό κόσμο.

3.3.2. Νομολογία Ελληνικών Δικαστηρίων

Τα Ελληνικά Δικαστήρια, διαθέτουν -μέχρι στιγμής- πολύ περιορισμένο υλικό αποφάσεων σχετικών με την έμφυλη κυβερνοβία που υφίστανται οι θηλυκότητες. Έως και σήμερα, οι περισσότερες αποφάσεις αφορούν το αδίκημα της εκδικητικής πορνογραφίας, ενώ είναι αξιοσημείωτο πως η μοναδική -δημοσιευμένη για το ευρύ δικηγορικό κοινό- απόφαση ψηφιακής παρενόχλησης είναι απόφαση Ασφαλιστικών μέτρων.

- **ΑΠ 205/2020**

Η ΑΠ 205/2020¹²³ αποτελεί την σπουδαιότερη απόφαση αφορώσα βίντεο ερωτικού περιεχομένου, που αναρτήθηκαν χωρίς συγκατάθεση στο διαδίκτυο και η οποία δημοσιεύτηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο του Αρείου Πάγου (εφεξής ΑΠ) έπειτα από αίτηση αναίρεσης που υπέβαλε ο κατηγορούμενος, που καταδικάστηκε βάσει της υπ' αριθμόν 274/2019 απόφασης του Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων Θεσσαλονίκης.

¹²³ Βλ. ΑΠ 205/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Κατά τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, ο κατηγορούμενος, κατά το χρονικό διάστημα 2012-2014, με περισσότερες πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ιδίου εγκλήματος, επενέβη χωρίς δικαίωμα και συγκατάθεση του υποκειμένου με οποιονδήποτε τρόπο σε αρχεία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ήτοι σε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων και δη σε δεδομένα που αφορούν και σχετίζονται με την ερωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων, δηλαδή του φυσικού προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή, έλαβε γνώση και διατήρησε αυτά ως αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, χωρίς σχετική άδεια. Πιο συγκεκριμένα, ο κατηγορούμενος, χωρίς δικαίωμα και δίχως τη συγκατάθεση της πολιτικώς ενάγουσας, με την οποία διατηρούσε ερωτική σχέση, αφού προέβη αρχικά κατά τις αρχές του έτους 2012 στην καταγραφή και μαγνητοσκόπηση τουλάχιστον δύο (2) φορές, με τη χρήση ψηφιακής κάμερας συσκευής κινητής τηλεφωνίας, οπτικοακουστικού υλικού, στο οποίο και απεικονιζόταν η ανωτέρω πολιτικώς ενάγουσα κατά τη διάρκεια ερωτικών συννευρέσεων της με τον κατηγορούμενο και το οποίο καταγραφέν, με τη μαγνητοσκόπηση δια της χρήσης ψηφιακής κάμερας συσκευής κινητής τηλεφωνίας, από τον ίδιο οπτικοακουστικό υλικό, αποτελεί κατά την έννοια του Νόμου (άρθρο 2 παρ. 1 στοιχεία β' και ε' Νόμου 2472/1997) αρχείο αποθήκευσης που περιείχε ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα της πολιτικώς ενάγουσας, η οποία όχι μόνο δεν συναίνεσε στη διατήρηση του εν λόγω αρχείου, αλλά ρητά απαίτησε από τον κατηγορούμενο να προβεί στη διαγραφή αυτού από τη συσκευή του, ενώ περαιτέρω η εν γένει επεξεργασία αυτών δεν εμπίπτει σε οποιαδήποτε από τις εξαιρέσεις του Ν. 2472/1997, στις οποίες δεν απαιτείται η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων. Η επιμονή, άλλωστε, του κατηγορουμένου στην καταγραφή των ερωτικών συννευρέσεων της πολιτικώς ενάγουσας μαζί του, τις οποίες παρακολουθούσε ακολούθως με ιδιαίτερη ευχαρίστηση, είχε σαν αποτέλεσμα και τη λήξη της σύντομης σχέσης με πρωτοβουλία της τελευταίας. Ειδικότερα, στο παραπάνω οπτικοακουστικό υλικό ήταν ορατό και ευδιάκριτο το σώμα και μέρος του προσώπου της πολιτικώς ενάγουσας (περιοχή από τα μάτια και κάτω), ενώ η φωνή και ο λόγος αυτής ακούγονταν καθαρά. Παρά την έκδηλη επιθυμία της πολιτικώς ενάγουσας για διαγραφή του ως άνω οπτικοακουστικού υλικού, ο κατηγορούμενος κατά το επίδικο διάστημα διατήρησε στην κατοχή του το αρχείο αποθήκευσης που περιείχε τα εν λόγω προσωπικά δεδομένα, και μετά τον χωρισμό τους τα επεξεργάσθηκε και τα ανακοίνωσε καθιστώντας αυτά προσιτά σε απροσδιόριστο αριθμό μη δικαιούμενων προσώπων με την ανάρτηση διαδικτυακά των σχετικών δύο (2) αρχείων κατά την 13η-2-2014

και την 9η-5-2014 αντίστοιχα στην ιστοσελίδα "...", στην οποία διέθετε πρόσβαση και συνακόλουθα δυνατότητα παρακολούθησης απροσδιόριστος αριθμός χρηστών του διαδικτύου, ενώ περαιτέρω η εν γένει επεξεργασία αυτών δεν εμπίπτει σε καμία από τις εξαιρέσεις του νόμου περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, για τις οποίες δεν απαιτείται η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων. Δηλαδή τα δεδομένα, που έλαβε γνώση ο κατηγορούμενος, είναι προσωπικά δεδομένα της πολιτικώς ενάγουσας που προηγουμένως μαγνητοσκοπήσε. Δηλαδή το αρχείο στο οποίο ο κατηγορούμενος επενέβη και έλαβε γνώση, είναι το αρχείο αποθήκευσης της ψηφιακής κάμερας συσκευής κινητής που ο ίδιος χρησιμοποίησε για τη μαγνητοσκοπήση, δηλαδή αρχείο που ο ίδιος δημιούργησε με την μαγνητοσκοπήση και στη συνέχεια, αφού έλαβε γνώση αυτών των δεδομένων τα επεξεργάστηκε και τα ανακοίνωσε σε τρίτους. Επομένως υπάρχει επέμβαση σε αρχείο και γνώση και στη συνέχεια επεξεργασία και ανακοίνωση των δεδομένων αυτού σε τρίτους. Η ως άνω παράνομη συμπεριφορά του κατηγορουμένου έγινε αντιληπτή από τον μετέπειτα και τωρινό σύζυγο της πολιτικώς ενάγουσας, ο οποίος ως επισκέπτης στην προαναφερθείσα διαδικτυακή ιστοσελίδα αναγνώρισε σε δύο από τα ελληνικά βίντεο ερωτικού περιεχομένου που επέλεξε την πολιτικώς ενάγουσα, αφού διέκρινε το σώμα, την ελιά του προσώπου της, τη φωνή και τις εκφράσεις που χρησιμοποιούσε η πολιτικώς ενάγουσα κατά τις ερωτικές της συνενυρέσεις. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η τελευταία άμεσα παραδέχθηκε στον εν λόγω αρραβωνιαστικό της ότι η ίδια απεικονιζόταν στα επίδικα δύο βίντεο που είχε μαγνητοσκοπήσει με το κινητό του τηλέφωνο ο κατηγορούμενος, ύστερα από συνεχή πίεση από τον τελευταίο για τη λήψη αυτών, τη διατήρηση και επεξεργασία των οποίων η ίδια αγνοούσε, καθόσον ήδη σε πολύ προγενέστερο χρόνο και δη από τη λήψη του εν λόγω οπτικοακουστικού υλικού ερωτικού περιεχομένου η πολιτικώς ενάγουσα είχε απαιτήσει τη διαγραφή αυτού από τη συσκευή κινητής τηλεφωνίας του κατηγορουμένου, ενός δε εκ των δύο βίντεο η πολιτικώς ενάγουσα κατέθεσε ότι το είχε διαγράψει η ίδια.

Με τις παραδοχές αυτές, το Δευτεροβάθμιο Δικαστήριο έκρινε ένοχο τον κατηγορούμενο αναφορικά με τις αξιόποινες πράξεις Α) της χωρίς δικαίωμα διατήρησης στην κατοχή άνευ αδείας αρχείου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων κατ' εξακολούθηση και Β) της μετάδοσης – ανακοίνωσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων. Αναλυτικότερα, Δικαστήριο κήρυξε αυτόν ένοχο του ότι Α) κατά το χρονικό διάστημα από τον μήνα Ιούνιο του έτους 2012 έως την 9η-5-2014, με περισσότερες πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ιδίου εγκλήματος,

επενέβη χωρίς δικαίωμα και άνευ της συγκατάθεσης του υποκειμένου με οποιονδήποτε τρόπο σε αρχεία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ήτοι σε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων και δη σε δεδομένα που αφορούν και σχετίζονται με την ερωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων, δηλαδή του φυσικού προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιοριστεί αμέσως ή εμμέσως, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων, που χαρακτηρίζουν την υπόστασή του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική, έλαβε γνώση και διατήρησε αυτά ως αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, άνευ σχετικής άδειας. Ειδικότερα ο κατηγορούμενος χωρίς δικαίωμα και άνευ της συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων - εγκαλούσας (... του ...), αφού προέβη αρχικά κατά τις αρχές του έτους 2012 στην καταγραφή και μαγνητοσκόπηση, δια της χρήσεως ψηφιακής κάμερας συσκευής κινητής τηλεφωνίας, οπτικοακουστικού υλικού στο οποίο και απεικονιζόταν η ανωτέρω εγκαλούσα κατά τη διάρκεια ερωτικών συννευρέσεων της με τον κατηγορούμενο, παραβιάζοντας κατ' αυτό τον τρόπο τις σχετικές διατάξεις του Νόμου 2472/1997 "Περί Προστασίας του Ατόμου από την Επεξεργασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα", καθόσον εν προκειμένω το ανωτέρω καταγραφέν οπτικοακουστικό υλικό αποτελεί κατά την έννοια του Νόμου (άρθρο 2 παρ. 1 στοιχ. β' και ε' Νόμου 2472/1997) ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του υποκειμένου των δεδομένων - πολιτικώς ενάγουσας, η οποία ουδέποτε παρείχε την σχετική της ρητή συγκατάθεση ή συναίνεση προς διατήρηση του εν λόγω αρχείου, ενώ περαιτέρω η εν γένει επεξεργασία αυτών δεν εμπίπτει σε οιαδήποτε των τιθέμενων υπό του ως άνω Νόμου εξαιρέσεων, ούτως ώστε να μην απαιτείται η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, εν συνεχεία κατά το χρονικό διάστημα από τον μήνα Ιούνιο του έτους 2012 έως την 9η-5-2014, διατήρησε στην κατοχή του τα ως άνω αρχεία ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα άνευ οιασδήποτε γνώσης και συναίνεσης του υποκειμένου των δεδομένων και δη της πολιτικώς ενάγουσας και Β) Κατά την 9η-5-2014 και την 13η-2-2014, με περισσότερες πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ιδίου εγκλήματος επενέβη χωρίς δικαίωμα και άνευ της συγκατάθεσης του υποκειμένου με οποιονδήποτε τρόπο σε αρχεία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ήτοι σε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων και δη σε δεδομένα που αφορούν και σχετίζονται με την ερωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων, δηλαδή του φυσικού προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα

είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιορισθεί αμέσως ή εμμέσως, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων, που χαρακτηρίζουν την υπόστασή του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική, έλαβε γνώση και αφού αρχικά διατήρησε αυτά εν συνεχεία τα επεξεργάστηκε και τα ανακοίνωσε καθιστώντας αυτά προσιτά σε μη δικαιούμενα πρόσωπα, επιτρέποντας στα πρόσωπα αυτά να λάβουν γνώση των εν λόγω δεδομένων, εκμεταλλευόμενος αυτά με οποιονδήποτε τρόπο. Ειδικότερα, ο κατηγορούμενος χωρίς δικαίωμα και άνευ της συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων - πολιτικώς ενάγουσας (... του ...), αφού προέβη αρχικά στην καταγραφή - μαγνητοσκόπηση, δια της χρήσεως ψηφιακής κάμερας συσκευής κινητής τηλεφωνίας οπτικοακουστικού υλικού στο οποίο και απεικονιζόταν η ανωτέρω πολιτικώς ενάγουσα κατά τη διάρκεια ερωτικών ανευρέσεων της με τον κατηγορούμενο, παραβιάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις σχετικές διατάξεις του Νόμου 2472/1997 "Περί Προστασίας το Ατόμου από την Επεξεργασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα", καθόσον εν προκειμένω το ανωτέρω καταγραφέν οπτικοακουστικό υλικό αποτελεί κατά την έννοια του Νόμου (άρθρο 2 παρ. 1 στοιχ. β` Νόμου 2472/1997) ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του υποκειμένου των δεδομένων και δη της πολιτικώς ενάγουσας, η οποία ουδέποτε παρείχε τη σχετική της ρητή συγκατάθεση ή συναίνεση προς δημιουργία και διατήρηση του εν λόγω αρχείου και εν συνεχεία μετέδωσε, ανακοίνωσε και τα κατέστησε αυτά προσιτά σε απροσδιόριστο αριθμό τρίτων προσώπων - μη δικαιούμενων όπως λάβουν γνώση αναρτώντας διαδικτυακά τα σχετικά δύο αρχεία κατά την 13η-2-2014 και 9η-5-2014 αντίστοιχα στην ιστοσελίδα "...", όπου και διέθετε πρόσβαση και συνακόλουθα δυνατότητα παρακολούθησης απροσδιόριστος αριθμός χρηστών του διαδικτύου, ενώ περαιτέρω η εν γένει επεξεργασία αυτών δεν εμπίπτει σε οιαδήποτε των τιθέμενων υπό του ως άνω Νόμου εξαιρέσεων, ούτως ώστε να μην απαιτείται η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων.

Μάλιστα, ο κατηγορούμενος, με τους προσθέτους λόγους αναίρεσης για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 2 και 22 Ν. 2472/1997 (ήδη 44 και 38 Ν. 4624/2019) προέβη σε μερικότερες αιτιάσεις αναφορικά: α) με τα αναφερόμενα στοιχεία ως προσδιοριστικά της ταυτότητας της εγκαλούσας, β) με την έννοια της επέμβασης σε αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και γ) με την έννοια του αρχείου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι οποίες και κρίθηκαν αβάσιμες από τον ΑΠ και συγκεκριμένα, η πρώτη διότι, κατά τις παραδοχές, ήταν ορατό και ευδιάκριτο το σώμα και μέρος του προσώπου της

εγκαλούσας (περιοχή από τα μάτια και κάτω), καθώς και η φωνή, στοιχεία που χαρακτηρίζουν την υπόσταση του φυσικού προσώπου στο οποίο αναφέρονται (εικόνα προσώπου, συμπεριφορικά χαρακτηριστικά), με τα οποία επιβεβαιώθηκε η ταυτοποίηση της εγκαλούσας. Η δεύτερη διότι, ο αναιρεσείων καταδικάστηκε για τις αξιόποινες πράξεις της καταγραφής - μαγνητοσκόπησης, με τη χρήση ψηφιακής κάμερας συσκευής κινητής τηλεφωνίας οπτικοακουστικού υλικού στο οποίο και απεικονιζόταν η ανωτέρω πολιτικώς ενάγουσα κατά τη διάρκεια ερωτικών ανευρέσεων της με τον κατηγορούμενο, της επέμβασης και επεξεργασίας, της διατήρησης (αποθήκευσης) και ανακοίνωσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, στην έννοια της οποίας (επέμβασης) γίνεται ειδική αναφορά τόσο στο σκεπτικό, όσο και στο διατακτικό της προσβαλλόμενης απόφασης, και η τρίτη διότι, κατά τις παραδοχές, ο αναιρεσείων δημιούργησε στο κινητό τηλέφωνο του με μαγνητοσκόπηση της ερωτικής συνέντευξής του με την εγκαλούσα ένα αρχείο, το οποίο μετά τη λήψη δεν διέγραψε, αλλά παράνομα αποθήκευσε και διατήρησε στο τηλέφωνο του, χωρίς την συγκατάθεση της εγκαλούσας, έχοντας σκοπό τη διάδοση των ευαίσθητων προσωπικών αυτών δεδομένων σε τρίτους, την οποία (διάδοση) πραγματοποίησε αργότερα, αναρτώντας διαδικτυακά το παραπάνω ψηφιακό υλικό από το αρχείο που δημιούργησε με κριτήριο την εγκαλούσα, δυνάμενο να είναι αντικείμενο επεξεργασίας, υπό μορφή ανάρτησης, με αυτόματο τρόπο, στην ιστοσελίδα "...", στην οποία είχαν πρόσβαση απροσδιόριστος αριθμός τρίτων προσώπων, τα οποία έλαβαν γνώση των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων της εγκαλούσας, που είναι σαφώς προστατευόμενο από το νόμο υποκείμενο των δεδομένων αυτών. Η με την μαγνητοσκόπηση δια ψηφιακής κάμερας συσκευής κινητής τηλεφωνίας δημιουργία οπτικοακουστικού υλικού της ερωτικής πράξης αυτού και της εγκαλούσας δεν χρειαζόταν καμία ομαδοποίηση ή ταξινόμηση και είναι τεχνικά απλή η επεξεργασία και η ηλεκτρονική μετάδοση αυτού ανά πάσα στιγμή σε τρίτους μέσω του κινητού τηλεφώνου, στο οποίο είχε αποθηκευθεί, γι' αυτό και συνιστά τούτο αρχείο με την έννοια του παραπάνω νόμου. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται πως το Ανώτατο Δικαστήριο, εφαρμόζοντας το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο των πλημμεληματικού χαρακτήρα διατάξεων, αναιρέσε το τμήμα της απόφασης που αφορά στο αξιόποينو των πράξεων και τη συνολική ποινή που επιβλήθηκε στον άνδρα σε σχέση με την αξιόποινη πράξη της χωρίς δικαίωμα διατήρησης στην κατοχή άνευ αδειάς αρχείου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων καθώς έκρινε ότι εν προκειμένω εφαρμόζεται το -πλημμεληματικού χαρακτήρα- άρθρο 38 παρ. 1 β' του νέου νόμου για τα προσωπικά δεδομένα που ισχύει από 29.8.2019 (Ν.

4624/2019), διότι οδηγεί στην ευμενέστερη μεταχείριση του κατηγορουμένου και είχε τελεστεί πριν την 31.3.2016. Στο πλαίσιο αυτό, εφάρμοσε αυτεπαγγέλτως το άρθρο όγδοο του Ν. 4411/2016 περί παραγραφής και παύσης ποινικής δίωξης, καθόσον δεν υπάγεται σε κάποια από τις προβλεπόμενες εξαιρέσεις. Ως εκ τούτου, η συζήτηση ως προς την αξιόποινη αυτή πράξη κηρύχθηκε απαράδεκτη και η δικογραφία ετέθη στο αρχείο ως προς αυτήν. Επιπρόσθετα, αναφορικά με την δεύτερη αξιόποινη πράξη της μετάδοσης – ανακοίνωσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, με το - πλημμεληματικού χαρακτήρα- άρθρο 38 παρ. 2 του Ν. 4624/2019 προβλέπεται ποινή φυλάκισης. Ήδη, με τη μεταβατική διάταξη του άρθρου 463 παρ. 2 του ισχύοντος από την 1-7-2019 ΠΚ ορίζεται ότι «όπου σε ειδικούς νόμους απειλείται ποινή φυλάκισης, προστίθεται διαζευκτικά και η χρηματική ποινή, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 57 του παρόντος Κώδικα». Συνεπώς, στην προβλεπόμενη από το άρθρο 38 παρ. 2 του Ν. 4624/2019 ποινή φυλάκισης προστίθεται διαζευκτικά και η χρηματική ποινή. Σύμφωνα, επομένως, με τις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1 του ΠΚ και 511 εδ. δ' του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Ο ΑΠ εφάρμοσε αυτεπαγγέλτως τις ως άνω ηπιότερες διατάξεις. Ως εκ τούτου, ως προς την διάταξη περί ποινής αναφορικά με την δεύτερη αυτή αξιόποινη πράξη, η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Τριμελές Εφετείο.

Να σημειωθεί πως η εν προκειμένω απόφαση παρουσιάζει και δικονομικό ενδιαφέρον όσον αφορά τα αποδεικτικά μέσα. Συγκεκριμένα, από τον αναιρεσείοντα προβλήθηκαν λόγοι αναίρεσης από το άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Α' και Γ' του Κ.Π.Δ., με τους οποίους καταδείχθηκε η πλημμέλεια της απόλυτης ακυρότητας της διαδικασίας στο ακροατήριο, με την έννοια της στέρησης από τον πρώτο του κατ' άρθρο 358 Κ.Π.Δ. υπερασπιστικού δικαιώματος αυτού, επειδή, κατά αυτόν, το δικάσαν Εφετείο α) έλαβε υπόψη συγκεκριμένα έγγραφα, η ταυτότητα των οποίων, δεν προσδιορίζεται στα πρακτικά με επάρκεια και β) δεν διαλαμβάνεται μετάφραση ορισμένης λέξης, αναφορικά με ορισμένο έγγραφο. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση και τα πρακτικά της, μεταξύ των εγγράφων, που μνημονεύονται ως αναγνωσθέντα στο ακροατήριο, τα οποία έλαβε υπόψη του το δικαστήριο για το σχηματισμό της κρίσης του περί της ενοχής του αναιρεσείοντος, περιλαμβάνονται και τα ακόλουθα, με τους αντίστοιχους αύξοντες αριθμούς: "2) ένα εξωτερικό μέσο αποθήκευσης "... που επισκοπήθηκε και 3) Αντίγραφο συνομιλίας Αριθμός". Με την αναφορά αυτή στα πρακτικά των εν λόγω εγγράφων, εν όψει και της αρίθμησης αυτών, επαρκώς προσδιορίζεται η ταυτότητά τους και δεν ήταν αναγκαία πρόσθετα

στοιχεία προσδιορισμού τους, όπως ποιο αποδεικτικό θέμα αφορούσαν, ούτε ήταν αναγκαία η αναφορά του περιεχομένου τους (εγγράφων αυτών). Επί πλέον, από τον προσδιορισμό του υπό αριθμητικό στοιχείο "3" εγγράφου στα πρακτικά, δεν προκύπτει, ότι το έγγραφο αυτό είχε συνταχθεί σε ξένη γλώσσα και σε κάθε περίπτωση, ότι αυτό αναγνώσθηκε αυτούσιο και όχι σε ελληνική μετάφραση, ώστε να είναι δυνατόν να κριθεί ότι ο αναιρεσείων στερήθηκε του δικαιώματος του να προβεί σε δηλώσεις ή εξηγήσεις επί τούτων, διότι δεν κατανοούσε τον όρο "... " και το περιεχόμενο του εγγράφου. Εξ άλλου, με την επ' ακροατηρίω πραγματική ανάγνωση του κειμένου του δευτέρου εγγράφου και την επίδειξη και επισκόπηση του πρώτου από τους παράγοντες της δίκης, συνάγεται μετά βεβαιότητας, το μὲν ότι αυτά τα έγγραφα και όχι άλλα ανεγνώσθησαν στο ακροατήριο, το δε ότι έγιναν γνωστά κατά το περιεχόμενό τους, τόσο στον παριστάμενο κατηγορούμενο, όσο και την συνήγορο του, οι οποίοι, ἔνεκα τούτου, είχαν πλήρη δυνατότητα να προβούν, κατά το άρθρο 358 Κ.Π.Δ., σε δηλώσεις και εξηγήσεις αναφορικά με το περιεχόμενό τους, γεγονός μάλιστα που δεν εξαρτήθηκε από τον ως άνω τρόπο προσδιορισμού των εγγράφων αυτών στα πρακτικά. Αλλωστε, γίνεται ρητή μνεία στα πρακτικά ότι, πριν την ανάγνωση κάθε εγγράφου, η Πρόεδρος ανακοίνωνε ποιο έγγραφο επρόκειτο να αναγνώσθει και ρωτούσε την Εισαγγελέα, τους Δικαστές και τις συνηγόρους της πολιτικώς ενάγουσας και του κατηγορουμένου εάν είχαν αντίρρηση για την ανάγνωση, εκείνοι δε απαντούσαν αρνητικά. Αλλωστε, το Ανώτατο Δικαστήριο στη μείζονα σκέψη του επισημαίνει πως φωτογραφίες ή άλλες απεικονίσεις δεν "αναγιγνώσκονται" κατά κυριολεξία, αλλά επισκοπούνται από τους παράγοντες της δίκης, στους οποίους επιδεικνύονται για το σκοπό αυτό από τον διευθύνοντα τη συζήτηση και συνεπώς, όταν στα πρακτικά αναγράφεται ότι αναγνώσθηκαν και τέτοια έγγραφα, η αναγραφή αυτή έχει την πρόδηλη έννοια ότι αυτά επισκοπήθηκαν από τους διαδίκους, οι οποίοι, έτσι, έλαβαν γνώση του περιεχομένου τους και τους παρασχέθηκε η δυνατότητα να προβούν σε δηλώσεις και εξηγήσεις, σχετικά με το περιεχόμενό τους. Για τους λόγους αυτούς, ο ΑΠ έκρινε πως δεν παραβιάσθηκε η εκ μέρους του κατηγορουμένου άσκηση του από το άρθρο 358 Κ.Π.Δ. δικαιώματος του και πως οι σχετικοί λόγοι αναίρεσης που προβλήθηκαν ήταν αβάσιμοι.

- **ΑΠ 686/2021**

Σε αντίθεση με την ΑΠ 205/2021 βρίσκεται η πιο πρόσφατη ΑΠ 686/2021¹²⁴, καθώς η τελευταία, φαίνεται να υπαγάγει παρόμοια -με την πρώτη- πραγματικά περιστατικά στην

¹²⁴ Βλ ΑΠ 686/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

κακουργηματική διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 38 του Ν. 4624/2019 και όχι στις πλημμεληματικές των υπολοίπων παραγράφων.

Συγκεκριμένα, το Δευτεροβάθμιο Δικαστήριο κήρυξε τον κατηγορούμενο και ήδη αναιρεσιόντα ένοχο για τις πράξεις της μετάδοσης κατ' εξακολούθηση σε τρίτα μη δικαιούμενα πρόσωπα αρχείων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό να βλάψει τρίτον καθώς σύμφωνα με τα αποδειχθέντα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, στον ανωτέρω τόπο, τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο του έτους 2013, με περισσότερες πράξεις, που αποτελούν εξακολούθηση του ιδίου εγκλήματος, χωρίς να έχει δικαίωμα, με επέμβαση σε σύστημα αρχειοθέτησης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των ερωτικών του συνενυρέσεων με την λαμβάνοντας έτσι γνώση αυτών, μετέδωσε σε τρίτα μη δικαιούμενα πρόσωπα, αρχεία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που την αφορούσαν, με σκοπό να προκαλέσει τη βλάβη της με την παράνομη και υπαίτια προσβολή της προσωπικότητά της. Ειδικότερα, ανάρτησε χωρίς τη συναίνεση της παθούσας, σε διάφορες διευθύνσεις του διαδικτύου, ταινίες πορνογραφικού περιεχομένου που αναπαριστούν μικρής διάρκειας ταινίες (videos), ερωτικού περιεχομένου, που είχε παλαιότερα κινηματογραφήσει με τη συναίνεση της τελευταίας, με τη συσκευή του κινητής τηλεφωνίας και στις οποίες εμφανίζεται γυμνή η παθούσα, κατά τη διάρκεια των ερωτικών τους περιπτώσεων και της σαρκικής τους σχέσης. Ητοι ανάρτησε στις διευθύνσεις του διαδικτύου με τις ονομασίες "....." ".....", ".....", ".....", ".....", "....." και ".....", ερωτικά στιγμιότυπα διάρκειας μερικών λεπτών στα οποία η ανωτέρω απεικονίζεται σε διάφορες ερωτικές στάσεις και πράξεις και τα οποία (στιγμιότυπα) τιτλοφορήθηκαν από τον ίδιο με προσβλητικές γι' αυτήν εκφράσεις γραμμένες με λατινικούς χαρακτήρες. Ενδεικτικά εμφανίζεται η παθούσα α) σε ταινία διάρκειας 7.34 λεπτών στη διεύθυνση ".....", σε κοντινό πλάνο της κεφαλής της να πεοθηλάζει υπό τον τίτλο ".....", β) ταινία διάρκειας 24 δευτερολέπτων στη διεύθυνση σε κοντινό πλάνο στο οποίο φαίνεται γυμνό το στέρνο και το πρόσωπό της, υπό τον τίτλο ".....", γ) σε ταινία διάρκειας 2 λεπτών, στη διεύθυνση ".....", σε κοντινό πλάνο του προσώπου της το οποίο καλύπτεται στο ύψος των οφθαλμών της από το αριστερό της χέρι, με εμφανή ίχνη ανδρικού σπέρματος στο σαγόνι της υπό τον τίτλο ".....", δ) σε ταινία διάρκειας 42 δευτερολέπτων, στη διεύθυνση ".....", σε κοντινό πλάνο του προσώπου της, με κλειστά μάτια και ανοιχτό στόμα, στο οποίο δέχεται την εκσπερμάτιση ανδρικού πέους, ε) σε ταινία διάρκειας ολίγων λεπτών, στη διεύθυνση ".....", σε πλάνο που φαίνεται γυμνή από το στήθος της και άνω, ξαπλωμένη σε κρεβάτι και στ) σε ταινία διάρκειας δύο και μισού λεπτού, στη διεύθυνση ".....", να πραγματοποιεί με το δεξί της χέρι αννανισμό ανδρικού πέους και με

το αριστερό της χέρι να κρατάει ποτήρι πλησίον αυτού (πέους) υπό τον τίτλο ".....". Οι προαναφερθείσες ταινίες συναποτελούν αρχείο προσωπικών δεδομένων, στο οποίο επενέβη και έλαβε γνώση αυτού ο κατηγορούμενος, αφού τις αρχειοθέτησε και τις αποθήκευσε τόσο στο κινητό του τηλέφωνο, όσο και στον προσωπικό του ηλεκτρονικό υπολογιστή, ενώ στις συνέχεια τις επεξεργάστηκε "μοντάροντας" αυτές, ώστε να αποκοπούν οι σκηνές που εμφάνιζαν το πρόσωπο του και να εμφανίζεται μόνο το πρόσωπο και το γυμνό σώμα της και μέρη μόνο του δικού του σώματος, έτσι ώστε να μην είναι δυνατόν να αναγνωρισθεί και "εκτεθεί" και ο ίδιος με την ανάρτηση. Ακολούθως τις μονταρισμένες αυτές ταινίες, στις οποίες προσέθεσε και προσβλητικά για την παθούσα σχόλια, τις μετέδωσε και τις γνωστοποίησε, χωρίς τη συγκατάθεση της παθούσας, μέσω των προαναφερθεισών ιστοσελίδων, σε τρίτα, μη δικαιούμενα πρόσωπα, με σκοπό να προσβάλλει βάνουσα την προσωπικότητα της, καθώς με τους προαναφερθέντες τρόπους παρουσίασε την παθούσα ως άτομο ελαφρών ηθών, πλήττοντας με τον τρόπο αυτό βάνουσα την κοινωνική της υπόσταση. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την αξιόποινη πράξη της μετάδοσης κατ' εξακολούθηση σε τρίτα μη δικαιούμενα πρόσωπα αρχείων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό να βλάβης τρίτου, στην προσβαλλόμενη απόφαση διαλαμβάνονται με επάρκεια και σαφήνεια: 1) η δημιουργία από τον αναιρεσείοντα οπτικοακουστικού υλικού προσωπικών δεδομένων της παθούσας και ειδικότερα η κατά τη διάρκεια της ερωτικής τους σχέσης βιντεοσκόπηση ερωτικών συννευρέσεων του με την παθούσα, με τη συναίνεση αυτής, στο οποίο στη συνέχεια επενέβη, χωρίς τη συγκατάθεσή της, ως υποκειμένου των εν λόγω προσωπικών δεδομένων, το επεξεργάστηκε και ακολούθως μετέδωσε περαιτέρω τα παραπάνω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε μη δικαιούμενα πρόσωπα, αναρτώντας στο διαδίκτυο τα αναφερόμενα στο σκεπτικό της προσβαλλομένης απόφασης αρχεία, ήτοι μικρής διάρκειας ταινίες-vidéos ερωτικού περιεχομένου στις παρατιθέμενες ιστοσελίδες, στις οποίες απροσδιόριστος αριθμός χρηστών του διαδικτύου διέθετε πρόσβαση και συνακόλουθα δυνατότητα παρακολούθησης, στα οποία απεικονίζεται η παθούσα σε διάφορες ερωτικές στάσεις και πράξεις και στα οποία προσέθεσε ο ίδιος τίτλους με προσβλητικές γι' αυτήν εκφράσεις γραμμένες με λατινικούς χαρακτήρες, 2) το περιεχόμενο των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, που αναγόταν στην ερωτική ζωή της παθούσας, 3) ο τρόπος με τον οποίο ο κατηγορούμενος, χωρίς να έχει δικαίωμα, επενέβη και έλαβε γνώση αρχείου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των ερωτικών του συννευρέσεων με την παθούσα, επέμβαση που, κατά τις παραδοχές της προσβαλλομένης απόφασης, έγινε με την αποθήκευση του αρχείου αυτού τόσο στο κινητό του τηλέφωνο όσο και στον ηλεκτρονικό του

υπολογιστή και στη συνέχεια το επεξεργάστηκε, "μοντάροντας" αυτό, ώστε να αποκοπούν οι σκηνές που εμφάνιζαν το πρόσωπό του και να εμφανίζεται μόνο το πρόσωπο και το γυμνό σώμα της παθούσας και μέρη μόνο του δικού του σώματος, έτσι ώστε να μην είναι δυνατόν να αναγνωρισθεί και να εκτεθεί ο ίδιος με τη διαδικτυακή ανάρτηση στην οποία προέβη, 4) ότι κατέστησε γνωστά ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα της παθούσας, με τον προαναφερόμενο τρόπο, που αφορούσαν την ερωτική της ζωή, σε απεριόριστο αριθμό ατόμων που είχαν πρόσβαση στις αναφερόμενες ιστοσελίδες του διαδικτύου και οι οποίοι μπορούσαν να διακρίνουν το πρόσωπο αυτής και να προσδιορίσουν την ταυτότητα της, 5) ότι η δημιουργία του οπτικοακουστικού υλικού των ερωτικών συνενυρέσεων του κατηγορούμενου και της παθούσας, με τη μαγνητοσκόπηση αυτών μέσω ψηφιακής κάμερας συσκευής κινητής τηλεφωνίας, συνιστά αρχείο κατά την έννοια του παραπάνω νόμου και δεν χρειαζόταν καμία ομαδοποίηση ή ταξινόμηση αυτού, όπως αβασίμως ισχυρίζεται ο αναιρεσείων και ότι επεξεργασία αυτού συνιστά και η αποθήκευσή του και η μη διαγραφή του μετά τη λήψη του, όπως και το "μοντάρισμά" του, ώστε να αποκοπούν συγκεκριμένες σκηνές (ΑΠ 96/2020), παρά τα όσα αντίθετα υποστηρίζει ο αναιρεσείων, 6) η δόλια προαίρεση του κατηγορουμένου και ήδη αναιρεσειόντος, που πηγάζει από τη θέλησή του, για την πραγμάτωση των πραγματικών περιστατικών που θεμελιώνουν την αντικειμενική υπόσταση του εν λόγω αδικήματος για το οποίο καταδικάσθηκε και 7) ο σκοπός του κατηγορουμένου, ο οποίος προέβη στην πράξη του αυτή προκειμένου να βλάψει ηθικά την παθούσα, διασύροντάς την και προσβάλλοντάς την βάνανυσα στο δικαίωμα της προσωπικότητάς της, για λόγους εκδίκησης, επειδή μετά τη διακοπή της ερωτικής τους σχέσης, συνδέθηκε ερωτικά με άλλο πρόσωπο και ότι συνεπώς η πράξη του αυτή συνιστά τη διακεκριμένη κακουργηματική μορφή του αδικήματος της μετάδοσης σε τρίτα μη δικαιούμενα πρόσωπα αρχείων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό βλάβης τρίτου.

Παρεμπιπτόντως, άξια αναφοράς καθίσταται η πλημμέλεια που απέδωσε ο αναιρεσείων επί των ως άνω λεπτομερώς παρατεθειμένων παραδοχών του Δευτεροβάθμιου Δικαστηρίου σχετικά με το ότι δεν συνέτρεχε ο κακουργηματικός χαρακτήρας της αποδιδόμενης σε αυτόν πράξης της μετάδοσης κατ' εξακολούθηση σε τρίτα μη δικαιούμενα πρόσωπα αρχείων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό βλάβης τρίτου, γιατί από την τέλεσή του δεν προκλήθηκε περιουσιακή ζημία, αλλά μόνο ηθική βλάβη, η οποία και αν ακόμη θεωρηθεί ότι εμπίπτει στην παρ. 4 του άρθρου 38 του Ν. 4624/2019, πρέπει να υπερβαίνει το ποσό των 120.000,00 ευρώ, περίσταση που δεν συντρέχει στην προκειμένη υπόθεση. Ο ισχυρισμός αυτός κρίθηκε απορριπτέος από το Ανώτατο Δικαστήριο, χαράσσοντας έτσι μία εντελώς

διαφορετική Νομολογιακή πορεία συγκριτικά με τη μέχρι τότε Νομολογιακή πρακτική. Πιο ειδικά, ήδη στη μείζονα σκέψη του ο ΑΠ επισημαίνει πως με την παράγραφο 4 του ως άνω άρθρου (άρθρο 38 Ν. 4624/2019) προβλέπεται ιδιαίτερα διακεκριμένης μορφής έγκλημα (κακούργημα) υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης, τιμωρούμενο ελαφρύτερα σε σχέση με την προϊσχύουσα διάταξη του άρθρου 22 παρ. 6 του Ν. 2472/1997 με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών (χωρίς την πρόβλεψη και χρηματικής ποινής, καίτοι αυτό προβλεπόταν αρχικά στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4624/2019) όταν ο υπαίτιος είχε σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος ή να προκαλέσει περιουσιακή ζημία σε άλλον ή να βλάψει άλλον και το συνολικό όφελος ή η συνολική ζημία υπερβαίνει το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000,00) ευρώ. Κατά τη σαφή και αδιάσπικτη διατύπωση της διάταξης αυτής επιβάλλεται η ποινή της κάθειρξης μέχρι δέκα ετών όχι μόνο όταν ο υπαίτιος είχε σκοπό προσπορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους στον εαυτό του ή σε άλλον ή σκοπό πρόκλησης περιουσιακής ζημίας σε άλλον, υπό την προϋπόθεση ότι το συνολικό αυτό όφελος ή η συνολική ζημία υπερβαίνουν το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000,00) ευρώ, αλλά και όταν αυτός σκόπευε να βλάψει άλλον, χωρίς να τίθεται από το νόμο στην περίπτωση της βλάβης ποσοτικό κριτήριο. Το ότι αυτή είναι η σαφής βούληση του νομοθέτη, ο οποίος με τη εν λόγω ρύθμιση δεν διαπλάθει ένα αμιγώς περιουσιακό αδίκημα, προκύπτει από το γεγονός ότι στη νέα αυτή διάταξη προβλέφθηκε εκτός από το σκοπό παράνομου περιουσιακού οφέλους και το σκοπό βλάβης τρίτου, (που υπήρχαν και στην προηγούμενη διάταξη του άρθρου 22 παρ. 6 του Ν. 2472/1997) και ο σκοπός πρόκλησης περιουσιακής ζημίας. Ο νόμος δε με σαφήνεια διακρίνει στην παραπάνω πρόβλεψη την έννοια της περιουσιακής ζημίας από αυτήν της βλάβης, η οποία δεν προβλέπεται ως περιουσιακή, αντιδιαστέλλοντας αυτές, ενώ μόνο για την περιουσιακή ζημία (όπως και για το περιουσιακό όφελος) εισάγεται συγκεκριμένο ποσοτικό όριο (όπως έχει επικρατήσει στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά της περιουσίας) όχι δε και για τη βλάβη. Δεν πρέπει δε να παραβλέπεται ότι το προστατευόμενο από την διάταξη του άρθρου 38 του ν. 4624/2019 (όπως και του άρθρου 22 του προϊσχύσαντος Ν. 2472/1997) έννομο αγαθό είναι το δικαίωμα στην πληροφοριακή αυτοδιάθεση (ή αυτοκαθορισμό) ως ειδικότερη εκδήλωση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή (ιδιωτική σφαίρα) [(ΣτΕ 3212/2003, ΣτΕ 3545/2002)], το οποίο δεν είναι πρωτίστως οικονομικής φύσεως. Αξιοσημείωτο επιπλέον είναι ότι το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος αναγνωρίζει ως αυτονόητο δικαίωμα του κάθε ανθρώπου όχι μόνο να διαθέτει και να ασκεί τα δικαιώματα που απορρέουν από την προσωπικότητά του "ως αυτόνομο, αυτεξούσιο και αυτοδιάθετο μη περιουσιακό αγαθό" αλλά

και να αναπτύσσει αυτήν σε όλο το φάσμα της οργανωμένης από το κράτος κοινωνικής ζωής, ήτοι στον κοινωνικό, οικονομικό και στον πολιτικό τομέα αυτής. Επομένως συντρέχει κακουργηματικής μορφής παράβαση του άρθρου 38 παρ. 4 του Ν. 4624/2019, όταν συνυπάρχει στο πρόσωπο του δράστη το πρόσθετο στοιχείο του σκοπού πρόκλησης βλάβης τρίτου από την παραβίαση προσωπικών δεδομένων, μη περιουσιακής, αλλά ηθικής τοιαύτης. Αυτό είναι απόλυτα σύμφωνο με το σκοπό του νομοθέτη ο οποίος υπογράμμισε στην Αιτιολογική έκθεση σχετικά με το άρθρο 38 παρ. 4 την αντεγκληματοπολιτικά αναγκαία πρόβλεψη μιας τέτοιας διάταξης, επισύρουσας για το δράστη στο πρόσωπο του οποίου συντρέχει πέραν του στοιχείου του δόλου τελέσεως του αδικήματος αυτού και το πρόσθετο στοιχείο του σκοπού πορισμού οφέλους ή πρόκλησης ζημίας άνω των 120.000,00 ευρώ ή πρόκλησης βλάβης χωρίς πρόβλεψη ποσοτικού ορίου, διακρίνοντας με σαφήνεια την έννοια της περιουσιακής ζημίας από την έννοια της βλάβης του υποκειμένου των δεδομένων, την οποία δεν περιόρισε ποσοτικά. Βάσει της ανωτέρω, ο ΑΠ έκρινε ορθή την απορριπτική, του εν λόγω ισχυρισμού του αναιρεσείοντος, κρίση του Δικαστηρίου της ουσίας, καθόσον, κατά τη σαφή και αδιάστικτη διατύπωση της διάταξης του άρθρου 38 παρ. 4 του Ν. 4624/2019 επιβάλλεται η ποινή της κάθειρξης μέχρι δέκα ετών όχι μόνο όταν ο υπαίτιος είχε σκοπό πορισμού παράνομου περιουσιακού οφέλους στον εαυτό του ή σε άλλον ή σκοπό πρόκλησης περιουσιακής ζημίας σε άλλον, - υπό την προϋπόθεση ότι το συνολικό αυτό όφελος ή η συνολική ζημία υπερβαίνουν το ποσό των εκατόν είκοσι χιλιάδων (120.000,00) ευρώ,- αλλά και όταν, όπως στην ένδικη περίπτωση, αυτός σκόπευε να βλάψει άλλον, χωρίς να τίθεται από το νόμο στην περίπτωση της βλάβης ποσοτικό κριτήριο. Ειδικότερα, από το γεγονός ότι στη νέα αυτή διάταξη προβλέφθηκε εκτός από το σκοπό παράνομου περιουσιακού οφέλους και το σκοπό βλάβης τρίτου, (που υπήρχαν και στην προηγούμενη διάταξη του άρθρου 22 παρ. 6 του Ν. 2472/1997) και ο σκοπός πρόκλησης περιουσιακής ζημίας, καθίσταται απολύτως σαφές το ότι αυτή είναι βούληση του νομοθέτη, ήτοι να υφίσταται ο κακουργηματικός χαρακτήρας της πράξης όταν ο δράστης σκόπευε να βλάψει άλλον, χωρίς να τίθεται από το νόμο στην περίπτωση της βλάβης ποσοτικό κριτήριο. Έτσι, με τον ανωτέρω νόμο, δεν διαμορφώνεται ένα αμιγώς περιουσιακό αδίκημα, ενόψει και του προστατευόμενου από τη διάταξη εννόμου αγαθού, που είναι το δικαίωμα στην πληροφοριακή αυτοδιάθεση, ως ειδικότερη εκδήλωση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, και τούτο διότι με σαφήνεια διακρίνεται στην παραπάνω νομοθετική πρόβλεψη η έννοια της περιουσιακής ζημίας από αυτήν της βλάβης, η οποία δεν προβλέπεται ως περιουσιακή, αντιδιαστέλλοντας τις δύο αυτές έννοιες, ενώ μόνο για την περιουσιακή ζημία (όπως και για το

περιουσιακό όφελος) εισάγεται συγκεκριμένο ποσοτικό όριο, όχι όμως και για τη βλάβη. Συνεπώς, συντρέχει η κακουργηματικής μορφής παράβαση του άρθρου 38 παρ. 4 του Ν. 4624/2019, όταν συνυπάρχει στο πρόσωπο του δράστη το πρόσθετο στοιχείο του σκοπού πρόκλησης βλάβης τρίτου από την παραβίαση προσωπικών δεδομένων, μη περιουσιακής, αλλά ηθικής, χωρίς πρόβλεψη ποσοτικού ορίου, εφόσον ο νόμος διαχωρίζει με σαφήνεια την έννοια της περιουσιακής ζημίας από την έννοια της βλάβης του υποκειμένου των δεδομένων, την οποία δεν περιόρισε ποσοτικά. Κατά συνέπεια, όλες οι αντίθετες αιτιάσεις του αναιρεσεϊόντος περί μη ορθής ερμηνείας και εφαρμογής της ανωτέρω ουσιαστικής ποινικής διάταξης από το δικάσαν Εφετείο, κρίθηκαν από το Ανώτατο Δικαστήριο ως αβάσιμες και απορριπτέες.

Σχετικά με το ανωτέρω ζήτημα ερμηνείας της κακουργηματικής μορφής παραβίασης προσωπικών δεδομένων, σύμφωνα με το άρθρο 38 παρ. 4 Ν 4624/2019, η παραπάνω ΑΠ 686/2021 δέχθηκε ότι η «βλάβη» μπορεί να είναι και «ηθική», υπό την έννοια της «μη περιουσιακής» ζημίας¹²⁵. Πράγματι, από καθαρά γραμματική άποψη, προκύπτει ότι ο σκοπός βλάβης τυποποιείται διαζευκτικά με τον σκοπό περιουσιακού οφέλους ή περιουσιακής ζημίας και επομένως, εισάγει νοηματικά κάτι διαφορετικό σε σχέση με τους άλλους δύο τυποποιημένους σκοπούς. Εντούτοις, στις περιπτώσεις της εκδικητικής πορνογραφίας ο δράστης προβαίνει στις σχετικές δημοσιοποιήσεις αποσκοπώντας στον εξευτελισμό και τη βλάβη του θύματος. Με τον τρόπο αυτό, εκδικείται και τιμωρεί το υποκείμενο των δεδομένων διαπομπεύοντάς το. Συνεπώς συμβαίνει το εξής παράδοξο· ο επιδιωκόμενος αυτός σκοπός συνιστά απαραίτητο όρο για την δημοσιοποίηση του συγκεκριμένου υλικού, στον οποίο αποβλέπει ο δράστης εξαρχής μιας και εάν το υλικό δεν είναι πρόσφορο να προκαλέσει τη συγκεκριμένη βλάβη στο υποκείμενο, τότε ο δράστης δεν θα προβεί στην δημοσιοποίησή του. Διαπιστώνεται δηλαδή ότι η από μέρους του δράστη ύπαρξη σκοπού μη υλικής/ηθικής βλάβης του θύματος συνιστά την ίδια στιγμή και επιβαρυντική περίσταση της παραγράφου 4 του άρθρου 38 με αποτέλεσμα το ίδιο στοιχείο να αξιολογείται δυο φορές: μια ως στοιχείο της βασικής πλημμεληματικής μορφής του εγκλήματος και μια ως στοιχείο της επιβαρυντικής κακουργηματικής, καθώς στις περιπτώσεις αυτές δεν νοείται δημοσιοποίηση χωρίς σκοπό ηθικής βλάβης¹²⁶.

¹²⁵ Γεώργιος Νούσκαλης, «Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 686/2021 (Η κακουργηματικού χαρακτήρα παραβίαση προσωπικών δεδομένων κατ' αρ. 38 παρ. 4 Ν 4624/2019 - Ηθική βλάβη)», *ΠοινΔικ*, 2/2022: σελ. 258 - 260

¹²⁶ Γρηγόρης Τσόλιας, «Ποινική προστασία προσωπικών δεδομένων, αποκλειστικά προσωπική δραστηριότητα και revenge porn», *ΠοινΔικ*, 3/2022: σελ. 358-369.

Διαβάζοντας προσεκτικά τις ως άνω αποφάσεις, είναι φανερό πως τα Ελληνικά Δικαστήρια υπαγάγουν τα πραγματικά περιστατικά της μη συναινετικής πορνογραφίας στο Ν. 4624/2019 και συγκεκριμένα στο άρθρο 38 αυτού, εκλαμβάνουν δηλαδή ως δεδομένο ότι οι εν λόγω αναρτήσεις πληρούν τη νομοτυπική μορφή του τελευταίου. Ωστόσο, υποστηρίζεται πως η περίπτωση της καταγραφής εικόνων από σεξουαλικές δραστηριότητες εμπίπτει στη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 2 εδάφιο γ' του Ν. 4624/2019, όπου, σύμφωνα με αυτή ο ΓΚΠΔ δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που λαμβάνει χώρα από φυσικό πρόσωπο στο πλαίσιο «αποκλειστικά προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας».

Άρα, δεν τίθεται ζήτημα εφαρμογής του ΓΚΠΔ καθώς το πεδίο εφαρμογής αυτού καθορίζεται με βάση όχι την φύση και την κατηγορία των προσωπικών δεδομένων -όσο «ευαίσθητα» και εάν είναι αυτά- αλλά με βάση το πλαίσιο της δραστηριότητάς εντός του οποίου διενεργείται η επεξεργασία. Έτσι, σε περίπτωση κατά την οποία δυο πρόσωπα αποφασίσουν από κοινού να αποτυπώσουν σε εικόνα ή βίντεο τη σεξουαλική τους δραστηριότητα, η εν λόγω καταγραφή, συλλογή και αποθήκευση των προσωπικών δεδομένων δεν προστατεύεται από τον ΓΚΠΔ ούτε τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις που σχετίζονται είτε με την άσκηση των δικαιωμάτων των υποκειμένων, είτε με την επιβολή διοικητικών ή ποινικών κυρώσεων, αφού η εν λόγω επεξεργασία λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο μιας «αποκλειστικά προσωπικής δραστηριότητας».¹²⁷

Παρατηρείται, λοιπόν, πως προϋπόθεση εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 38 Ν. 4624/2019 συνιστά αυτονόητα η υπαγωγή του κρίσιμων πραγματικών περιστατικών στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ κατ' άρθρο 2 παρ. 1 και η μη εφαρμογή της εξαίρεσης της «αποκλειστικά προσωπικής δραστηριότητας» κατ' άρθρο 2 παρ. 2 εδάφιο γ'. Έτσι, σε περίπτωση κατά την οποία ένα ζευγάρι αποφασίζει να βιντεοσκοπήσει τις σεξουαλικές του δραστηριότητες αποθηκεύοντας τα σχετικά δεδομένα εικόνας σε ένα τηλέφωνο ή υπολογιστή, οι εν λόγω επεξεργασίες αφορούν μεν προσωπικά δεδομένα, δεν τυγχάνουν όμως προστασίας από τον ΓΚΠΔ καθώς εμπίπτουν στην εξαίρεση της «αποκλειστικά προσωπικής δραστηριότητας» και, εφόσον δεν εφαρμόζεται εν προκειμένω ο τελευταίος και ο εφαρμοστικός του Ν. 4624/2019, τότε δεν μπορεί να γίνει λόγος για «σύστημα αρχειοθέτησης» ούτε για «Υπεύθυνο Επεξεργασίας», ούτε για «συγκατάθεση» των μερών στην καταγραφή των σεξουαλικών δραστηριοτήτων τους. Σε τέτοια περιστατικά, η

¹²⁷ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 125.

προστασία του θύματος μπορεί να επιτευχθεί βάσει των διατάξεων για την προστασία της προσωπικότητας (ΑΚ 57), συνιστώσα της οποίας είναι το δικαίωμα στην εικόνα του προσώπου.

Τα πράγματα διαφοροποιούνται μόνο όταν το πρόσωπο που είχε αρχικά προβεί με τη σύμφωνη γνώμη ή συναπόφαση του έτερου προσώπου στην καταγραφή, αποθήκευση και διατήρηση του υλικού στο πλαίσιο «αποκλειστικά προσωπικής δραστηριότητας» αποφασίζει από μόνο του να προβεί στη δημοσιοποίηση του υλικού, τερματίζοντας με τον τρόπο αυτό την «αποκλειστικά προσωπική δραστηριότητα». Η επεξεργασία των προσωπικών αυτών δεδομένων δια της ανάρτησης στο διαδίκτυο σε απροσδιόριστο αριθμό προσώπων, εμπίπτει πλέον από εκείνο το χρονικό σημείο στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ ώστε να καθίσταται αφ' ης στιγμής δυνατός ο έλεγχος της νομιμότητας της επεξεργασίας αλλά και η άσκηση των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων. Από τη στιγμή κατά την οποία ο συλλέξας τα προσωπικά δεδομένα στο πλαίσιο «αποκλειστικά προσωπικής δραστηριότητας» τα δημοσιοποιεί δια του διαδικτύου, υποχρεούται πλέον κατ' εφαρμογή του ΓΚΠΔ ως Υπεύθυνος Επεξεργασίας, με βάση την αρχή της λογοδοσίας κατ' άρθρο 5 παρ. 2 ΓΚΠΔ να τηρήσει όλες τις αρχές επεξεργασίας κατ' άρθρο 5 παρ. 1 ΓΚΠΔ και σε περίπτωση κατά την οποία, η ανάρτηση των δεδομένων εικόνας δεν στηρίζεται σε κάποια εκ των νομικών βάσεων του άρθρου 6 παρ. 1 σε συνδυασμό με το άρθρο 9 παρ. 2 α' ΓΚΠΔ, τότε οφείλει να προβεί σε άμεση αποανάρτησή τους καθώς και στη διαγραφή των διατηρούμενων δεδομένων κατ' άρθρο 5 παρ. 1 εδάφιο ε' σε συνδυασμό με το άρθρο 17 παρ. 1 περ. δ' ΓΚΠΔ¹²⁸.

Βέβαια, και η περίπτωση αυτή της παράνομης διατήρησης και μη διαγραφής προσωπικών δεδομένων από μέρους του Υπευθύνου Επεξεργασίας, τα οποία περιλαμβάνονται σε σύστημα αρχειοθέτησης, δεν σημαίνει ότι εμπίπτει αυτόματα στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 38 Ν. 4624/2019 και αυτό, γιατί η τελευταία αποσκοπεί στη προστασία ενός «νόμιμου» συστήματος αρχειοθέτησης, που περιλαμβάνει προσωπικά δεδομένα, των οποίων ο νόμιμος σκοπός επεξεργασίας καθορίζεται εξ αρχής από έναν «νόμιμο» Υπεύθυνο Επεξεργασίας.¹²⁹ Δηλαδή, ναι μεν με την ανάρτηση του συγκεκριμένου υλικού τερματίζεται η αποκλειστικά προσωπική δραστηριότητα και ο δράστης καθίσταται αφ' ης στιγμής

¹²⁸ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 125.

¹²⁹ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 125.

Υπεύθυνος Επεξεργασίας, εντούτοις η επεξεργασία των δεδομένων αυτών είναι παράνομη λαμβανομένου υπόψη πως η επεξεργασία πρέπει να στηρίζεται σε μία από τις νομικές βάσεις του άρθρου 6 σε συνδυασμό με το άρθρο 9§2 ΓΚΠΔ. Συνεπώς, δεν υπάρχει ούτε «νόμιμος» Υπεύθυνος Επεξεργασίας, ούτε «νόμιμη» επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ούτε, φυσικά, «νόμιμο» σύστημα αρχειοθέτησης. Έτσι, στις περιπτώσεις αυτές, το υποκείμενο των δεδομένων δύναται να προστατευθεί με τις λοιπές διατάξεις του ΓΚΠΔ (λ.χ. αποανάρτηση, διαγραφή κ.λπ), όχι όμως με τις ποινικές κυρώσεις.

Σε διάσταση με τα αμέσως προλεχθέντα, η νομολογία στις υποθέσεις που αναλύθηκαν δέχθηκε ότι η, από μέρους του εκάστοτε συλλέξαντος τα δεδομένα εικόνας και ήχου, δημιουργία ενός νέου αρχείου κατόπιν επεξεργασίας αλλά και η μη διαγραφή τους, καθιστά τον δράστη ως μη δικαιούμενο να επέμβει στο «δευτερογενές» αρχείο που ο ίδιος παράνομα δημιούργησε και διατήρησε προκειμένου να πληρούνται οι προϋποθέσεις συγκρότησης του εγκλήματος του άρθρου 38 Ν. 4624/2019.

- **ΜΠρΠατρών (Ασφ.Μ.) 295/2020**

Η υπ' αριθμόν 295/2020¹³⁰ απόφαση Ασφαλιστικών Μέτρων του Μονομελούς Πρωτοδικείου Πατρών, αν και αποτελεί απόφαση προσωρινής δικαστικής προστασίας με την διαδικασία των Ασφαλιστικών Μέτρων, είναι μία από τις πρώτες δικαστικές κρίσεις περί του πολύ σημαντικού ζητήματος της διαδικτυακής παρενοχλητικής παρακολούθησης. Αν και η παρούσα διπλωματική ασχολείται με την ανάλυση των μορφών της έμφυλης Κυβερνοβίας σε βάρος των γυναικών και τους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου, η γράφουσα θεωρεί αναγκαία την παρουσίαση της ανωτέρω απόφασης παρ' όλο που δράστης στην τελευταία είναι γυναίκα. Η επιλογή αυτή πηγάζει εκ του γεγονότος πως κάθε δικαστική απόφαση, ασχέτως του φύλου δράστη και θύματος, είναι ο μοναδικός οδηγός για την υπεράσπιση των θυμάτων όσον αφορά εγκλήματα ευρισκόμενα σε «αχαρτογράφητα νερά». Στόχος της αμερόληπτης δικαιοσύνης είναι η -βάσει της συμπεριληπτικότητας- εξαντλητική προσπάθεια προστασίας των Πολιτών και η θεμελιώδης κατοχύρωση της ασφάλειας δικαίου.

Κατά τα πραγματικά περιστατικά της απόφασης, οι διάδικοι γνωρίστηκαν τον Σεπτέμβριο του 2018 μέσω της διαδικτυακής πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης με την επωνυμία

¹³⁰ Βλ. ΜΠρΠατρών 295/2020, ΤΝΠ Ισοκράτης.

«Instagram» και, ακολούθως, άρχισαν να συνομιλούν μέσω μηνυμάτων, χρησιμοποιώντας έτερη διαδικτυακή πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης με την επωνυμία «Facebook». Παρά δε το γεγονός ότι ο αιτών κατοικεί στο Βόλο, όπου εργάζεται στην Πολεμική Αεροπορία, και η καθ' ης στην Πάτρα, συνήψαν συναισθηματικό δεσμό, με την τελευταία να επισκέπτεται τον αιτούντα τρεις - τουλάχιστον φορές σε διάστημα ενός μήνα. Η σχέση αυτή, όμως, έληξε σε σύντομο χρονικό διάστημα, ήτοι περί τα τέλη Οκτωβρίου του 2018, διότι από πολύ νωρίς, η καθ' ης επέδειξε μια αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά απέναντι στον αιτούντα, δημιουργώντας του σκηνές ζηλοτυπίας, χωρίς να υπάρχει λόγος. Αφού της ζήτησε να διακόψουν τη σχέση τους, η καθ' ης άρχισε να παρενοχλεί τον αιτούντα, μέσω τηλεφώνου, αποστέλλοντας αλληπάλληλα μηνύματα, ενώ, μετά τον αποκλεισμό που επέβαλε σ' αυτήν ο τελευταίος από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την άρνηση του να απαντήσει στις κλήσεις της, αυτή άρχισε να ενοχλεί τους φίλους του, τους γνωστούς του και τα μέλη της οικογένειάς του και να δημιουργεί ψεύτικους λογαριασμούς στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με φερόμενο χρήστη τον αιτούντα, στέλνοντας μηνύματα τόσο σ' αυτόν όσο και σε φίλους και συναδέλφους του. Παρά τις διαρκείς προσπάθειες του τελευταίου να πείσει την καθ' ης να διακόψει οποιαδήποτε επαφή μαζί του και με οποιοδήποτε τρόπο, ζητώντας μάλιστα τη βοήθεια της μητέρας της και επισκεπτόμενος και την Πάτρα προκειμένου να βρεθεί λύση, η καθ' ης δεν έπαυσε να τον παρενοχλεί, ούτε και μετά την έκδοση της από 4-10-2019 προσωρινής διαταγής του Προέδρου Πρωτοδικών Πατρών, δημιουργώντας μάλιστα νέους ψεύτικους λογαριασμούς, στο όνομα του αιτούντος ή τρίτων προσώπων, στη διαδικτυακή πλατφόρμα «Instagram», όπου καταχωρεί συνομιλίες στις οποίες φέρεται να συμμετέχει και ο αιτών με προσβλητικό γι' αυτόν περιεχόμενο. Πρόδηλο είναι, μετά ταύτα, ότι η προεκτεθείσα συμπεριφορά της καθ' ης, ως παράνομη και προσβλητική της προσωπικότητας του αιτούντος και δη των ειδικότερων εκφάνσεών της επί της τιμής, της ιδιωτικής ζωής της σφαίρας του απορρήτου, φορτίζει και διαταράσσει τον ψυχικό του κόσμο και του δημιουργεί προβλήματα στην προσωπική και κοινωνική του ζωή. Συνακολούθως και αφού ο κίνδυνος επαναλήψεως της κατά τα ως άνω συμπεριφοράς της καθ' ης πιθανολογείται άμεσος και υπαρκτός, πρέπει, κατά παραδοχή της ενδίκου αιτήσεως, να διαταχθούν, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο διατακτικό, τα εκεί διαλαμβανόμενα ασφαλιστικά μέτρα, που κρίνονται ικανά να διασφαλίσουν την προσωρινή προστασία που ο αιτών εν προκειμένω δικαιούται.

Βάσει των παραπάνω παραδοχών, και με δεδομένο πως η απόφαση αυτή δημοσιεύτηκε μετά από την τροποποίηση του ΠΚ, που ποινικοποίησε τα αδικήματα του «stalking» και του «cyber

stalking» στο εδάφιο β' της παραγράφου 1 του άρθρου 333 αυτού, το Δικαστήριο, κρίνοντας επί της αιτήσεως αυτής ασφαλιστικών μέτρων, που ερείδεται στην προσβολή προσωπικότητας του αιτούντος υποχρέωσε την καθ' ης η αίτηση όχι μόνο να μην πλησιάζει τον αιτούντα σε απόσταση των 50 μέτρων και να παύσει να επικοινωνεί μαζί του είτε δια ζώσης είτε τηλεφωνικά αλλά, κυριότερα, να παύσει να προβαίνει με οποιονδήποτε τρόπο στο διαδίκτυο σε αναρτήσεις προσβλητικές της προσωπικότητάς του. Πρόκειται για μια απόφαση άκρως πρωτοποριακή για τα ελληνικά δεδομένα, μιας και το Δικαστήριο δεν αρκέστηκε μόνο στους παραδοσιακούς τρόπους άρσης της προσβολής της προσωπικότητας αλλά αντιθέτως, εντοπίζοντας το πρόβλημα στην ουσία του, συμπεριέλαβε στο διατακτικό της μία καινοτόμα απαγόρευση προς την επίτευξη επιτυχούς προστασίας του θύματος στην σύγχρονη κοινωνία όπου τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν τον βασικότερο και πιο συνηθισμένο τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Εν κατακλείδι, ο πολυδιάστατος ψηφιακός κόσμος παρέχει στα πρόσωπα που επιλέγουν να αποτελέσουν μέρος του, την ευκαιρία να ενημερωθούν, να κοινωνικοποιηθούν, να εκφραστούν, να δημιουργήσουν, να συμμετάσχουν εν γένει στην κοινωνία με τον δικό τους τρόπο. Μάλιστα, η επέκταση του ευρυζωνικού δικτύου, ο πολλαπλασιασμός των δικτύων 3G, 4G και 5G παγκοσμίως αλλά και η οικονομική προσιτότητα των ψηφιακών συσκευών διευκολύνουν τους πολίτες να κατέχουν, να έχουν πρόσβαση και να χρησιμοποιούν τις νέες αυτές τεχνολογίες και ειδικότερα, το διαδίκτυο.

Εντούτοις, η πρόσβαση ολοένα και περισσότερων ατόμων στο διαδικτυακό φάσμα έρχεται με το τίμημα της εμφάνισης διαρκώς αυξανόμενου όγκου επιβλαβούς περιεχομένου και καταχρηστικών συμπεριφορών που εμφανίζονται σε αυτό, ενώ τα κρούσματα κυβερνοβίας πληθαίνουν μέρα με τη μέρα. Μάλιστα, η κυβερνοβία, παρότι αποτελεί ένα πολυεπίπεδο και ανεξερεύνητο ακόμη σε όλο το εύρος του φαινόμενο, δεν λαμβάνεται υπόψη τόσο σοβαρά όσο θα έπρεπε. Η σημασία και επικινδυνότητα του νέου αυτού φαινομένου έγκειται στο γεγονός ότι ναι μεν ξεκινά στον «φανταστικό» κόσμο του διαδικτύου, όμως συχνά τερματίζει εκτός σύνδεσης με καταστροφικές συνέπειες για τα θύματα και τις οικογένειές τους. Γι' αυτό και είναι σημαντικό όλοι οι αρμόδιοι φορείς και συλλογικά, η Κοινωνία των Πολιτών, να δράσουν για να αποτραπεί κάθε εκδήλωσή της, να προστατευθούν τα θύματα και να αποδοθεί Δικαιοσύνη.¹³¹

Ως πρώτο βήμα για την επίτευξη των ανωτέρω, θα μπορούσε να αναδειχθεί η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ φορέων και πολιτών. Δεύτερο και μεγάλο βήμα αποτελεί η πραγμάτωση των Προτάσεων της Ομάδας Εργασίας για τον διαδικτυακό εκφοβισμό και άλλες μορφές διαδικτυακής βίας. Συγκεκριμένα, και σύμφωνα με την τελευταία:

1) Το Συμβούλιο της Ευρώπης θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο δημιουργίας μιας διαδικτυακής πηγής για την τεκμηρίωση και τη διάθεση πληροφοριών σχετικών με τις τρέχουσες πολιτικές και στρατηγικές και τα προληπτικά, προστατευτικά και ποινικά μέτρα που λαμβάνονται από τον δημόσιο τομέα και τις οργανώσεις του ιδιωτικού τομέα,

2) Δεδομένης της συμπληρωματικότητας των σχετιζόμενων με την κυβερνοβία Συνθηκών, θα πρέπει να προωθηθούν οι συνεργασίες μεταξύ των οργάνων τους μέσω της

¹³¹ "Cyberviolence", Council of Europe, access 12 May 2022, <https://www.coe.int/en/web/cyberviolence>

ευαισθητοποίησης των μερών για τις διατάξεις των επιμέρους συνθηκών, της αξιοποίησης αυτών κατά την παροχή συμβουλών στα Κράτη-μέλη και της ενθάρρυνσης των συμβαλλομένων μερών να εισαγάγουν τις διαδικαστικές πράξεις άλλων Συμβάσεων στο εσωτερικό τους δίκαιο,

3) Τα μέρη της Σύμβασης της Βουδαπέστης θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο καλύτερης εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης των αρχών επιβολής του νόμου σχετικά με τη διερεύνηση και τη δίωξη της Κυβερνοβίας κατά ενηλίκων, συμπεριλαμβανομένης της επιβολής κυρώσεων, όπου λαμβάνει χώρα ποινικό αδίκημα, ενώ, το Συμβούλιο της Ευρώπης και άλλοι οργανισμοί θα πρέπει να υποστηρίζουν τέτοιες δραστηριότητες ανάπτυξης ικανοτήτων,

4) Τα μέτρα για την πρόληψη, την προστασία τη δίωξη της Κυβερνοβίας θα πρέπει να θεωρούνται ότι συμβάλλουν στον 16ο Στόχο της Ατζέντας του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη¹³² και

5) Τα μέρη θα πρέπει να εξασφαλίσουν την συμπεριληπτικότητα, ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη ισορροπία μεταξύ των φύλων σε όλους του Οργανισμούς και τα Ιδρύματα που ασχολούνται με το έγκλημα στον κυβερνοχώρο.¹³³

Ανεξαρτήτως των παραπάνω, το μόνο σίγουρο είναι πως η εύρεση μιας κοινής άποψης για τη βία στον κυβερνοχώρο καθώς και για τους τύπους διάδοσής της παγκοσμίως αποτελεί την βασική πρόκληση. Αυτό συμβαίνει διότι εκκρεμεί η απάντηση στο μεγάλο ερώτημα του εάν θα πρέπει να ρυθμιστεί το φαινόμενο της Κυβερνοβίας από κοινού με τι φαινόμενο των επιθέσεων στον πραγματικό (off-line) κόσμο και σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, εάν θα ερμηνεύεται απλώς ως βία κατά προσώπου δίχως να λαμβάνει ιδιαίτερη απαξία η διάπραξη του αδικήματος σε ψηφιακό περιβάλλον. Πρόκειται για έναν καθοριστικό προβληματισμό, αν αναλογιστεί κανείς πως ορισμένες εκδηλώσεις βίας στον κυβερνοχώρο μπορούν να εκδηλωθούν σε ίδιο χρόνο με τη βία στον πραγματικό κόσμο, αποδεικνύοντας, έτσι, ότι η πρώτη μπορεί να είναι συνέχεια της δεύτερης. Η συνέχεια της

¹³² «Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης-17 Στόχοι για να αλλάξουμε τον κόσμο μας», Ηνωμένα Έθνη, Πρόσβαση 12 Μαΐου 2022,

<https://unric.org/el/17-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B7%CF%83-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%83/>

¹³³ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 44.

φυσικής βίας στο ψηφιακό περιβάλλον αντικατοπτρίζεται με την άμεση και έμμεση παρενόχληση του θύματος σε πολλές ψηφιακές πλατφόρμες με συντονισμένες ή ασυντόνιστες επιθέσεις. Συγχρόνως, όχι μόνο υπάρχει μια συνέχεια μεταξύ της βίας που ασκείται στον πραγματικό και τον ψηφιακό κόσμο, αλλά η συνέχεια αυτή εντοπίζεται και στις επιμέρους μορφές του φαινομένου της κυβερνοβίας, καθώς μπορεί να διαπράττονται εναλλακτικά. Πάντως, η βία στον κυβερνοχώρο αδιαμφισβήτητα ενσωματώνει το σύνολο των ΤΠΕ που παρέχουν στον δράστη τη δυνατότητα να ασκήσει βίαιες και επιθετικές συμπεριφορές που διαφορετικά δεν θα είχε την ευκαιρία να διενεργήσει πρόσωπο με πρόσωπο με το θύμα.

Ακολούθως, σε κατά πολύ δυσανάλογο ποσοστό, κυρίαρχοι στόχοι και θύματα της Κυβερνοβίας, ως μίας εκδήλωσης της δυστοπικής συνθήκης καταχρηστικότητας των ψηφιακών μέσων, είναι οι γυναίκες, τα ανήλικα κορίτσια και εν γένει κάθε θηλυκότητα.

Η ψηφιακή βία σε βάρος των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών συνιστά έμφυλη βία και αποτελεί μέρος μίας κατ' εξακολούθηση ασκούμενης βίας, που εκκινεί σε περιβάλλοντα εκτός σύνδεσης και αντηχεί στο κυβερνοχώρο και το αντίστροφο, με τις σωματικές μορφές έμφυλης βίας να συνδυάζονται με αυτές του ψηφιακού κόσμου. Συνήθως, οι μορφές αυτές βίας δεν αποτελούν αντικείμενο εξέτασης με βάση το φύλο και «κανονικοποιούνται» από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενώ, ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται από τους «ενδιάμεσους» του Διαδικτύου είναι προδήλως ανεπαρκής, επιβεβαιώνοντας τη σκέψη πως η ανισότητα των φύλων δηλώνει εξίσου επιτυχώς την παρουσία της στον θαυμαστό και καινοτόμο κόσμο των ΤΠΕ. Οι δράστες των εν λόγω εγκλημάτων είναι ως επί το πλείστον νεαροί με «προφίλ» στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και περίπου το 50% αυτών είναι γνωστοί στα θύματά τους ενώ, εκ παραλλήλου, το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών είναι πρώην ή νυν σύντροφοί τους. Συνεπεία τούτων, οι γυναίκες και τα ανήλικα κορίτσια διατρέχουν έναν ατέρμονο κίνδυνο και χωρίς τη θέλησή τους επωμίζονται το κόστος μίας μακροχρόνιας ψυχολογικής, σωματικής και οικονομικής βλάβης ενώ, ταυτοχρόνως, δεν παύουν να επηρεάζονται εμμέσως οι οικογένειές τους αλλά και να πλήττεται συλλογικά το γυναικείο φύλο άρα και η κοινωνία καθαυτή.

Η έλλειψη ενός καθολικά αποδεκτού και καθιερωμένου ορισμού της έμφυλης κυβερνοβίας και μιας λεπτομερούς προσέγγισης περί των πάμπολλων τρόπων με τους οποίους εκδηλώνεται, καθιστούν δύσκολη την ενεργοποίηση ενός τιμωρητικού και συνάμα

προστατευτικού μηχανισμού για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Συγχρόνως, το γεγονός της σχεδόν ανυπαρξίας διεθνών και εθνικών ερευνών και στατιστικών στοιχείων συνδράμει στην ανεπαρκή γνώση του ζητήματος και στην έλλειψη λήψης κατάλληλων μέτρων πρόληψης. Επιπλέον, μεγάλη αστοχία αποτελεί πως το φαινόμενο της έμφυλης κυβερνοβίας αντιμετωπίζεται συνήθως όπως αυτό της φυσικής βίας εντός του πραγματικού κόσμου, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι πολύπλευρες μορφές της. Ακόμη, λόγω του μοτίβου της ανωνυμίας που κυριαρχεί στο διαδίκτυο, παραμένει προβληματικός ο εντοπισμός των δραστών του κυβερνοχώρου εφόσον υπάρχουν τα διαθέσιμα μέσα για την απόκρυψη ή/και την παραποίηση της ταυτότητάς τους.

Νομοθετικά, η απουσία ενός διεθνούς και ευρωπαϊκού πλαισίου που πειθαρχεί το ανωτέρω φαινόμενο και υποχρεώνει τα Κράτη στην εφαρμογή του, δημιουργεί πολλές δυσκολίες, με την έλλειψη νομικής αναγνώρισης τέτοιων αδικημάτων να ενθαρρύνει την εμφάνιση και την αύξηση της διαδικτυακής θυματοποίησης των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών. Νομολογιακά, το τοπίο παραμένει θολό, μιας και τα περισσότερα περιστατικά δεν καταγγέλλονται και όσα από αυτά καταγγέλθηκαν, έφθασαν ενώπιον των Δικαστηρίων προσφάτως. Κατά συνέπεια, δεν υπάρχουν πολλές αποφάσεις που να δημιουργούν τη λεγόμενη «Νομολογιακή Πρακτική», ούτε και οι φυσικοί Δικαστές έχουν μέχρι στιγμής την καλύτερη δυνατή ενημέρωση για το φαινόμενο, προκειμένου να διατάξουν την καλύτερη δυνατή νομική λύση.

Λόγω της μέχρι σήμερα έλλειψης ερευνητικών δεδομένων και στοιχείων, τόσο σε Κρατικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, δεν δύναται να προσδιοριστούν επακριβώς η έκταση ή/και οι επιπτώσεις της έμφυλης κυβερνοβίας. Ωστόσο, τα υπάρχοντα στοιχεία καταδεικνύουν πως πρόκειται για ένα διογκούμενο φαινόμενο με σοβαρές επιπτώσεις στην «πραγματική» ζωή των θυμάτων. Παρακάτω παρουσιάζονται συστάσεις για την αναγνώριση του φαινομένου της έμφυλης Κυβερνοβίας, τους ορισμούς, τη συλλογή δεδομένων και την έρευνα, οι οποίες είναι σύμφωνες με το διεθνές νομικό πλαίσιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της σύμβασης της Κωνσταντινούπολης. Στόχος των συστάσεων αυτών είναι η υποστήριξη των κρατών μελών της ΕΕ στη βελτίωση της θεσμικής αντιμετώπισης του φαινομένου, ούτως ώστε τα θύματα να προστατεύονται τόσο εντός όσο και εκτός διαδικτύου. Ειδικότερα:

1) Ένα πρώτο βήμα προς την αναγνώριση καθαυτή του φαινομένου θα ήταν η ανάπτυξη, από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και εκ των υστέρων των Εθνικών εννόμων τάξεων, εναρμονισμένων νομικών ορισμών της έμφυλης κυβερνοβίας, οι οποίοι θα έχουν διαμορφωθεί βάσει των εμπειριών όσο το δυνατόν περισσότερων θυμάτων. Θα μπορούσε επίσης να συσταλεί η έννοια της έμφυλης βίας σε δημόσιο χώρο, έτσι ώστε να περιλαμβάνει πλέον και τους εικονικούς δημόσιους χώρους.

2) Δεδομένης της έλλειψης στατιστικών στοιχείων, τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε εθνικό επίπεδο, χρειάζονται περισσότερα δεδομένα για να καταστεί πλήρως κατανοητό το εύρος του φαινομένου. Συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη τις επιταγές τόσο της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης όσο και της Οδηγίας για τα δικαιώματα των θυμάτων, που απαιτούν από τα Κ-μ να αναφέρουν στατιστικά δεδομένα και να παράγουν δεδομένα κατά φύλο, οι αυξημένες προσπάθειες συλλογής δεδομένων και η παραγωγή προσιτών, διαφανών και σαφών στατιστικών θα συνέβαλαν καθοριστικά στην αποκάλυψη της πλήρους έκτασης της ψηφιακής έμφυλης βίας. Προκειμένου, λοιπόν, να σχηματιστεί μια πλήρης εικόνα του φαινομένου, οι μελλοντικές πανευρωπαϊκές και εθνικές έρευνες για τη βία κατά των γυναικών θα πρέπει να επικεντρωθούν σε περισσότερες μορφές βίας στον κυβερνοχώρο και να περιλαμβάνουν, μάλιστα, και ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, ώστε οι ερωτηθείσες να μπορούν να αποκαλύπτουν διάφορους τύπους εμπειριών. Θα μπορούσε, επίσης, να ξεκινήσει ένα μεγάλης κλίμακας ερευνητικό πρόγραμμα επικεντρωμένο στη ψηφιακή βία κατά των γυναικών, που, να συγκεντρώσει ένα «σώμα» δεδομένων αναφορικά με τα προφίλ των δράστών, τη σχέση τους με το θύμα, τα μέσα των εγκλημάτων, τον αριθμό των αναφερόμενων περιπτώσεων, τον αριθμό των διωκόμενων υποθέσεων και τον αριθμό των καταδίκων.

3) Θα ήταν πολύ χρήσιμο αν οι ενδιαμέσοι πάροχοι του Διαδικτύου δημοσίευαν σε ετήσια βάση τα αναφερόμενα σε αυτούς περιστατικά παράνομου και επιβλαβούς περιεχομένου, τον τύπο και τον αριθμό των στοιχείων κάθε τέτοιου περιεχομένου που αναφέρθηκε και αφαιρέθηκε, ενώ παράλληλα να εξηγούν ποια ήταν η δέουσα επιμέλειά που επέδειξαν για τα περιστατικά αυτά. Συνολικά, δηλαδή, θα πρέπει να απαιτείται μεγαλύτερη διαφάνεια και λογοδοσία από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τους ιστότοπους που «φιλοξενούν» τα περισσότερα περιστατικά έμφυλης κυβερνοβίας.

4) Όσον αφορά τη Νομοθεσία και τις πολιτικές της ΕΕ, ναι μεν υπάρχουν τα νομικά μέσα, αλλά έχουν περιορισμένο πεδίο εφαρμογής και δεν διασφαλίζουν την ποινικοποίηση των περισσότερων μορφών βίας στον κυβερνοχώρο κατά των γυναικών. Μία σημαντική εξέλιξη θα ήταν να λάβουν χώρα πιθανές «συνεργασίες» μεταξύ των Επιτροπών των Ευρωπαϊκών Συμβάσεων της Βουδαπέστης, της Κωνσταντινούπολης και της Λανθαρότε όσον αφορά την πρόληψη, την προστασία και τη δίωξη του συγκεκριμένου φαινομένου.

5) Εστιάζοντας στις επιμέρους εθνικές έννομες τάξεις, ο ρόλος του κάθε Κράτους είναι βασικός για την καταπολέμηση της έμφυλης ψηφιακής βίας, καθώς η ΕΕ έχει περιορισμένες μόνο αρμοδιότητες σε αυτόν τον τομέα, όσον αφορά -κυρίως- το ποινικό δίκαιο. Ως εκ τούτου, τα Κράτη θα πρέπει να επενδύσουν στην τεχνολογική εμπειρογνώμοσύνη και να αναπτύξουν επαρκείς υποδομές και για τη διεξαγωγή και για την παρακολούθηση περίπλοκων διασυνοριακών ερευνών για εγκλήματα στον κυβερνοχώρο που απευθύνονται σε γυναίκες. Θα πρέπει, επίσης, να συνεργάζονται με άλλα Κράτη, είτε μέλη της ΕΕ, είτε όχι, και να ενθαρρύνουν την εμπλοκή «ενδιάμεσων» του Διαδικτύου για τον εντοπισμό των δραστών και τη διευκρίνιση θεμάτων δικαιοδοσίας. Εκ παραλλήλου, οι εθνικές έννομες τάξεις θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι νόμοι τους είναι κατάλληλοι για την ψηφιακή εποχή και πως αντικατοπτρίζουν τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι τεχνολογίες για την γυναικεία κακοποίηση και εκμετάλλευση. Φυσικά, όσα Κράτη δεν έχουν ουσιαστικές ή δικονομικές διατάξεις για τα έμφυλα εγκλήματα στον κυβερνοχώρο, θα μπορούσαν να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν νομικά πλαίσια που ανταποκρίνονται στις απειλές αυτές, ενώ καθίσταται απαραίτητη και η διασφάλιση διάθεσης κατάλληλου νομικού πλαισίου λογοδοσίας των δραστών και των συνεργών τους.

6) Ιδιαίτερης σημασίας κρίνεται, η παροχή ουσιαστικής εκπαίδευσης για την προστασία των θυμάτων, τις διάφορες μορφές και τις επιπτώσεις της κυβερνοβίας κατά των γυναικών με αποδέκτες το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού επιβολής του νόμου, ιδίως στον τομέα της αστυνομίας και της δικαιοσύνης, ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται με ταχύτητα, ψυχραιμία και ενσυναίσθηση στις καταγγελίες και κατά τη δίωξη των δραστών.

7) Η δημιουργία εξειδικευμένων τηλεφωνικών γραμμών υποστήριξης και υπηρεσιών για την υποστήριξη και την προστασία όλων των θυμάτων βίας στον κυβερνοχώρο θα μπορούσε να συμπληρώσει τις δράσεις των Κρατών, μαζί με την χρηματοδότηση γυναικείων οργανώσεων που υποστηρίζουν τα θύματα κυβερνοβίας και ευαισθητοποιούν τους πολίτες για τα

ζητήματα αυτά. Μάλιστα, ένας εναρμονισμένος και τακτικά ενημερωμένος κατάλογος των υπηρεσιών υποστήριξης, των γραμμών βοήθειας, των μηχανισμών αναφοράς και των πλατφορμών θα πρέπει να είναι διαθέσιμος σε κάθε Κράτος.

8) Σχετικά με τη στάση έναντι των ενδιάμεσων παρόχων του Διαδικτύου, οι εθνικές έννομες τάξεις θα πρέπει να ασκήσουν πίεση σε αυτούς για την καταπολέμηση της διαδικτυακής ατιμωρησίας και την αντιμετώπιση των διαφόρων μορφών βίας στον κυβερνοχώρο που στοχεύουν τις γυναίκες. Θα μπορούσε, παραδείγματος χάριν, να εξεταστεί η ίδρυση μιας ανεξάρτητης εθνικής οντότητας για τη διασφάλιση της παρακολούθησης και του συντονισμού του φαινομένου, ενώ τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι ιστότοποι που γίνονται μάρτυρες τέτοιων νέων μορφών έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο θα μπορούσαν να ενθαρρύνονται να αναφέρουν περιστατικά σε αυτήν την οντότητα και να επιτρέπουν τη διενέργεια εξωτερικής ανεξάρτητης έρευνας, έτσι ώστε να ενημερώνονται αμέσως οι πολιτικές τους και να καταστέλλουν τυχόν ευκαιρίες κατάχρησης του Διαδικτύου.

9) Προκειμένου να καταπολεμηθούν τα επιβλαβή στερεότυπα που τροφοδοτούν τη βία στον κυβερνοχώρο κατά των γυναικών, τα Κράτη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι τόσο τα παραδοσιακά όσο και τα διαδικτυακά μέσα ενημέρωσης, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και η διαφήμιση είναι απαλλαγμένα από πατριαρχικά στερεότυπα. Τα μέσα ενημέρωσης θα πρέπει να ενθαρρύνονται ώστε να παρέχουν στους χρήστες σαφείς οδηγίες για διαδικτυακές συζητήσεις, καταγγελίες και αναφορές σχετικά με το φαινόμενο, προκειμένου να συζητείται δημόσια το εύρος και ο αντίκτυπός του σε εθνικό επίπεδο και να προωθηθούν, έτσι, νέες πρωτοβουλίες από την Κοινωνία των πολιτών.¹³⁴

Βάσει των παραπάνω, κρίνεται απαραίτητη η λήψη μέτρων κατ' επείγοντος χαρακτήρα για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στον κυβερνοχώρο. Ωστόσο, αυτό που προέχει για την πιο ολοκληρωμένη και αυστηρότερη προσέγγιση από τη μεριά των Κρατών και της Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Κοινότητας είναι η τροποποίηση και η εφαρμογή των ήδη υφιστάμενων διεθνώς καθιερωμένων μέσων διά της προσθήκης είτε δεσμευτικών είτε μη δεσμευτικών στοχευμένων διατάξεων, με στόχο την άμεση καταπολέμηση του φαινομένου και τον τερματισμό των έμφυλων ανισοτήτων. Είναι γεγονός πως έως ότου καθιερωθεί ένα

¹³⁴ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 75, 64-66.

συμπεριληπτικό νομοθετικό πλαίσιο, η επικράτηση της νέας αυτής μορφής βίας θα καθίσταται εντονότερη.

Πέρα από τη σκοπιά του δικαίου, ίσως τη μεγαλύτερη σημασία να έχει τελικά ο τεχνολογικός αλφαριθμητισμός των πολιτών, προκειμένου να λάβουν γνώση όλων των πτυχών του διαδικτύου με σκοπό να το χρησιμοποιούν μόνο με θεμιτό τρόπο, να αναγνωρίζουν τους κινδύνους του και να εντοπίζουν οποιαδήποτε απειλή εναντίον τους. Η ενημέρωση, έτσι, καθίσταται το όπλο της πρόληψης, και με τον τρόπο αυτό οι ίδιοι οι χρήστες θα είναι σε θέση να προστατέψουν τόσο τους εαυτούς τους από κινδύνους που ελλοχεύουν κατά την περιήγησή τους στον ψηφιακό κόσμο, όσο και τους υπόλοιπους συμπολίτες τους, σεβόμενοι την προσωπικότητα και την ιδιωτικότητά τους.

Καταλήγοντας, δεν υπάρχει αντίρρηση περί του ότι οι Διεθνείς και Ευρωπαϊκοί Φορείς προσπαθούν να καταδείξουν τόσο το φαινόμενο της Κυβερνοβίας καθαυτό, μιας και αποτελεί μία νέα εκκολαπτόμενη μορφή άσκησης βίας της νέας τάξης πραγμάτων, όσο και της έμφυλης διάστασης αυτής. Παρ' όλα αυτά, το γεγονός πως η προσπάθεια αυτή εξαντλείται στη συγγραφή -ελάχιστων- κειμένων υπό τη μορφή μελετών, διαιωνίζει το πρόβλημα και θέτει τις γυναίκες και τα ανήλικα κορίτσια σε μία ατέρμονη κατάσταση κινδύνου. Την πιο κομβική λύση αποτελεί η κατοχύρωση διεθνών συμπεριληπτικών νομοθετικών διατάξεων, προς υποχρεωτική ενσωμάτωση από τα Κράτη. Πέρα από τις νομοθετικές πρωτοβουλίες, όμως, το πιο σημαντικό είναι οι ίδιοι οι πολίτες να μάθουν να σέβονται τον πλησίον τους και να έρχονται αντιμέτωποι με αυστηρές -κοινωνικές και νομικές- κυρώσεις όταν προβαίνουν σε εγκληματικές πράξεις που μαρτυρούν το αντίθετο. Οι δράστες, άλλωστε, δεν δρουν «εν κενώ», αλλά «εν κοινωνία».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Ανακοίνωση της επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών. *Προς την κατεύθυνση γενικής πολιτικής σχετικά με την καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο*. COM(2007)267. Βρυξέλλες: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2007.

Αργυρίου, Ανθή. DATAWO. «Αδικήματα που σχετίζονται με τις έμφυλες διακρίσεις και τελούνται μέσω διαδικτύου – Cyber Stalking & Διαδικτυακή σεξουαλική παρενόχληση (α' μέρος)». Πρόσβαση 12 Μαΐου 2022.

<https://www.datawo.org/el/2021/01/28/%ce%b1%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%ae%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-%cf%80%ce%bf%cf%85-%cf%83%cf%87%ce%b5%cf%84%ce%af%ce%b6%ce%bf%ce%bd%cf%84%ce%b1%ce%b9-%ce%bc%ce%b5-%cf%84%ce%b9%cf%82-%ce%ad%ce%bc%cf%86%cf%85/>

Αρτινοπούλου, Βασιλική. «ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΕΣ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ» σε: Γεωργία Πετράκη (επιμ.). *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*. Αθήνα: εκδ. Gutenberg, 2020.

Γαβριήλ, Νικολέττα. *Εγχειρίδιο για Καθηγητές/Καθηγήτριες: Έμφυλη βία και ασφάλεια στο διαδίκτυο, εκδόσεις Μεσογειακού Ινστιτούτου Σπουδών στο φύλο*. Βαρσοβία: εκδ. Feminoteka, 2014.

Γκασούκα, Μαρία. «ΠΑΛΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΕ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΛΑΙΣΙΑ: ΘΗΛΥΚΟΚΤΟΝΙΑ/ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑ “Πώς να μιλήσουμε για το ανείπωτο;”» σε: Γεωργία Πετράκη (επιμ.). *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*. Αθήνα: εκδ. Gutenberg, 2020.

Ελληνική Αστυνομία. “31-03-2020: Στατιστικά στοιχεία - απολογισμός συνολικής δραστηριότητας της Ελληνικής Αστυνομίας για το έτος 2019”. Πρόσβαση 12 Μαΐου 2022.

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=93706&Itemid=2425&lang=

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. «Στρατηγική για την ισότητα των φύλων - Επιτεύγματα και βασικοί τομείς δράσης». Πρόσβαση 12 Μαΐου 2022.

https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_el

Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE), «*Διαδικτυακή βία σε βάρος γυναικών και κοριτσιών*» (2017): 1-11, doi: 10.2839/456307

Ηνωμένα Έθνη. «Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης-17 Στόχοι για να αλλάξουμε τον κόσμο μας». Πρόσβαση 12 Μαΐου 2022, <https://unric.org/el/17-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B7%CF%83-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%83/>

Ιγγλεζάκης, Ιωάννης. *Δίκαιο Πληροφορικής*. Αθήνα: εκδ. Σάκκουλα, 2018.

Κιούπης, Δημήτριος και Ιωαννίδου, Αιμιλία. *Η Παιδική Πορνογραφία στο Διαδίκτυο*, Αθήνα: εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2007.

Κοντοχρήστου, Αθανασία. «ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΣΤΗ ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑ: Το παράδειγμα της Ελλάδας μέσα από το μοντέλο της Ιταλίας» σε: Ντίνα Βαΐου, Γεωργία Πετράκη και Μαρία Στρατηγάκη (επιμ.). *Εμφυλη βία-Βία κατά των γυναικών*. Αθήνα: εκδ. Αλεξάνδρεια, 2021.

Κουράκης, Νέστορας. «ΠΕΡΙ ΒΙΑΣ - Μορφές, έννοια, διακρίσεις και έκταση της σύγχρονης βίας». *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, τ. Β'. (2005): 19-39.

Κράνη, Μαρία. «ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ: Ρητορική μίσους και εγκλήματα μίσους κατά των γυναικών» σε: Ντίνα Βαΐου, Γεωργία Πετράκη και Μαρία Στρατηγάκη (επιμ.). *Εμφυλη βία-Βία κατά των γυναικών*. Αθήνα: εκδ. Αλεξάνδρεια, 2021.

Λέντζου, Ισμήνη. Dikastiko.gr. «Revenge porn: Τι είναι και τι προβλέπει ο νόμος – Αναλύει για το dikastiko.gr ο δικηγόρος Αγαμέμνων Τάτσης». Πρόσβαση 12 Μαΐου 2022. https://www.dikastiko.gr/eidhsh/revenge-porn-ti-einai-kai-ti-provlepei-o-nomos-analyei-gia-to-dikastiko-gr-o-dikigoros-agamemnon-tatsis/?fbclid=IwAR17OUXYvq6Y-B_wZXBIRCg1YFqRWyg4ieDc5KyeawB2d7x1m68oJRk5S8o

Μηλιώνη, Φωτεινή. «ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑ: ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ» σε: Γεωργία Πετράκη (επιμ.). *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*. Αθήνα: εκδ. Gutenberg, 2020.

Μπέκας, Ιωάννης. *Πρακτική Διδασκαλία Ποινικού Δικαίου*. Αθήνα: εκδ. Π.Ν. Σάκκουλας, 2005.

Ναζίρης, Γιάννης. «Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 686/2021 - Η ποινική αντιμετώπιση της γενετήσιας Διαπόμπευσης». *ΠοινΔικ*, 2. (2022): 260 – 270.

Νούσκαλης, Γεώργιος. «Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 686/2021 (Η κακουργηματικού χαρακτήρα παραβίαση προσωπικών δεδομένων κατ' αρ. 38 παρ. 4 Ν 4624/2019 - Ηθική βλάβη)». *ΠοινΔικ*, 2. (2022): σελ. 258 – 260.

Ντούνης, Ανδρέας. «ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΒΙΑΣ» σε: Ντίνα Βαΐου, Γεωργία Πετράκη και Μαρία Στρατηγάκη (επιμ.). *Έμφυλη βία-Βία κατά των γυναικών*. Αθήνα: εκδ. Αλεξάνδρεια, 2021.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Εγχειρίδιο σχετικά με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο κατά των Διακρίσεων*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021.

Πετράκη, Γεωργία. «ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΑΟΡΑΤΟΙ ΦΟΝΟΙ» σε: Γεωργία Πετράκη (επιμ.). *Γυναικοκτονίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά*. Αθήνα: εκδ. Gutenberg, 2020.

Πλιώτας, Βασίλειος. «Εγκύκλιος με θέμα: “Ενδοοικογενειακή Βία”». Αθήνα: Εισαγγελία Αρείου Πάγου, 2021.

Σκαλιώνη, Δάφνη. «Γυναικοκτονίες στην Ελλάδα το 2021: Μια μαύρη λίστα που τελειωμό δεν έχει», *ERTNEWS*, 17 Ιανουαρίου 2022:
<https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/oi-gynaikoktonies-stin-ellada-to-2021-mia-mayri-lista-poy-teleiomo-den-echei/>

Τσόλιας, Γρηγόρης. «Ποινική προστασία προσωπικών δεδομένων, αποκλειστικά προσωπική δραστηριότητα και revenge porn». *ΠοινΔικ*, 3. (2022): σελ. 358-369.

Χαραλαμπίκης, Αριστοτέλης. *Επιτομή Ποινικού Δικαίου – Γενικό Μέρος*. Αθήνα: εκδ. Π.Ν. Σάκκουλας, 2016.

CNN Greece. «Σακελλαροπούλου: Η ενδοοικογενειακή βία δεν είναι ιδιωτική υπόθεση αλλά κοινωνική παθολογία». Πρόσβαση 12 Μαΐου 2022.
<https://www.cnn.gr/politiki/story/290835/sakellaropoyloy-h-endooikogeneiaki-via-den-einai-idiotiki-ypothesi-alla-koinoniki-pathogeneia>

ThePressProject. «Στην Εισαγγελία φάκελος της ατιμώρητης μέχρι σήμερα σεξουαλικής κακοποίησης μέσω οθόνης». Πρόσβαση 12 Μαΐου 2022.
<https://thepressproject.gr/stin-eisangeleia-fakelos-tis-atimoritis-mechri-simera-sexualikis-kakopoiisis-meso-othonis/>

DATAWO. «Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητά να αντιμετωπίζεται η έμφυλη βία μέσω διαδικτύου και εκτός διαδικτύου ως “ιδιαιτέρα σοβαρό έγκλημα με διασυννοριακή διάσταση”». Πρόσβαση 12 Μαΐου 2022.
<https://www.datawo.org/el/2021/09/21/%cf%84%ce%bf-%ce%b5%cf%85%cf%81%cf%89%cf%80%ce%b1%cf%8a%ce%ba%cf%8c-%ce%ba%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%bf%ce%b2%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b9%ce%bf-%ce%b6%ce%b7%cf%84%ce%ac-%ce%bd%ce%b1-%ce%b1%ce%bd%cf%84%ce%b9/>

Ξενόγλωσση

"Cybercrime". In Encyclopedia Britannica.

<https://www.britannica.com/topic/cybercrime>.

Almenar, Roser. "Cyber Violence against Women and Girls: Gender-based Violence in the Digital Age and Future Challenges as a Consequence of Covid-19". *Trento Student Law Review*, Volume 1, No 3 (2021): 167-230.

Backe, Emma Louise, Lilleston, Pamela and McCleary-Sills, Jennifer. "Networked Individuals, Gendered Violence: A Literature Review of Cyberviolence. *VIOLENCE AND GENDER* 5(3) (2018): 135-146, doi: 10.1089/vio.2017.0056.

Baker, Linda, Campbell, Marcie and Barreto, Elsa. "Understanding Technology-Related Violence Against Women: Types of Violence and Women's Experiences". *Learning Network Brief* (6) (2013): 2-7, <https://www.vawlearningnetwork.ca/our-work/briefs/brief-06.html>

Barroso, Ricardo, Ramião, Eduarda, Figueiredo, Patrícia and Araújo, Alexandra. "Abusive Sexting in Adolescence: Prevalence and Characteristics of Abusers and Victims". *Frontiers in Psychology*, 12 (2021): 1-9, doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.610474>

Boukemidja, Nadjiba Badi. "Cyber Crimes against Women: Qualification and Means". *European Journal of Social Sciences*, Volume 1, Issue 3 (2018): 34-44. doi: <https://doi.org/10.26417/ejss.v1i3.p34-44>

Cavezzaa, Cristina and McEwan, Troy. "Cyberstalking versus off-line stalking in a forensic sample". *Psychology, Crime & Law* (2014): 2-16, doi: 10.1080/1068316X.2014.893334

CEDAW. "General Recommendation No. 35 on Gender-Based Violence against Women, Updating General Recommendation No. 19". *International Human Rights Law Review* 6, 2 (2017): 279-305. doi: <https://doi.org/10.1163/22131035-00602003>

Commission on Crime Prevention and Criminal Justice. *Statement submitted by the Academic Council on the United Nations System, a non-governmental organization in consultative status with the Economic and Social Council*. E/CN.15/2013/NGO/1. Vienna: Economic and Social Council of the United Nations, 2013.

Commission on the Status of Women. *Elimination and prevention of all forms of violence against women and girls - Agreed Conclusions*. UN WOMEN, 2013.

Council of Europe. "Cybercrime Convention Committee". Access 12 May 2022. <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/tcy>

Council of Europe. "Cyberviolence". Access 12 May 2022. <https://www.coe.int/en/web/cyberviolence>

- Council of Europe. Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems. Strasbourg: European Treaty Series, No. 189, 2003.
- Council of Europe. *Combating Sexist Hate Speech*. Council of Europe's Gender Equality Strategy, 2016: 2-7. <https://edoc.coe.int/en/gender-equality/6995-combating-sexist-hate-speech.html>
- Council of Europe. *Convention on Cybercrime*. Budapest: European Treaty Series, No. 185, 2001.
- Council of Europe. *Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. Istanbul: Council of Europe Treaty Series - No. 210, 2011.
- Council of Europe. *Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. Istanbul: Council of Europe Treaty Series, No. 210, 2011.
- David-Ferdon, Corinne & Feldman Hertz, Marci. "Electronic media, violence, and adolescents: An emerging public health problem". *Journal of Adolescent Health*, 41 (2007): S1–S5. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.08>
- Douglas, David. "Doxing: a conceptual analysis". *Ethics and Information Technology*, 18 (2016): 199-210, doi: 10.1007/s10676-016-9406-0
- European Commission. "What is gender-based violence?". Access 12 May 2022. https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-based-violence/what-gender-based-violence_en#relatedlinks
- European Parliament. Council of the European Union. *Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA*. (Strasbourg: European Parliament, Council of the European Union, 2012)
- European Parliamentary Research Service. *Gender-based violence as a new area of crime listed in Article 83(1) TFEU - European added value assessment*. PE 662.640 – June 2021.
- European Union Agency for Fundamental Rights. *Violence against women: an EU-wide survey – Main results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014.
- Grey Ellis, Emma. WIRED. "Swatting Is a Deadly Problem—Here's the Solution". Access 12 May 2022. <https://www.wired.com/story/how-to-stop-swatting-before-it-happens-seattle/>
- Harduf, Asaf. "Rape Goes Cyber: Online Violations of Sexual Autonomy". *University of Baltimore Law Review* 50 (2021): 358-398. https://scholarworks.law.ubalt.edu/ublrvol50/iss3/2?utm_source=scholarworks.law.ubalt.edu%2Fublrvol50%2Fiss3%2F2&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages

- Human Rights Council. *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective*. A/HRC/38/47. General Assembly of the United Nations, 2018.
- Humelnicu, Ioana Veronica. "SEXTORTION – THE NEWEST ONLINE THREAT". *AGORA International Journal of Administration Sciences* 4 (2016): 7-13, <http://univagora.ro/jour/index.php/aijas/article/view/2994>
- Lanzarote Committee - Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse. *Opinion on child sexually suggestive or explicit images and/or videos generated, shared and received by children*. Lanzarote: Council of Europe, 2019.
- Llinares, Fernando Miró. "That Cyber Routine, That Cyber Victimization: Profiling Victims of Cybercrime". *Cybercrime Risks and Responses* (2015): 47-63, doi: http://dx.doi.org/10.1057/9781137474162_4
- Ngo, Fawn and Paternoster, Raymond. "Cybercrime Victimization: An examination of Individual and Situational level factors". *International Journal of Cyber Criminology* Vol 5 Issue 1 (2011): 773-793, <https://www.cybercrimejournal.com/ngo2011ijcc.pdf>
- Nykodym, Nick, Taylor, Robert and Vilela, Julia. "Criminal profiling and insider cyber crime". *Computer Law & Security Report* 21 (2005): 408-414, doi: <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2005.07.001>
- Oppenheim, Maya. INDEPENDENT. "Woman reveals 'nightmare' of being 'gang raped' in virtual reality". Access 12 May 2022. <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/metaverse-gang-rape-virtual-world-b2005959.html>
- Panwar, Kanika, and Sihag, Vikas. "Changing forms of Cyber Violence against Women and Girls". *The Indian Police Journal*, 67(4) (2020): 111-120, https://www.researchgate.net/publication/352553427_Changing_forms_of_Cyber_Violence_against_Women_and_Girls
- Peterson, Jillian & Densley, James. "Cyber violence: What do we know and where do we go from here?". *Aggression and Violent Behavior*, 34 (2017): 193-200. doi: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.01.012>
- Saluja, Raslin. iPleaders Blog. "Concept of virtual rape". Access 12 May 2022, <https://blog.ipleaders.in/concept-virtual-rape/>
- Saroha, Rashmi. "Profiling a Cyber Criminal", *International Journal of Information and Computation Technology* Volume 4, Number 3 (2014): 253-257, https://www.ripublication.com/irph/ijict_spl/ijictv4n3spl_06.pdf

Smith, Adam. INDEPENDENT. "Meta forced to add 'personal boundaries' to the metaverse after woman was sexually harassed in virtual reality". Access 12 May 2022. <https://www.independent.co.uk/tech/meta-personal-boundaries-metaverse-sexual-harass-b2007878.html>

Sykiotou, Athanassia. "Cyber trafficking: recruiting victims of human trafficking through the net" in: C.D. Spinellis, Nikolaos Theodorakis, Emmanouil Billis, George Papadimitrakopoulos (EDS.). *EUROPE IN CRISIS: CRIME, CRIMINAL JUSTICE, AND THE WAY FORWARD*. (Athens: Ant. N. Sakkoulas Publications L.P., 2017) pages 1548-1554.

The Guardian. "World's biggest porn site under fire over rape and abuse videos". Access 12 May 2022, <https://www.theguardian.com/global-development/2020/mar/09/worlds-biggest-porn-site-under-fire-over-videos-pornhub>

The Washington Post . "Revenge porn purveyor Hunter Moore is sentenced to prison". Access 12 May 2022, <https://www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2015/12/03/revenge-porn-purveyor-hunter-moore-is-sentenced-to-prison/>

UN Women. "The Shadow Pandemic: Violence against women during COVID-19". Access 12 May 2022. <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19>

United Nations. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, New York: United Nations, 1979.

Van der Wilk, Adriane. *Cyber violence and hate speech online against women*. (European Union: Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs, 2018): 1-76.

Warren, Samuel and Brandeis, Louis. "The Right to Privacy", *Harvard Law Review*, Vol. 4, No. 5 (1890): 193-220.

Wolak, Janis, Finkelhor, David, Walsh, Wendy and Treitman, Leah. "Sextortion of Minors: Characteristics and Dynamics". *Journal of Adolescent Health* 62 (2018): 72-79, doi: <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.08.014>

Working Group on cyberbullying and other forms of online violence, especially against women and children (CBG). *Mapping study on cyberviolence (Draft)*. Strasbourg: Cybercrime Convention Committee (T-CY), 2018.

World Health Organization & Pan American Health Organization. *Understanding and addressing violence against women: Femicide*. World Health Organization, 2012.

Τράπεζες Νομικών Πληροφοριών

HUDOC

TNI NOMOS